

Vate

Kovara Kulturî

Dewreyê diyine, hûmare: 6 (26)

Hamnan 2006

Serredaktor

Malmîsanij

Wayîr û Mudirê Karê Nuştayan o Berpirsiyar

(Sabibi ve Sorumlu Yazışleri Müdürü)

Deniz Gündüz

Redaksiyon

J. Îhsan Espar,
Malmîsanij, Mehmet Uzun

Têkilîya Almanya

Munzur Çem
Faks: +49 - 30 - 611 33 19

Seba aboneyîye (Almanya de)

Vate

Postfach: 30 21 07

10 752 Berlin/Almanya

Têkilîya Hollanda

Şukrî Atîk

Poelenburg 30

30 85 KT

Rotterdam/HOLLAND

Têkilîya Swêdi

Eksätträvägen, 186

S-127 61 Skärholmen/SWEDEN

E-mail: espar@bredband.net

Têkilîya Norveçî

M. Darrêz

Munkegt. 2

0656 OSLO /NORVEÇ

Şertê aboneyîye

Welat	serrêk	6 aşmî
Tirkîya:	16 YTL	8 YTL
Almanya:	20 Euro	10 Euro
Swêd:	250 SEK	125 SEK
Welatê bîni:	40 Euro	20 Euro

Vayî: 3 YTL/5 Euro

Îlan

Rîpelêk: 60 YTL/100 Euro

Nêmrîpel: 30 YTL/50 Euro

Çarêgrîpel: 15 YTL/25 Euro

Çap/Baskî: Can Matbaacılık

Adres:

Vate

Katip Mustafa Çelebi Mah.

Tel Sok. No: 18, Kat: 3

Beyoğlu/İSTANBUL

Tel: (0212) 244 94 14

e-mail: butkan@mynet.com

Berpirsiyarîya ber nuştayî ya nuştexî/nuştexe bi xo ya.

TEDEYÎ

Wendoxan rê	3
Malmisanij , Mektuba Şêx Elîrizayê Şêx Seîdî (1928)	4
Akman Gedîk , No Şaristan	8
W. K. Merdimîn , Ziwan Musayîş	9
Siyamend Mîrvanî , Ti	14
Roşan Lezgîn , Edebîyat Ziwan o	15
Mela Mehmedê N. Axan , Yew Derd Yeno, Yew Derd Şono	23
Sabahattin Ali , Hehecikî	26
Huseyîn Burke , Delalê Mi Cor de Yena	30
Serdar Bedirxan , Kay û Tebîet	32
W. K. Merdimînî ra Şiîrî	35
Mahmûd Lewendî , Pîyê Min û Deyîrê Kirmanckî	37
Efoyê Avdêlici , Adirê Zerê Mi	40
Eli Xaldî , Heta Key?	41
Ercan Sariççek , Derd Vano	43
Seyîdxan Kurij , Astarê Warê Ma	44
Abdulmuttalîp Koç , Kuwena Mi Vîr	57
Akman Gedîk , Vateyê Verênan	58
Oktay Ersoy , Herê Keynê	59
Huseyîn Karakaş , Trankî	63
Newzat Valêrî , Gulê Mina Sûr	67
Serdar Bedirxan , Tayê Vateyê Verênan	68
Xal Sebrî , Kurdîstan Şîrin o	69
Mehmûd Nêşite , Çakêto Sipî	70
M. Arif Çiçek , Narîna Min	76
Semed Behrengî , Sanikê Axî	77
Sînan Sutpak , Qîm Nêkerd	82
Mehmet Alî Işîk , Kemera Arza Xelî	84
Wusênê Gestemerde , Xatir bi Şima	89
Roşan Lezgîn , Boya Lewanteyî û	90
Mutlu Firat , No yo Şono	101
Eli Xaldî , Ziwanê Ma û Rastîya Ma	102
M. Mîrzanî , Çi Gure yo?	103
Heydo Keçanic , Dêvdan	105
Mudur Genç , Efsanê Kekûyî	106
Nevzat Gedîk , Bierze Vayî Ver Wa Bero	108
Gawanê Welatî , Welatî Ma Ça wo?	109
N. Celalî , Çewlîgî de Roja Îmzaya Roşan Lezgînî	110
Kitabê Kirmanckî (Zazakî)-XV	112

WENDOXAN RÊ

Wendoxê mayê delalî,

Na hûmara Vateyî de zî giranî zîwan û edebîyatî ser o ya. Şîr û hîkayeyan het, na rey çend nuşteyî rûmet û ehemîyetê zîwanî ser o, bi taybetî zî zîwanê standardî ser o vîndenî. Hêvîya ma a ya ke şîma hemîne biwanîn û înan ra tahm bigîrîn.

Bêguman cu (heyat) bi xo tena zîwan nîyo û ma rê tena zîwanî ser o ney, wareyanê cîya-cîyayan de zî nuşteyî lazim î. Sey nuşteyê Serdar Bedirxanî yê na hûmare.

Na hûmare de çendna nuştox û açarnayoxê (tadayoxê) neweyî Vate de nusenî. Ma ewro zî meşte zî pabeyê nuşteyan û nuştoxanê neweyan î.

Xeberêka ke rîpelanê peyênan ê na hûmare de neşr bîya zî musnena ke êdî welat de aktîvîteyê edebî benî. Nê xebatî welat de, kirmancan mîyan de newe yî la lazim î. Ganî roj bi roj hîna zaf bibî. Eke ma bi xo zîwan û nuştoxanê xo rê wayîr nêvejîyî, kam vejîno?

Ma anî vîrê şîma ke adresa Vateyî vurîyaya (bedilîyaya). Adresa newîye, rîpelê verênê na hûmare de ya.

Weşîye de bimanîn.

Vate

MEKTUBA ŞÊX ELÎRIZAYÊ ŞÊX SEÎDÎ (1928)

MALMÎSANIJ

Cengê 1925î yê kurdan û dewleta tirkan dima, lajanê Şêx Seîdî ra Elîriza, Xiyasedîn û Selahedîn, birayanê ey ra zî Mehdî û Dîyadîn şinê Kurdîstanê Rojhelatî. Dîyadîn uca bi destê eskerê Îranî şehîd beno. Ê bînî tîkê (biney) uca manenî, uca ra şinê Kurdistanê Başûrî û Îraq.

1927 de rêxistina (teşkilatê) Xoybûnî viraziyêna. Şêx Elîriza, Şêx Mehdî û sekreterê Şêx Seîdî Fehmîyê Bîlalîyo licêyîj zî na rêxistine de cayê xo gêni labelê demêk kilmî ra pey, ê û

tayê îdarekarê (sermîyanê) Xoybûnî tayê meseleyan ser o pênenê. Dima Şêx Mehdî û Şêx Elîrizayînan Xoybûnî ra ciya benê. 1928 de hukmatê Tirkîya ke efû vejeno, agêrenê Kurdistanê Bakurî.

Verê agêrayîşî, wexto ke Şêx Elîrizayî waştbi seba kombîyayîşê Xoybûnî, Îraq ra şero Sûriye û Beyrût, Îngilizan nêverdabi. Îraq o wext binê destê Îngilizan de bi. Labelê Şêx Mehdî û Fehmîyê Bîlalî şîbîy Beyrût û beşdarê nê kombîyayîşî bîbîy.

Tarîxê nusîyayîşê mektuba cêrên a Şêx Elîrizayî, 16.01.1928 o. Na mektube, yan Sûriye yan zî Îraq ra, Huseyn Huznî Mukrîyanî rê nusîyaya.

Ma zanî ke Huseyn Huznî, 1926 ra pey Kurdistanê Başûrî de Rewandiz de mendo. Uca kovara Zarî Kirmancî neşr kerda. Eslê ey Kurdistanê Rojhelatî ra, Mukrîyan ra yo labelê demeyêk Sûriye de mendo. Dima şîyo Rewandiz.

Na mektuba Şêx Elîrizayî, bi herfanê erebkî û bi dest nusîyaya.

Çîyanê muhîman ra yew zî o yo ke mektube bi kurdkî nusîyaya. Kurdanê Kurdistanê Bakurî miyan de kurdkînuştîşê mektuban zaf-zaf kêmi yo. Hetanî nê serranê peyenan, wendeyanê kurdanê Bakurî mektubê xo bi tirkî nuştinê. Hetta ewro zî, çend kurdê Bakurî yewbînan rê bi kurdkî mektube nusenî? Verênan zî bi tirkî nuştênê. Mavajî çend mektubê Şêx Seîdî bi xo yê ke mi dîyê zî bi tirkî yê.

Şêx Elîrizayî mektuba xo de lehçeyê kurmanckîya Bakurî û Başûrî (sorankî) pîya xebitnayî, yanî tayê çiyî goreyê kurmanckîya Bakurî û tayê zî goreyê kurdkiya Başûrî nuştî. Seba ke belgeyêko tarîxî yo mi zîwanê mektube nêvurna (nêbedilna), mi tena herfanê erebkî ra transkrîbe kerde, tadaye herfanê latînkî ser. Na mektube embazê mi Ebdula Zengeneyî daye mi, keyeyê ey awan bo.

Seke aseno, na mektube de Şêx Elîriza pesnê (wesfê) Huseyn Huznî Mukrîyanî dano. Fam beno ke înan verê zî yewbînan rê mektubî nuştê. Qay (herhalde) behs bîyo ke Fehmîyê Bîlalî eleyhê Huseyn Huznî de qalî kerdo; Şêx Elîriza vano wina nîya, Fehmî eleyhê ey de ney, başîya (holîya) ey ser o qalî kerdo. Reyna Şêx Elîriza vano ke Memdûh Selîm û Kerîm Rostemî eleyhê Huseyn Huznî de qalî kerdo. Tîya ra zî fam beno ke na mektube, ê kombîyayîşê Xoybûne dima nusîyaya. Wexto ke hinî (êdî) mabênê înan û Memduh Selîmînan baş nîyo.

Memdûh Selîmo wanij, lîderanê siyasîyan ê kurdanê tewr zanayeyan û jêhatîyanê wextê xo ra yew bi. Kürdistan Teali Cemiyeti, Kürt Teşkilat-ı İctimaiye Cemiyeti, Kürt Millet Fırkası û Xoybûn de aktîf bi; rêzanê mucadeleyî de tim rêza vernî (virêne) de bi.

Gelo Kerîm Rostemo ke mektube de behsê ey beno kam o? Goreyê yew raporê îstîxbaratê Îngilizanê ke 28.11.1928 de nusîyayo, o zî endamê Xoybûnî bi. Bi nameyê “Kerîm Şalom”î zî ameynî naskerdene. Kurdistanê Başûrî de, şaristanê Silêmanî de mendingî. Wextê Dewleta Osmanîyan de zabit bi. Dima bibi mudirê îdare yê hûmara yewina kovara Bangî Kurdistanî. Mistefa Paşayê Yamulkîyî –yo ke kemalîstan ey ra vatênê Nemrud Mustafa- na kovare 1926 de Bexdad de vetibî (*).

(*) Mezher, Dr. Kemal, Çend Lapereyek Le Mêjûy Gelî Kurd, Hewlêr, 2001, c. 2, r. 293-294

Peynîya mektuba xo de Şêx Êlîriza wina vano:

“Selaheddîn Efendî, Xiyaseddîn Efendî, Fehmî Efendî bi taybetî (xasseten) cenabê to rê selam û erzê îhtiram (hurmet) kenê. Ap Şêx Ebdurrehîm û embazê xo şima rê selam û îhtiramê xusûsî kenê; halê înan baş (hol) o, Franse îlticaya înan qebl kerda û înan rê hurmet kena.

Foto: Zulkuf Kîşanak

Gorrê Şêx Ebdirehîmî (birayê Şêx Seîdî)

Ap Şêx Tahîrî reyde hezar [û] panc sey çekdarî estê û cayêkê bînî de zî qasê çar hezarî merdimê çekdarî estê. Hêvîya mi esta, kurd wextêko zaf nêzdî de beno wayîrê heqêk.

Halê ê cayan ra melumatê mi çin o. Ez Şêx Huseynî rê selam û dua kena. ...”

Selaheddîn û Xiyaseddînê ke nameyê înan tîya vêrenê, birayê Şêx Elîrizayî yê, Fehmî zî Fehmîyê Bîlalî yo. Şêx Huseyn ez nêzana kam o.

Nê paragrafanê peyênan ra fam beno ke Şêx Elîriza heqanê kurdan ser o xebitîyêno û hêvîdar o ke kurdî biresê heqanê xo. Reyna nê cumleyan ra fam beno ke Şêx Selaheddîn, Şêx Xiyaseddîn û Fehmîyê Bîlalî o wext Şêx Elîrizayî het bîy. Şêx Ebdirehîmî û embazanê xo îlticayê Sûrîye kerdo û Fransa îlticaya înan qebl kerda. Şêx Tahîr û embazê xoyê çekdarî zî koyanê Kurdîstanê Bakurî ra yê.

ESLÊ MEKTUBE

Bo cenabê mudîrê Zarî Kirmancî cenabê Seyîd Huseyn Efendî
Mucahidî welatî paqij-man,

Kasseten salam û beyanê îhtiram dikim. Ez bi dil û can 'erzê cenabê we dikim ku zatê hingo li ba hemû kurdê milliyetperwer muhterem û muqeddes î. Pîyawî [ku] xwe [û] milletî xwe binase, muheqqeq dizane [ku] derheqî cenab-tan natiwane îtaleyî lîsan bike. Ê resmen le her mehafilê kurdan da bo teqdîsa te çeplê tê lêdan. Heta nûke heqîqeten di nivîsandina mektûban da min qusûr kiriye lakin di hemû weqt em di teqdîsa te da qusûr nakin. Ji îro şûn da muntezemen ezê bo te mektûban dinivîsim [binivîsim]. Herçî tiştê îcab e, 'erz dikim. Fehmî Efendî xeybeta cenab-tan qet'yyen nake. Fehmî Efendî kurd e, hetta le Beyrûtê Fehmî Efendî ji cenabê we behs kiriye, gotiye ku le ser kurdan lazim e bi hemû xusûsê mu'aweneta we bikin. Memdûh Selîm û Kerîm Rostem di heqê cenab-tan [da] seqet xeber dane, Fehmî Efendî qebûl nekir. Her em bi nefsa xwe, weqta ku bo kurdan îşekî ciddî hebe, muheqqeq em me'lûmat didine we. Lakin tiştê musbet tune be, munasib nabînin me'lûmatê bidine we. Eger tu divê, emê hemû tiştan xeber bidine te.

Selaheddîn Efendî, Xiyaseddîn Efendî, Fehmî Efendî xasseten bo cenab-tan salam û 'erzê îhtiram dikin. Mam Şêx 'Ebdurrehîm digel rufeqayê xwe bo we salam û îhtiramê mexsûs dikin; ehwalê wan baş e, Franse îlticaya wan qebûl kiriye û bo wan hurmet dike.

Mam Şêx Tahir digel hezar [û] pased muselleh hene û le cêgay dî da jî qasî çehar hezar nufûsê muselleh heye. Umîd-im heye kurd di muddetekî zor qerîb da nailê heqekî dibe.

Ji ehwalê wan deran me'lûmat-im nîye. Bo Şêx Huseyn salam û du'a dikim. 'Ecele l'emane nivîsandin le qusûrê mêze meke û bo şitekî dî mufesselen bo-tan dinivîsim. Baqî salam û du'a dikim.

16 Kanûnîsanî [1]928

Kurê Şêx Seîd

Elî Riza (îmza)

NO ŞARISTAN

Akman GEDİK

No şaristan, şaristanêde merdî yo
huyayîş fekê însanan de birîyo
ne keyf mendo ne kî eşq
ti zeyn kena her çî bîyo xirab, xelisiyo

gul û sosinî nêveciyê, wisar dûrî yo
bilbil ax û zarê gule mend, çend serrî yo
derdê kezebe zor o, cîgere bîya lete
derdê ma, rîyê asmenî de darde bîyo

Vayêde şenik, barî-barî uştî ra
adir û pukelekê zereyê ma der a
zeman yew demêde cixarî yo nika
çimanê ma de nîyade, senê çimburî qelemî verdî ra

bice ke nê şaristanî de
linga mi piro nêginê, nîyama dîyayêne
Qîrrî û wîrrîya însanan nêhesnê
mi yew ti naskerdîbî, yew huyayîşê to mi vîr de.

ZIWAN MUSAYÎŞ

W. K. MERDIMÎN

Merdim wexto ke hema ho dadîyê xo pîze de, dest pêkeno ziwanêk eşnaweno. No zî ziwanê dadî (dayîke) yo. Pê tayê cigêrayîşanê (araştırma) îlmîyan bîyo eşkera ke qij (doman) verê ke bêro dinya û roşnayîyê dinya de çimanê xo akero, dorûverê xo ra eleqedar o. Pê wasîteyê dadîyê xo dinyayê teberî ra vengên eşnaweno, baş û xirab dadî ra tesîr geno. Eke dadî biqehirîyo qij zî muteesîr beno, kuweno binî “stres”î. Dadî keyfweş bo, qij zî şad o, keyfweş o. Yanî, ma eşkenî vajî ke qij hêverî binê şuûrî xo de ziwanî dadîyê xo museno. Cuwa pey eke pê ziwanî dadî tehsîl bivîno “nûrun ela nûr”. Eke mekteb de pê yewna ziwan tehsîl bivîno, ziwanî dadî binê şuûrî de quncikêko tarî de bêwayîr maneno. Ziwanî dadî cuwe ra muhîm o.

Belê, ziwan çiqas muhîm o ma pêro zanî. Labelê, zanayîş yew çî yo, kerdiş yewna çî yo. Dîndarî zî wina nîya? Merdim esto ke derheqê dînî de wayîrê malumatî yo, zano ho se beno labelê nêkeno. Zanayîş û kerdene yewbînî nêtepşenê. Teorî de, nezerîyat de baş o, labelê pratîk de, emel de çin o.

Yeno zanayîş ke, muhîmîyê/erjê ziwanî hesîyayîş gamê ewilî ya. La bes nîya. Yanî camêrd vajo “vernîyê ziwanî ma ameya gêrayîş, nêverdo ma ziwanî xo bimusî, biwanî, binusî!” baş o. Na gamêka hêca ya. Labelê, naye dim a ganî yewna game nêro?

Yew qalê almanan esta, vanê: “Semedê viraştişî yew mehsulê komplîkeyî, hewce çin o ke ti organîzasyonanê komplîkeyan virazî”. Bi yewna vate, pê tedbîranê besîtan ti eşkenî problemanê têmîyankewteyan zî hel bikerî.

Ma bêrî meseleyî ziwanî ma ser.

Tîya de ez meseleyanê sîyasîyanê girdan ra behs nêkena. Merdim hedê xo bizano hol o. “Meseleyanê memleketî” ser o zaf camêrdî hey xebitîyenê û gelekî qalanê girdan zî kenê. Cuwe ra ez hedê xo zana. Ez

qayil a ke tayê fikranê xo ra wendoxan haydar bikirî.

Na hele, nika, ewro ma deste ra çi yeno? Ma eşkenî se bikerî ? Ez înan ra biney behs kena.

1) Baro ke ma eşkenî wegîrî, ma ganî xo binê ey ra kirî.

Tirkî vanî “işin oluruna gitmek”, yanî “merdim probleman hel biko, neke zîyade biko”. Bêhêvîyê derdê ma rê daru nîya, la heto bîn ra zî awê ma ganî qîyame nêşêro. Çîyo ke mumkun o, ma ganî ey ser o bixebitî. Bêîmkanî û mehneyan ser o ez eşkena şima rê saetêk qalî bikerî. La gure ke sere nêşi, çîyêk ma dest nêkewt, ez mazereto veng pê se kirî? Yanî vizêr ma dest ra şî, siba zî ma dest de nîyo ke ma çîyek bikirî. Nika, ewro halîhazir ma eşkenî se bikerî? Çünke, ma vizêrî dim a kuwerî, beno ke ewro zî ma dest ra bivejîyo şêro. Ma ganî balê (dîqetê) xo problemanê ewroyî ser o biancî pêser. Na nêna a mana ke sibayî rê, demê ameyoxî rê wa vîzyonî ma çin bo. No yewna çi yo. Hêverî ma ganî gureyanî xo yê ewroyinan hel bikerî.

2) Keye de zîwanî xo qalîkerdiş

Kam eşkeno zereyê keyeyê ma de mudaxeleyê ma bikiro? Vera ma vindero û vajo “illehîm ti keyêye xo de filan zîwan qalî kenî!” No gure ma dest de nîyo? Hêverî cinîyê xo de, dim a zî qicanê xo de, dim a zî embazanê xo de ma dest pê bikerî zîwanê xo qalî bikerî.

Mela Mehmed Elîyê Sîwanî vano: “Homa tera razî bo, cinîyê ma tirkî qalkerdiş sey yew hunerêk vînenê. Heta ke zana qîjanê xo de tirkî qalî kenê. Hela ke tirkîyê yin qedîya hama erzenî kirdkî ser.”

Çi heyf o ke no wezîyet cinîkanê ma de tena wina nîyo. Wendeyan û roşnvîranê ma de wezîyet bineyna xirab o. Gama ke ti embazanê xo yê wendeyan de kirdkî qalî bikerî, ti vanî qey to gamêka sîyasî eşta û ti hey “hukmat nanê ro”. Tikê nerehet benî, qerqilîyenê, weş bi înan nêşino. Vaje keyeawan se bîyo? Dinya qelibîyaya (qeldîya)? Pêro pîya to pê zîwanî xo qalî kerd!

Hadê ma vajî ke nezanan de taye kompleksî virazîyeyî, cuwe ra qayil nîyî zîwanê xo qalî bikerî. La se bîyo zanayanê ma?

3) Mîyanî embazan de zîwanî xo de wendiş, nuştiş, qalîkerdiş

Ma înternet de mailanê xo, telefonan de mesajanê xo, roşanan de, şewanê bimbarekan de tebrîkanê xo pê zîwanê xo binusî!

Çewlîgî de qalêk esta, vanê: “Weş a, la kilm a!”

Kirdî (zazayî) û kurmancî hîris serre yew bajar de, yew mehla de têkişte de biciwîyî û qalanê yewbînan ra çiyek fam nêkirî. Yewbînan de tirkî qalî bikerî. Sey fiqra meseleyêk esta, yew embazî mi mi rê vatibî. Vano: “Yew embazî mi esto. Kird o. Xanimê ey kurmanc a. Keye de, xo mîyan de û qicanî xo de tirkî qalî kenî. No merdim ciwanîyê xo ra welatperwer o û ti ci (te) ra persî hema zî ho dawayanê girdan dima.”

Yeno zanayîş ke welatanê bînan de zî wezîyet wina yo. Vanê dewletanê Ewropa ra Swêd de hîrê hebî dîyalektî yenê qiseykerdiş. Swêdijî nê dîyalektanê yewbînan ra fam nêkenî labelê yew norweçij yan zî danîmarkayijî de bi asanî eşkenê qalî bikerî.

Ez nêzana ez eşkaya biney problemî bidî famkerdiş? Eke ma barê xo wenêgirewt, yewna yeno ma vera barê ma geno we? Ma hey kamî xapînenî? Seke tirkî vanê: “No çi parêz û no çi tirsîyê lehneyî yo!”

4) Her roj –wazeno wa yew roje de nê m saetêk zî bo- zîwanî xo ser o xebitîyayîş

Merdim her roj hîrê cemî nan weno. Yew kêmaqil werzo we û vajo “Ez no hewte nan nêwena. Hewteyo bîn ez nanê yew hewteyî yew rey de wena!” Wina beno?

Cawo ke nêbeno, gureyî ewroyî sibayî rê meverde! Ewro bikere! Her roje bikere! Sistematik be! Her roje ti nê m saetî zîwanî xo ser o bixebitî serre de keno 183 saetî.

Pê na tewir xebate merdim mîyanî di-hîrê serran de zîwanî xo museno.

Ez wextêk şîbiya Bahreyn û çend hefteyî uca de mendbîya. Mi merdimêk sinaşna. Hewt serrî bî ke uca de bi û qaşo (qaşuna) mudirê a şirket bi. Ereban de û muşterîyan de îngîlîzkî qalî kerdîn. Hewce nêdîbi ke erebkî bimuso. Herfan û reqemanê erebkî ra çiyek fam nêkerdîn. Vaje keyeemilîyaye, hewt serrî de to qet mereq nêkerdo ke çend çîyan bimusî!

Tîya de şîretê mi no yo: Merdim yew gure xo rê bar nêkiro wazeno

wa se serr şêro çiyek nêmuseno, muwefeq nêbeno.

5) Vateyanê verênan û îdyoman (deyim) musayîş, qalanê xo de xebitnayîş

Ziwanî xo ra tamgirewtîş muhîm o. Yew camêrdê pîranijî wina vatbi: “Eke şarê ma tamê ziwane xo bigîro, hinî çew nêşkeno ziwane ey ey dest ra bigîro!”

Vateyê verênan û îdyomî, dewlemendîyê (zengînîyê) ziwani ya. Merdim înan qalan û nuştayanê xo de bişuxulno hem ziwano beno weş hem zî merdim ziwani xo ra tam geno. Goreyê fikrê mi, ziwani ma ziwaneko îdyomîk o. Aye ra ez eşkenî vajî ke, yew merdim qalanê xo de, nuştayanê xo de çend ke îdyoman û vateyanê verênan bişuxulno hende hakimî ziwani xo yo. Xora ziwane bînan de zî wina niyo?

Nêzdî ra Roşan Lezgînî îdyomê kirdkî day arê û sey yew ferhengî neşr kerdî. Mintiqayanê cîya-cîyayan ra gelekî nimûneyê balkêşî ardî pêser. No kitab ziwani ma ser o çimeyêko baş o.

6) Xebatê ziwani xebatêka kolektîf a

Yani her merdim, verê ke dest bi xebate bikero, ganî bizano, haydar bo ke ey ra ver se bîyo, çi nusîyayo. Wina nêbo, her kes werzo xo ver ra bêsistem çiyek vajo, nêbeno.

Yew camêrdî çewlîgijî çend serrî cuwa ver yew ferhengo kirdkî kerdbi hazir. La çi heyf ke nêewnîyabi ke ey ra ver çend hebî ferhengê kirdkî (kirmanckî, zazakî) neşr biyê. Aye ra zî kitabî ey de gelekî kêmanî û xeletî estbî.

Merdim da-des serrî bixebitîyo, la semedo ke bêsistem û tena xebitîyayo, keda hende serran awe de şêro, ziwani ma rê yew havilê ey zî çin bo, heyf o!

7) Ziwanî standardîzekerde

Her merdimî zanaye û wayîrî vîzyonî zano ke, eke yew ziwano standardîze nêbo, yani her kes sey yewbînan nêuseno û nêwano, îstîqbalê ziwani çin o.

Problemo nikayin, zafiyê merdiman qayil nîyê ke fekî dewê xo ra, fekî bajarî xo ra “tawîz”êk bidî. De her kes fekî dewê xo de israr bikiro,

ling erd şano, gamêk aver nêşêro, se beno? Gure senî şino sere?

Dorûverê kovara Vateyî de şeş-hewt serrî estî ke grûbêk ameya pêser û semedê standardîzekerdişî kirdkî gamanê muhîman erzena. Derheqê rastnuştişî (îmla) û çekuyan de qeraran gena, wendoxan rê pêşnîyazan (teklîfan) kena.

Ez eşkena vajî ke standardkerdişê kirdkî de gelek mesafe amo girewtiş. No semed ra, hem kovara Vateyî hem zî 10-12 kitabî ke hetê na grûbe ra amê neşrkerdiş, tarîxê ziwani ma de yew cayo zaf qîymetdar genê.

Qala peyên

Ziwanmusayîşî rê hêverî -pereyî ney- zerrîya safî ra waştiş, wayîrvejîyayîş û eşq û sînayîş lazim o. Pereyî yan zî îmkanî maddîyî rêza dîyin de zî nêne. Çunkî ma ra eyan o ke tayê camêrdê ke ziwani ser o xebitîyenê, bêperan, bêmenfeet çî ke dest ra yeno hey kenê. Heto bîn ra reyna ma hey vînenî ke, tayê kitabî bêperan amebî vilakerdiş labelê wendişî nê kitaban ma ca verdî, tayê merdiman nê kitabî qet nêgirewtibî zî.

Seke vanê: “Engemîne to bibo mêse Bexdad ra yena”. Eke ma de waştişê kirdkîwendîşî û nuştişî bibo, ferqê dûrî û nêzdîyî çin o.

Qet nêbo, kovare ke ziwane ma de vejîyenê, ganî ma înan biwanî û bidî wendiş!

TI

Siyamend MÎRVANÎ

Eşqê to kot mi zere
Nîzûni k' na yena kî sere
Qelb' mi bi wişk, bi kere
Ti aşmey mina şewî ya
Mi ra ne dûrî ne nêzdî ya

Qesebay mi bîya cil
Ez tena ya, gêren de r' dil
Rakuznen zere de yew vil
Ti aşmey mina şewî ya
Mi ra ne dûrî ne nêzdî ya

Mi ra tu r' yew pûnk pel
Eşqey to ra veşa, bi wel
Ti eynad a, sey biza bel
Ti aşmey mina şewî ya
Mi ra ne dûrî ne nêzdî ya

Kuley to zerey mi wena
Şew-roj xunçilay kena
Ge weş a ge z' hêrs bena
Ti aşmey mina şewî ya
Mi ra ne dûrî ne nêzdî ya

Rayer' ma hend nêzdî nîyo
Kot mûn ma kefeno sipîyo
Roja meştin de ma yenî pîyo
Ti aşmey mina şewî ya
Mi ra ne dûrî ne nêzdî ya.

16 Sibate 2005

EDEBÎYAT ZIWAN O

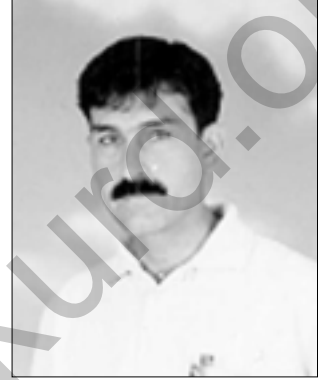
ciwananê welatê mi rê

Cuyê însanîyetî, yanî qiseykerdiş çend rewên bo, edebîyat zî hende rewên o. Verê cû, edebîyat tena yew çî bîyo; yew eserê edebî de şîire, hîkaye, roman û heta ke muzîk zî, heme têmîyan de bîyê. La averşîyayîşê zanyariye û modernîte reyde edebîyat zî ame tesnîfkerdiş, formê neweyî peyda bîy: Şîire, hîkaye, roman...

Şîire, miyanê tewiranî edebîyatî de wayîrê

formê tewr kilmekî ra wetêr esas hetê ziwaxebitnayene ra cîya ya. Ziwan, tewr zaf şîire de krîstalîze beno; bi çekuyanê tayan îfadeyo xorîn û hîra virazîyeno. Rêza şîire, yanî “misre” hende weş yena mûndîş, çekuyî hende weş têdima rêz benê ke şîire hem hetê aheng û melodîya vengî (nezm) ra zaf weşe, nermeke, sey muzîkî ya hem zî hetê mana ra zaf xorîn o.

Hîkaye de senî ke form bi xo romanî ra kilmêr û şîire ra dergêr o, bi no qayde mesele zî, sey yew fotogafî yan zî çend fotografanê ke amey têhet û bîyê yew tablo, kilmek yena qiseykerdiş. Hîkaye de, heme hetî ney hetêkê karakterî û mesele zî heme hetan ra ney yew teferruat yan zî tayê teferuatî yenê nawitiş. Hîkaye û roman nesr ê, labelê eke roman qiseykerdişo bîlasebeb nêwazeno, hîkaye bin ra nêwazena. Qiseykerdişê xo de hîkaye, sey şîire hende girewte nîya. Hîkayenuştux her îfade de zaf bi tedbîr o, bi qasê şîire nêbo zî, xo dano nêzdîyê şîire, çekuyan, cumleyan û paragrafanê xo krîstalîze keno; qiseykerdiş de destvilayîye (îsraf) nêkeno, destê xo bi xo gêno, ekonomîk o. Ê bêguman

Roşan LEZGÎN

sey şaîrî, hîkayenuştox zî estetîkê hunerî caran peygoş nêkeno.

Roman, îlham ra wetêr, sey viraştişê yew bîna proje û planê ey yenê ronayîş, mesele derg û dila yena qiseykerdiş la na dergûdilayîye zî gevezeyî nîya. Her çî hîra-hîra yeno îzehkerdiş, qehremanî zaf ê, her qehreman goreyê rolê xo ra yeno teswîrkerdiş. Seba ke meseleya tewr bingeyêne hol bîyero famkerdiş, qasê ke îcab keno mesele û qewimîyayîşê qijkekî yenê qiseykerdiş.

Xulasa, a deşta ke romannuştox estorê xo tede hêdî-hêdî vazdineno, hîkayenuştox estorê xo tede çargamî vazdineno. Eke şaîr bo, helbet tena a roja ke deşte seraser mîyanê mijî de ya, wenişeno û hîr-hîra estorî reyde sey virsikî, sey yew xeyaletî verê çîmanê ma ra vîyareno.

Edebîyat Ziwan o

Edebîyat serekê huneran o. Qeydkerdiş, nîşandayîş, averberdiş û weşkerdişê cuyê kesî û dima ra zî ê cematî yo la her çî ra vêşêr û vernîya heme çîyan de zîwanî ser o yew fealîyet o, biedebkerdişê zîwanî yo.

Her çî zîwanî reyde îfade beno, zîwanî reyde yeno namedayîş, manadayîş û famkerdiş, coka zî eleqeyê her çî zîwanî reyde esto. Ziwan senî ke şeklê xo cuyê cematî ra gêno, bi no qayde şekl dano cuyê mîletî, şekl dano cuyê kesî zî. Coka zî, çî holiye çî xirabîye ser o, kamî ke waşt o yew mîletî bivurîno, zîwanî ra dest pêkerdo!

Eke kes mudaxeleyê zîwanî nêkero zîwan cayê xo de cemidîyeno, a game cuyê qiseykerdoxanê ey zî rewşêka statîke de tevizîyeno! Ma zanê ke însan seba îdamekerdişê cuyê xo, bi hawayêko refleksi bo zî, tim ro çareyan gêreno. Û gama ke zîwan qiseykerdoxanê xo rê qîm nêkero, senî ke welatê xo terk kenê, bêtereddud şenê zîwanê xo zî terk bikerê û êdî yewna zîwan de xo îfade bikerê.

Însanî de tena hîsê ciwîyayîşî zaf tebîî yê. Zafê hîsanê bînan mehsûlê tefekurî yê. Hîsê milî ke seba seveknayîşê zîwanî hêz danê merdimî, hetêk ra tebîî nîyê, virazîyayê! Seraserê tarîxî de, vêşêr zî qonaxê averşîyayîşê modernîte de, fikr yan zî hîsê milî tim edebîyatî reyde ameyê viraştiş û vilakerdiş. Yanî edebîyat cematî keno mîlet yan zî mîletbîyene ano vîrê cematî.

Ma va ke edebîyat zîwanî ser o yew fealîyet o, yanî edîb zîwanî biedeb

keno, şeklê ziwani weşikêr keno, ziwani modernîze keno. Coka zî verê verkan ganî nuşttox ciddiyetê nê gureyî ra haydar bo. Ganî naye zî baş, zaf baş bizano ke çiyêdo hol tesîrê xo holiye ser o keno û çiyêdo xirab tesîrê xo xirabiye ser o keno. Yanî, senî ke her gure webalê xo, mesûliyetê xo esto, helbet edebiyat de webal û mesûliyet her çî ra vêşêr o!

Senî ke malzemeyê rismî reng ê û yew ressam eke rengan hol nêşinasno werzo rism virazo, eke hostayê xebitnayîşê firçeyî zî nêbo, nêşeno tualî ser o renganê xo weş têmîyan bikero û yew tabloyo rindek virazo, bi no qayde malzemeyê edebiyatî zî ziwani o, qiseykerdiş o.

Mavajin malzemeyê rojnamegerîye zî fotografi ra vêşêr ziwani o, zaf çiyê bînî zî ziwani reyde ifade benê labelê yew metn bi hawayê ziwaxebitnayena xo beno edebiyat. Yanxo, ma do senî yew metnê edebî û yewna metnê teberê edebiyatî de cêra bişinasnin? Bêguman form, tema, biçim, uslûb zî muhîm ê la eslen hawayê ziwaxebitnayîşî ra ma zanê ke yew metn edebî yo yan ney. Çünke edebiyat de ziwani elelade nêno xebitnayîş, edebiyat de ziwani kirîstalîze beno, estetîze beno. Edebiyatî reyde ziwani nermek û elastîk beno.

Yew edîb ganî bişeno eynî çî çend hawayî ifade bikero. Û helbet mîyanê nê ifadeyan ra êyê tewr kilmek û rindekî weçîno. Çünke çiyê vêşî edebiyat de xo sey pîneyî nawneno. No semed ra badê ke merdimî eserê xo nuşt, ganî tekrar-tekrar biwano zî û her wendiş de bi yewna çimî biewnîyo eserê xo ra. Heme çiyê vêşî, çiyê ke xizmetê eserî nêkenê, ganî merdim mîyan ra vejo. Û ganî rindiye ser o mudaxele bikero: Çeku bi çeku, cumle bi cumle, paragraf bi paragraf bisefêno, rafine bikero. Mavajin yew cumle de, ganî edîb xo ra pers bikero û vajo “Gelo eynî ifade bi çekuyanê hîna tayan (kemîyan) nêno vatiş?” Yan zî “Gelo ez nêşena nê ifadeyî bineyna weş bikera?”

Ziwano Standard

Çi rê ziwani standard benê, yan zî mavajin çî semed ra her çî rê yew standard esto? Çünke xebitnayîşê çiyê standardbîyayeyî asantir o. Rehetîya her kesî standardbîyayîşî de esta. Eke yew ziwani standard bibo, şuxulnayîşê xo asan o; hem qiseykerdox û nuşttoxê ey hîna asan xo pê ifade kenê hem zî hetê sewbîna merdiman ra asantir yeno famkerdiş û musayîş.

Mîyanrawedarîyayîş yan zî ciwîyayîşê yew ziwani ser o zaf faktori tesîr kenê la goreyê mi, faktorêko muhîm zî standardnêbîyayîşê ziwani yo. Eke yew ziwani standard nêbo, ciwîyayîşê ey zî talûke de yo. Çunke wexto ke merdim yew çî îfade keno, helbet merdim wazeno hetê muxatabê merdimî ra zî rast bîyero famkerdiş. Heto bîn ra, şarê ma zaf hewes nêkeno pê ziwani xo (kurdî) qisey bikero, zafane tirkî qisey keno; goreyê mi, sebebê xo qasê yasaxkerdiş yan zî resmînêbîyayîşê ziwani standardnêbîyayîş o zî. Helbet vera ziwani ma de zî yew ziwano standardbîyaye (tirkî) esto. Eke merdimî rê guman viraziyo û merdim tereddud bikero, gelo muxatab zî eynî îbareyî eynî mana de fam keno yan ney, a game merdim di alternatîfan ra ê standardî tercîh keno. Coka ma nuştoxê ke wazenê nê ziwani de xo îfade bikerin, yan zî edebîyatê nê ziwani rê xizmet bikerin, hedefê ma tena o nîyo ke ma yew edebîyato qalîteyên bixeliqnin; naye ra vêşêr, ganî yew tesîrê musbet ê nê fealiyetê ma zî qedera nê ziwani ser o bibo. Çunke qedera ziwani zî qedera miletî tayîn kena. A game, neke tena hetani ma ra yeno ganî ma ziwano standardbîyaye tetbîq bikerin, naye ra zî wetêr, ganî standardbîyayîşê ziwani ma de edîbî sere de bê.

Teswîr

Nuştoxozê zekî her wext wendoxê xo zî tewr tay qasê xo zekî hesibneno, coka zî nuştîşê ey fuzulî û eletewş nêbeno.

Mavajin eke yew ressam rismê dare virazo û werzo bin de zî “Na dar a” binuso, no yeno a mana ke temaşekedoxanê xo ra bawer nêkeno, înan dekeno herinda ehmeqan. Yan zî mavajin, edîbêk yew metn de wazeno pencera akero û biewnîyo teberî ra. Gelo hewce keno ke vajo “Ez zere de bîya”? Ê dima ra zî vajo “Mi pencera akerde û ez ewnîya teberî ra”? Yanî, wexto ke vajo “Mi pencera akerde û ez ewnîya teberî ra”, xora wendox tey vejeno ke o zere de yo. Coka zî edîb ganî teswîrkerdene de sey hesira çimî zelal qisey bikero; ne vêşî ne zî kêmi.

Mentîq

Herçiqas edebîyat xeyalê xo de viraştîş (tirkî de “kurgu”) o zî la ganî sehîh bo, bimentîq bo. Cuyo rastikên de zaf çîyî estê ke mentîqê merdimî

vindarnenê, bêmentiq ê. Yanî, merdim xo rê heyret keno ke senî çiyêdo winasî beno? Çunke, cuyo rastikên zaf çîyanê bêmentiqan qebl keno labelê edebîyat qet zî bêmentiqî qebl nêkeno! Eke yew metno edebî de bêmentiqî estibo, ganî na bêmentiqîye de zî yew mentiq estibo.

Metn, goreyê formê xo ra, ganî wayîrê yew çarçewaya bellikerda bo û helbet mîyanê na çarçewaya bellikerda de wayîrê mentiqêkê saxlemî bo. Mesela, merdim nêşeno vajo “Wisar bi, ma yaban ra mirdîya xo încîrî werdî.” Çunke wisaran wextê deresayîşê încîran nîyo. Yan zî, mavajin yew edîb gama ke qalê mucadeleyê Qoçgirî bikero û vajo “Nûrî Dêrsimî û Elîşêrî telefonî reyde qisey kerdinê”. Tîya de nêkeweno bi sereyê merdimî, çunke ma zanê ke o wext hema telefon çin bi.

Tema

Edebîyat de çî yeno nuştîşî ra vêşêr, senî yeno nuştîş muhîm o. Labelê her formo edebî ganî yew temaya xo ya serekîye estbo. Se tema zî, çîyo ke zaf yeno zanayîşî ra wetêr ganî çîyo ke nêno zanayîş, çîyo bakîr bîyero nuştîş. Eke bakîr nêbo zî ganî bi hawayê nuştîş û nîşandayîşê xo cîya bo. Labelê eke merdim yew çiyê eleladeyî, çiyêkê sadeyî binuso zî, ganî wina nîşan bido ke çimê wendoxî de bibo çiyêko balkêş, çiyêdo efsûnkar yan zî fewqelade. Yanî, edîb vajo “Hingimên şîrîn o” zî nêbeno! Wendox do vajo “Ez zî zana ke hingimên şîrîn o!” Yanî, edebîyat îzeh û muhakeme zî nêkeno, tena nawneno; îzehet û muhakemeyî pawibê wendoxan verdano.

Ma zanê ke tema fikrê nuşttoxî rê xizmet kena. Yanî nuşttox temaya xo reyde, bi hawayêkê nimitikî, fikrê xo, derdê xo û çîyanê ke wazeno wendox zî bivîno, resneno zêhn û hîsanê wendoxî. Labelê sloganê û qîrrayîşî reyde ney, ganî bi terzo edebî bo.

Herçiqas zafê edîban vanê ke edebîyat tena nîşandayox o, yanî edebîyat eynik (lîlike) o, la ney, eynikbîyayîş de zî hîsanê wendoxê xo terbiye keno, fikr dano wendoxê xo. Wezîfeyê eslî yê edebîyatî, hîrakerdişê xeyalanê însanî yo. Coka zî nuşttox, gama ke eserê xo rê yew tema bellî keno, ganî xo ra biperso: “Çirê? Seba çiyê ez nê çî nusena?”

Her çiyê de sîyaset esto û edebîyat de zî esto; edebîyat de merdim şeno her çiyê ser o qisey bikero. Labelê edebîyat de sîyaset viran (bane)

nîyo, nîmite yo. Eke merdim biwazo fikrê xo yê sîyasî vila bikero, merdim yew meqaleya sîyasî binuso, neke edebîyat. Edebîyat de tarîx zî est o, la eke merdim biwazo hedîseyê tarîxî rasterast qeyd bikero û binawno wendoxî, merdim şeno fikrê xo sey meqale yan zî kitabî binuso, neke edebîyat.

Heto bîn ra, eke nuştox wendoxî rê çiyêdê muhîmî nêuso yan zî weş nêuso, wendox mecbûr nîyo biwano. Yanî wendox hemalê piyê nuştoxî nîyo!

Edebîyat motamot nuştişê çîyanê ke bîyê yan qewimîyayê zî nîyo. Edebîyat de eke nuştox îlhamê xo yew mesele yan zî yew qewimîyayîşî ra bigêro yan zî çiyêkê rastikênî ra îstîfade bikero zî (nê çî pêro mumkun ê), ganî sereyê xo de, xeyalê xo de hîkayeya xo newe ra binuso. Qewimîyayîşanê xo, yê ke lazim ê, xo bi xo bixeliqno.

Mehellîbiyene û Cîhanîbiyene

Tayê çî estê ke tena mîyanê di tenan yan zî çend tenan de yew manaya xo esta. Mavajin bena ke yew fiqra tena şena di kesan bido huyayîş, di kesê ke her hetan ra agahdarê mesele yê, tena ê şahid ê, coka fiqra tesîrê xo weş ro înan kena. La gama ke ti yewnayî rê qal bikerê, zaf tesîrê xo nêmaneno. A edebîyat zî winî yo.

Edebîyat, nuştiş yan zî nîşandayîşê çîyanê mehelliyan nîyo labelê ganî mehelli/mintiqeyî bo; ganî lingê edîbî hewa ra ney, herra ya xo ser o bê. Senî beno? Edîb, gama ke mehelli yo, ganî bizano cîhanî bo zî. Yanî, yan ganî motîfanê xo yê mehelliyan bi hawayêko cîhanî pêşkêş bikero yan zî miyanê motîfanê mehelliyan ra înanê cîhanîyan weçîno. Nêke esero edebî, do mîyanê sînoranê xo yê mehelliyan de (dewa xo de) bimano.

Eke yew eser tercumeyê yewna zîwanî bibo, mavajin zîwanê ma ra açarnîyo fransî ser, ganî bişeno o tesîro ke wendoxanê ma ser o kerdo fransîzan ser o zî bikero, yan zî wendoxê fransî zî ganî qasê wendoxanê ma ey ra fam bikerê û tahm bigîrê.

Hetê rojanebiyayîşî ra zî, tay çî estê ke ewro populer ê, mîyanê şarî de yenê qiseykerdiş la beno ke çend serrî ra pey tu manaya înan çin bo.

Coka yew esero edebî ganî hem rojane bo hem zî xîtabê zemanan bikero. Yanî, hem xîtabê wendoxanê ewro bikero û hem zî yê siba û disibayî.

Edebîyat de Mîraswerîye

Eke ma rasta ey vajin, heme çî teqlîd o, tu çîyêk bin ra îcad nêbîyo. Însanan tebîet teqlîd kerdo, dima ra yewî yewna teqlîd kerdo. Her teqlîdkerdiş de bineyna aver şîyê, dirûb û xasîyetê xo şinasnay, meharet û qabîliyetê xo aver berdê.

Edebîyat zî teqlîd o, yewî yewna teqlîd kerdo. Labelê ez naye vaja, hostayanê nê gureyî baş bala xo daya çîyanê ke înan ra ver nusîyayê ser, hol şinasnayê, dima zî zerrîya xo ra şaheserî xeliqnayê; her vateyo ke ameyo vatiş, muheqeq bedelê ey zî ameyo dayîş. Eke manaya hîraye de teqlîd bo zî înan caran tenezulê tekrarkerdişê eseranê xo ra verêr nêkerdo, nêbîyê mîraswer; çîyo ke ameyo nuştiş yan zî bi şeklo ke ameyo nuştiş ney, dirûb û renganê xo yê xasanê eserê xo yê weçîniteyî ardê meydan. Mîraswerî zî, versîya hostayan de bîyê vîndî û şîyê.

Seba ke na meseleya mîraswerîye baş îzeh bibo, ez wazena qalê mewludanê ke zîwanê ma de ameyê nuştiş bikera. Ma heme zanê ke reya verêne Seydayê Xasî *Mewludê Kirdkî* nuştö. Bêguman manaya hîraye de ey zî teqlîd kerdo, çünke ma zanê ke ey ra ver bi kurmanckî mewludî ameyê nuştiş. Beno ke kurmanckî ra ver zî bi erebkî nusîyayê... Xasî herçiqas îlhamê xo eseranê verênan ra girewto zî *Mewludê Kirdkî* wareyê xo de yew esero xas û newe yo. Nara ey ra dima, çendna mewludê bîni ameyê nuştiş. Goreyê mi, êyê ke Xasî ra pey ameyê nuştiş, manaya tenge de teqlîd ê, tena tekrar ê; înan mîrasê Xasî ra werdo!

Edebîyat de çîyo ke ma ra ver ameyo nuştiş, helbet ma rê mîras o. Ma nê mîrasî rê wayîriye kenê, ey seveknenê çünke ma bi ey weye bîyê. Labelê eke ma werzin yew eserî tekrar bikerin, eke no tekrar biney averberdiş zî nêbo, beno mîraswerîye. Ganî merdim bi veng, reng, şekl û dirûbê xo misêwa ro neweyîye bigeyro, nêke çîyo ke ameyo nuştiş yan zî şeklo ke esto, do bi teqlîdêko berîl tekrar bibo.

Bêguman formê edebîyatî bellî yê, derd îcadkerdişê yewna formî nîyo, mesele newebîyen a; wazenî hetê teknîkî ra wazenî hetê terz, uslûb, şekl û tema ra yan zî sewbîna hetan ra. Ganî mîyanê kanonanê xo de

yew neweyîya eserî estibo û qet nêbo vera edebîyatê cîhanî zî wayîrê nasnameyê xo bo.

Sey her çî edebîyat zî tarîtiya tarîxî ra game bi game, qonax bi qonax aver ameyo, resayo sewîyeya xo ya ewroyêne. Ê xora êdî dinya zî mane-na yew dewe. Heto bîn ra, edebîyatê miletan ra zaf nimûneyî açarnîyayê ziwananê bînan ser, zaf merdimî êdî tewr tay di ziwanan zanê û şenê edebîyatê dinya taqîb bikerê. Bêguman ziwanê ma de seba ke edebîyat kêmi yo, wareyêko bakîr o, hema zaf çî tede çin o. No semed ra, ma çî binusin newe aseno labelê ganî ma naye suîstîmal nêkerin. Rastîya nê karî, ganî ma biewnîyê sewîyeya edebîyatê dinya ra û helbet krîterê ma zî ganî nimûneyê holî yê edebîyatê dinya bî.

YEW DERD YENO, YEW DERD ŞONO

Mela Mehmedê N. AXAN

Yew derd yeno, yew derd şono, ma se kî?
Sebir bikî, Ella pîl o, ax mekî
Dunya pêro sey cenetî bo, pey se kî
Dunya fanî, yena şona, ma se kî?

Derd û qahrê dunya qumê royon o
Pey laserî tay ha yeno, tay şono
Meskenê kulon û derdon înon o
Dunya veng a, yena şona, ma se kî?

Derdê dunya sey pêlondê denizî
Sey koyon, ge benî berzî û ge nimzî
Ge vindenî, beno sey deşte û duzî
Dunya veng a, yena şona, pey se kî?

Her kes zerra yey dunya ra hes kena
Çiy dunya oncena pêser, lez kena
Dunya zuray, dunya fanî mesken a
Dunya veng a, yena şona, pey se kî?

Mal û ewlad, qewm û eqreba serd î
Ha çi înonon, cironon ma werdî
Dîn û îslomey welato bê derd î
Dunya veng a, yena şona, pey se kî?

Dunya zav xapênay ebd û mexluqî
Axa û paşa û sultan û aşiqî
Cehd û xebatay ma qaybê Xaliqî
Dunya veng a, yena şona, pey se kî?

Dunya! To xapênay xort û keynekî
Keyfê dunya keyfê serdê kelekî
Ma nêvonî “Fanî û veng a, pey se kî?”
Dunya fanî, yena şona, pey se kî?

Înson debi, geyrey qayme û acêrî
Bewnî veyne, kura yî axay û mîrî?
Ku yî sultan û mulûk, paşa, wezîrî?
Dunya dewrî ya, yena şona, pey se kî?

Zemon şono serrî û aşmî û bi rocî
Wextê Zulqerneynî û Seddê Yecûcî
Çiqa xişn û quwetlî bo, sey 'Ûcî
Dunya dewrî ya, yena şona, pey se kî?

Hukumdarê wextê dewrê ma û rewî
Nûşîrewan û Rustem û Xusrewî
Warê keyf û zewq û yarî û hewî
Dunya dewrî ya, yena şona, pey se kî?

Hem Xatemê Tayyî û Eskenderî
Mulûkî zav omey, şîy sey Qeyserî
Eyro zur a, pêro ax û keder î
Dunya veng a, yena şona, ma se kî?

Ina dunya, çewî nêşîyaw war bû de rî
Ha çi zengîn ha çi warê hunerî
Sey Belqîse û Suleyman Pêxemberî
Dunya dewrî ya, yena şona, ma se kî?

Çiyê dunya wa to rî bo sey varonî
Hezey Fîr'ewnî û Nemrûdî û Qarûnî
Bibî axa û paşay' wextê dewronî
Dunya veng a, yena şona, pey se kî?

Dunya vêta pey bi zemon û 'esrî
Ma xapênay pey zengîney û qesrî
Hezretî Yusuf bi melîkê Misrî
Dunya veng a, yena şona, pey se kî? (*)

(*) Na şîre yew band (kaset) de qeydkerda bî. Dostê minê erjayeyî M. Tahir Akarî no band dabi mi. Fam beno ke dewamê na şîre esto, la band de tîya de birîyêna, tena hende esta. (Notê Malmîsanijî)

HECHECIKÎ

Sabahattin ALI

Nêzdiyê bajarî de kîşta yew dereyê qijkekî de, yew valêra pîreka ke gilê xo resayî mîyanê awe esta. Destpêkerdişê wisarî de yew hehecike ameyî nişte gilane na valêre ya û vinderte ewnîyayî ê hehecikanê bînan ra. Hehecikê ke yew sereyê dereyî ra heta sereyo bîn sey vireyî firrenî û bi sêneyanê xo yê sipîyan awe ra dayîş a, ê lulikanê perrşeffafan ê qijkekan tepîşenî. Hehecikê sereyê xo hêdî-hêdî têşanayne. Eşkara bi ke kewtbî mîyanê xeyelanê xorînan.

Pelê valêre xişyayî, yew heheciko nêrî ame gilo ke verba hehecika makî de bi nişt ey a. Mîyanê hehecikan de teklîf zaf çin o. Derga-derg teqdîm nêbîyî, dest bi qalan kerd û yew wextê kilmekî ra pey bîyî embazê yewbînî.

Verê nat û wet ra qisey kerd. (Wexto ke di tenî newe yewbînî nas kenî nat û dot ra qiseykeriş adet o.) Labelê tayê wext vîyart, nêrî çend gilî vernî ser ame, nika makî hîna tay şermayêne.

Tereqna...

Mevajîn “beno”, wisarî her kes kar û gureyê xo de bo û di hebî hehecikî gilê yew dare ra nişt, embazîye bikerî, no çîyedo normal nîyo.

Her di hehecikê ma zî mexluqê antîkeyî bîy. Yanî nêmendêne ê hehecikanê bînan. (Ê ke nêmendêne sewbîna kesan, înan ra vatêne “antîke”.)

Verê hehecika makî qale cayê xorînî ra akerde:

-Şima çirey xebitîyênî?

Eke yew heheciko bîn bibîne a game yewna pers pers kerdêne û vatêne “la qey ti tîya de ronîşena?” Labelê hehecikê ma xorîn-xorîn nefesê xo ant û bêveng mend.

Û makî seke çîyê ke o vano fam kerdî, sereyê xo têşana û çimê xo tadayî hetê awa ke cêr ra bi çipî vîyarena ra.

Tayêna wext wina bêveng mendî. Nêrî desta reyî (nişka) çimê xo

hetê makî ra tadayî û dest bi qale kerd:

“Biewnîn nînan ra...” Û hehecikê ke cêr ra, çep-rastê yewbînî de perrenî û manenî mekîkê dezgehê çulagî nîşan dayî. “Biewnîn nînan ra, şew û roje nêvanî, payîz-zimistan nêvanî xebitîyênî. Mi zaf reyî nînan ra pers kerd; ‘Qey şîma wina bêvind xebitîyênî’ mi vat, cewab nêda, harmeyê xo recifnayî û mi het ra dûrî kewtî.”

Makî:

“Ma yewbîn ra vajî ‘ti’ û bi o şekl xîtab bikerî senî beno?” vat. Nêrî, na qala ke cewabê qalanê weşanê ey nêdana nêpawitêne labelê teklîfê aye weş bi ey şî û newe ra dest pêkerd:

“Ez semedê nînan ra şermayeno”, vat. “Mîlçikan pêrunê rêz bikerî ez vana qey ma mîyanê înan de peyên nêbenî. Qelafetê ma hol o. No bilbilo ke serê sibayî ra heta şan bi wîç-wîçe waneno, aqilê ma ey ra zafêr o. Eke ma bifirrî borana lezêne (aya ke tewr leze şîna) ra ma hîna zaf rayîr genî. Labelê seke feqîrênê (tewr feqîrê) mîlçikan ma yê, ma çireyî nêvindenî, xebitîyênî. No çûçiko xînt zî emrê xo yê hîrê rojaneyî bi keyf a vîyarneno. Û ma darê ke ma mîyan ra vîyarenî înan zî nêvînenî.”

Biney vindert, hetê makî ra binê çîman ra ewnîya:

“Siba wexto ke ma merdî, yew ma ra pers bikerî; ‘Dinya de şîma çî dîy?’ ez vano qey ma nêşenî yew cewab bivînî, vazdayîşî ra vînayîşî rê wextê ma nêmaneno.”

Zereyê çîmanê makî bîy de:

“Axx!” vat, “Ti zî eynî sey mi fikirîyênî”

Nêrî cewab da:

-Xora wexto ke mi ti tîya de tenya dîya, mi fam kerd ke ti zî sey mi fikirîyena. Raste nîya la? Eke ma na dinya bi tamamî nêvînenî, bi rastî fam nêkenî û tîya ra şînî, ma çîra ameyî tîya? Eke ma nêzanî ma ciwîyenî, ma qey biciwî?

Makî seke tesdîq biko sereyê xo têşana:

-Wexto ke ez ewnîyêna heta-hetê xo, ez zî sey to bê hehecikan -ê ke nat û weta şînî- tewayê nêvînenî. “Ez zî nînan ra ya?” ez vana. Dima ez vana “Ez nînan ra nîya”. Ê zî mi ra zaf hes nêkenî. Se bikerî, ez tîya de ronîşena dorûver ra ewnîyêna. Şîma zî... himm! Yanî ti zî nêamêne mi

no hamnan tik-tena viyarnêne.

Nêzdiyê şanî galgala xo hîna kerde weşe. Dima yewbînî ra bîyî cîya û her roje ameyî tê het.

Yarebî! Çi çîyan ra qalî nêkerdêne ke! Eke mîyanê hehecikan de kitabnuştîş edet bibîne, ê kitabê ke nînan nuştêne muheqqeq unîversîte de diyayêne wendiş.

Vera-vera hîna musayî yewbînî. Zaf reyî makî hîna rew amêne, çimê xo tadêne awe ro û paweyê nêrî vindertêne.

Yew roje vilan ra, yew roje estareyan ra, yew roje ê hehecikanê bînan ra behs kerdêne. Fikrê înan tim yew bi.

Labelê zereyê her dîyan de yew ters bi ke roje bi roje bîyêne gird. Tersê rojêk cîyakewtişî.

Yewî zî nêaftarêne nê tersê xo ê bînî (a bîne) ra vajo. Kam zano belkî zî vatêne o/a bîn şaş fam kena/o. (Çunke çiyê ke merdim zere ra hîs keno tim şaş fam benî.) Wexto ke fikrê cîyakewtişî zereyê înan de bi gird, fikirîyayî ke naye bi şeklo munasib yewbînî ra vajî.

Mesela: Ê şênê vajî “Ma çireyî yewbînî ra dûrî mekewî nêbeno?” Labelê mana naye zaf hîra bî û eşkara nêbî. Senî ma dûrî mekewî?

Eke bivatêne “Ma xo rê yew keye virazî”. No zî bînê zaf besît. Fikirîyêne ke ê o wext manenî ê hehecikanê bînan.

Wexto ke fanîyîya dinya ra, bêpeynîyîya asmênî ra, awe ra û ciwîyayîşê ê mîlçikanê bînan ra behs kerdêne, çimê înan bi hesret a ewnîyêne yewbînî ra û waştêne vajî ke “Ma senî yewbînî ra dûrî kewenî?”. Zanêne ke tesaduf zaf zerrîtenik nîyo û ê ke wina yewbînî ra nêzdî yê, înan reyna nêano têhet. Labelê ziwano ke qiseyî kerdêne ziwane ê hehecikanê bînan bi û bi nê ziwani ya waştîş û hîssê xo vatiş ra şermayêne. Çiyê ke zereyê înan de bîy, goreyê nê ziwani nêbîy.

Hêdî-hêdî yew xemgînîye kewte çiman û awiranê înan. Wexto ke embazîya xo ra behs kerdêne, vengê înan recifîyêne yan zî ê wina fikirîyêne. Wextanê inasarênan de yew/e bi vengêko berz huyêne û yarî kerdêne. (Herçiqaş ke zereyê xo de qehirîyêne.) Peynîya peynîyan de her dîyan zî fam kerd ke na rewşe wina nêşina. Her dîyan zî qerar da ke yewbînî de qiseyî bikerî.

Serê sibayî wexto ke ameyî têhet, makî waşt ke çiyê ke wazena vajo

bi çimanê xo vajo. A game gilo ke leweyê ey de ronîştîbî ê gilî ra yew pelo zerd ci (te) ra bi. Yew het ra têşîya heta heto bîn û gama ke makî bi awiranê xo yê manadaran a ewnîyêne, pelî verê çimanê aye girewt. Nêrî no awir nêdîy. Labelê her dîyan zî pelo zerd dîy. Nêrî fekê xo akerd:

-Ez qet nêwazena to ra dûrî bikewî.

Gama ke wina vatêne yew vayê serdinî va guvvv... û ver ra şî.

Makî nêşkayî qalanê nêrî bieşnawo. Labelê her dîyan zî vengê vayê serdinî eşnawit.

Ewnîyayî çimanê yewbînî ra, zana ke hinî wextê zewajî û keyekerdîşî vîyarto, payîz amo û dûrî kewenî.

Her dîyan zî hesre ante.

Leweyê înan ra xeylêk hehecikî vîyartî, ê agêrêne cayanê german. Dûrî kewtî û reyna yewbînî nêdîy.

Labelê her dîyan zî a valêra ke kîştê dereyê qijkekî de bî û o wisar û hamnano ke uca vîyarnabi xo vîr a nêkerd.

Û her dîyan zî ê hehecikê bînî yê ke yew hamnano inasarên nêvîyarnayo xo ra cêr dîy. (Çunke êyê ke tay î, ê zafan tim xo ra cêr vînenî.)

Tirkî ra açarnayox: Muzaffer OZDEMİR

DELALÊ MI COR DE YENA

Huseyîn BURKE

Delalê mi cor de yena
Bi hîrê serrî ez sîna
Ez feqîr a, mi nêdûnî
Darbê mi serdin nêbena

Dilo, dilo, xirab dilo
Kêna mûna darê gulo
Heta ser' sibay' ranêkuwen
Feqîr kesîro, bilbilo

Recifiyêna sey şilalvaşî
Cehdê ma dûr î kerre yî, kaş î
Kêna, ez hinî daymîş nêbena
Bê ma biremî, îta ra şu

Dilo, dilo, xirab dilo
Kêna mûna darê gulo
Heta ser' sibay' ranêkuwen
Feqîr kesîro, bilbilo

Ez ronîştî verî la de
Key şîma ho qarşî ma de
Eyr' hima teber n'ûmeya
Çim' mi hûn yo ber' şîma di

Dilo, dilo, xirab dilo
Kêna mûna darê gulo
Heta ser' sibay' ranêkuwen
Feqîr kesîro, bilbilo

Wisar vaşî ver' derûn a
Vilikê lewê warûn a
Ez qayîl a hertim vînî
Kêna dermûn' cîgerûn a

Dilo, dilo, xirab dilo
Kêna mûna darê gulo
Heta ser' sibay' ranêkuwen
Feqîr kesîro, bilbilo

Delal bêrî kîştê bûnî
Ma derd' xu yewbînî r' vûnî
Ez feqîr a, ez kesîr a
Şêr' to bîwazî z' nêdûnî

Dilo, dilo, xirab dilo
Kêna mûna darê gulo
Heta ser' sibay' ranêkuwen
Feqîr kesîro, bilbilo

Çewlîg' welat' feqîrûn o
Wahar çin o, bû wêrûno
Kêna, ma şu serî koyûn a
Ma kên qeflê zerencûno

Dilo, dilo, xirab dilo
Kêna mûna darê gulo
Heta ser' sibay' ranêkuwen
Feqîr kesîro, bilbilo.

KAY Û TEBÎET

Serdar BEDIRXAN

Vajîyêno ke kay de merdim tebiêtê (tibetê) xo musneno. Merdim bêtebat bo, rikin, zerteng, carris, bitir, çimteng, kone, bêrehm, zexel, zurker bo, yan zî bisebr, melhemên, zerrîhera, pîzeveşn, çimmird, destakerde... bo, nê karakteran ra kamcîn ey de bibo, kayê xo de nînan musneno. Coka tukê kaykerdoxî ra û stîlê ey ra kes (kê) wayîrê yew qenaetî beno ke nê karakteranê corênan ra kamcîn tede estê û no merdim çi cins (cis) o.

Eke ma eksê ey bifikirîyî, ma eşkenî vajî kay zî tebiêtê merdimî musneno. Merdim sînayoxê kamcîn kayî bibo, xulqê ey zî nêzdîyê qaydeyanê ê kayî yo. Mesela eke yew merdim boks ra hes kenô û ê kayî reyde xejilîyêno (meşxul beno), kes nêeşkeno vajo ke o merdim zeîf o, melhemên, pizeveşn yan zî zerrîtenik o. Eke yew merdim setrenc ra hes biko, kes eşkeno vajo o merdim tebatkar o û mezgê xo zaf şuxulneno, feqet kes nêeşkeno vajo ke o merdim kone nîyo, yan zî kostek o. Goreyê tewirê kaykerdişê merdimî zî kes wayîrê yew qenaetî beno.

Kes eşkeno kayan sey di grûban name biko: Kayê ferdî û kayê komî. Merdimê payedarî seba ke xo hîna weş binawnî, name bigîrî û xebatanê xo reyde xo bigoynî, kayanê ferdîyan de; merdimê sosyalî zî kayanê koman de ca gêni û cerga xo mîyan de, ê û embazê xo yewbînan de ardim kenî. Serkewtiş zî binkewtiş zî malê înanê pêroyî yo. Bêguman cerge mîyan de jêhatîya ferdî zî muhîm a. Feqet no nîno a mana ke heme kaykerdoxê kayanê koman yewbînan de ardimkerdişî ra hes kenî. Tîya de beno ke kaykerdox biwazo bi kayê xo çim bikewo û heme firsetan ra o bi xo îstîfade biko.

Kes eşkeno goreyê kayî, fizîkê merdiman zî bîyaro çimanê xo ver. Mavajî, merdim kaykerdoxê basketbolî ⁽¹⁾ kilm nêfikirîyêno. Eynî wina

1. Mi verê waşt herinda “basketbol”, “futbol”, “hentbol”î de “gudsêlike”, “gudlinge”, “guddeste” binusa labelê seba ke mi nêwaşt xoser çekuyan viraza,

zî kaykerdoxê futbolî zaf derg nîno çîman ver.

Sey şexsan tebîetê miletan zî estê. Beno û zaf psîkolog û sosyologî zî vanî ke, tebîetê miletan zî çîyanê ke miletî înan ra zaf hes kenî de nimite yî. Kurdan mîyan de zerencan ra heskerdox senî yeno manakerdiş şîma heme zanî.

Seke şîma zanî, tirêz⁽²⁾ kirdan mîyan de zaf kay beno. Nika ma tîkê qaydeyanî tirêzî bîyarî çîmanê xo ver.

* Kerrayî (kemerî) çep-raşt-aver tena yew rêze ser o hereket kenî, tepîya (apey) nêgîrîyênî. To ke reyê kay kerd, ti hinî nêşkenî kerraya xo agêrnî (açarnî). Ge-ge tayê kaykerdoxî kerraya xo tepîya gêni, vanî “Mi xo xejlina, îllehîm ez tepîya gêna”; reqîb zî tîya de xuyê xo musneno, yan musaade keno yan zî nêkeno. Ge-ge kayderdox hîzane xo nano, kerraya xo tepîya gêno. Tayê kaykerdoxî zî seba ke zanayîşê xo hîna zaf bimusnî û reqîbê xo şermezar bikî, ê bi xo reqîbî ra vanî “Eke ti wazenî, ti eşkenî kerraya xo tepîya bigîrî”, hetta ey/aye ra vanî “Baş biewnî (nîyade), yew kayê to esto, eke ti bivînî, ti yew hemle de şonî dame, ti benî axa”. Eke reqîb reyna zî nêvîno, o bi xo dima bere (ci) nawneno (musneno).

* Yew kerra gama ke bîye axa, eşkena heme hetan ser de serbest hereket biko. Tayê merdimî axayî (dameyî) reyde zaf kay nêkenî, gama ke mecbur bimanî ey şuxulneni. Tayê kaykerdoxî zî estê, gama ke kerraya xo kerde axa, hinî a reyde wazenî leza-leze zorê reqîbî berî.

* Eke kaykerdoxan ra yewî verê hîrê reyî qezenc kerd, kay qedîyêno. Ge-ge hîrê serkewtişî yew hesibîyêno û kay new reyî kay beno. Kayê tirêzî kayê yew rojî nîyo. Reqîbî hesabê kayanê perey-perarey zî xo vîr a nêkenî, vanî “Mi filan roj new reyî pêsero zorê to nêberd?” Yan zî vanî “Hela bê, kayê mayo vizêrên nêmcet mendbi, ma ey biqedênî”, yan zî “Perey to axayê xo reyde wina kay nêkerdbi? Ez zî ewro ayhawa kay kena” ûsn.

mi nênuştî. Reyna zî ez nê çekuyan tîya de se pêşniyaze (teklîf) nusena.

Herinda “futbol topu”, “basketbol topu” û “hentbol topu” de zî ma eşkenî vajî “gudlinge”, “gudselike”, “guddeste”.

2. **tirêz/tirrêz**: Nameyê pêroyî (umûmî) yê kayanê newine, çarine û dameyî yo.

* Herçiqas tirêz beyntarê di kesan de kay bibo zî mutleqa temaşekerdoxê nê kayî estê. Di kesî tena, yew cayo xewle de, xo ser leza-lez tirêz kay nêkenî; coka no kay zaf reyî çayxaneyan de kay beno. Seke mecbur bî, temaşekerdoxî kîştâ kam kaykerdoxî de bibî hetê ey kenî û teber ra mudaxele yê kayî kenî. Kaykerdoxî eke zaf têqestkewte bibî yan zî zaf wayîrê îddîa bibî, nêverdanî kes teber ra mudaxele biko.

* Kaykerdoxî hem kayê xo kenî hem zî seba ke reqîbê xo hêrs bikî, qalî kenî, fîrset nêdanî ke o zaf bifikirîyo. Xora keso ke lezkanî kay biko westa (usta) hesabîyêno. Yew kaykerdoxî eke yew hemleya xelete kerde, seba ke reqîb naye nêvîno, wazeno hêşê ey bido yewna cayî ser; sewbîna kerrayan reyde xejilîyêno ke reqîb hemleya başe kay nêko. Ge-ge zî o bi xo reqîbê xo haydar keno vano “Weş biewnî, yew hemleya toya hole esta!”.

W. K. MERDIMÎNÎ RA ŞÎRÎ

MANA Û QAL

Hêverî qal çin bî
mana estbî.
Pê qal mana xo kerd eşkera.
La,
manaya eşkera
mîyanî qalanê nimateyan de mend.
Cuwa pey
Ha raşt, ha çewt
dua û zewt
qal bî eşkera
merdiman pê ziwani xo
pewt.
Dima,
pê herfan
mana pêşîya nuşte ra
tîkên nuşt û wend,
pê qelem mana vawit,
tîkên zî goşdarit.
Qal bereqîya,
Mana bî xorî û nimîya
Barê tayên
qala bêmana,
tayên rê zî manaya bêqal kewt.
Belê!
Her çend
mana pê qal qaîm a zî
Peynîya peyên de
Ba's û ba'de'l mewt
Venganeyê mezgî ma de
ne mana
ne zî qal
mend!

Teşrîne 2005

ÇI MENDO?

Xeyalê ma d' ne asmên ne zî erd mendo
Keyf û şayî çin a, ma r' kul û derd mendo
Tikêyî hey wisaran d' emir vîyarnenê
Çi heyfo ke barê ma r' puk û serd mendo.

Teşrîne 2005

DARBA PEYÊN

Vanê “dinya tim dewran a”
Ge qeran a, ge gewran a
Axir emir d' heqbe veng bo
Darba peyên tewr giran a.

Êlule 2005

HELE

Dem no dem o, hele na hel a
Vizêr-perey herr û wel a
Eke sibay rê zowda çin bo
Tersê mergî pel bi pel a.

Êlule 2005

PÎYÊ MIN Û DEYÎRÊ KIRMANCKÎ (*)

Mahmûd LEWENDÎ

Sereyê 2001î de semedê zîyaretî, pîyê min (Brahîmê Bekirê Bişo) ame bî Stokholm. Pîyê min 1341 (1925) di marda xo ra bîyo. Nika teqrîben 81 serre yo. Pîyê min zaf qalê dewranê verî kerd; eşîran ser o, ziwanê kurdkî ser o û çîyanê bînan ser o. Min heşt kasetî filmî û diwês kasetê teybe pir kerdî. Heme arşîvê min de yê. Ez ge-ge kasetan goşdarî kena û kaxite ser o nusena. Kasetê çarine de pîyê min qalê yew deyîra kirmanckî keno. Ez na deyîre wendoxanê Vateyî rê pêşkêş kena.

Na deyîre fekê Kalikê Emmoyî ra ameya girewtîş. Kalikê Emmoyî demo ke merd (1976), 80 serre bî. Kalikê Emmo lacê Hemikê Mistoyî yo, eşîra Kejan ra yo. O bi xo kurmanc o, labelê ge-ge deyîrê kirmanckî vatênî. Eşîra Kejan eşîra ma ya. Cayê ci Qerejdax o (beyntarê Sêwreg û Dîyarbekirî de). Eşîra Kejan Qerejdax de, nê dewan de manena: Şêxulya Jêrîn, Şêxulya Jorîn, Qantir, Emenî, Awirtepe, Qamişlî, Donxiz.

(*) Ez bi xwe kurmanc im. Ev cara pêşî ye ku bi kirmanckî (zazakî) dinivîsim. Bi vê nivîsa kurt min xwest ez tecrubeyekê bikim, gelo kurmancek (kirdasek) dikare bi kirmanckî binivîse. Min gelekî guhdarîya kirmanckîaxêvan kiriye, gelek tiştên ku bi kirmanckî derdikevin, ez dixwînim. Bi alîkarîya ferheng û hevalên kirmanckîaxêv ez nivîsan ji hev derdixim. Bi a min ger em kurmanc piçekî xwe biwestînin, bi qasî ku em guhdarîya soranîaxêvan dikin hewqasî jî em bikaribin guhdarîya kirmanckîaxêvan bikin, di demeke kurt de em ê bikaribin pir bi rehetî ji hev fam bikin. Bê guman di vir de divê kirmanckîaxêv jî bi kurmancan re di dewsa tirkî de bi kirmanckî biaxivin. Di civîn û kongreyan de divê bi zaravayê xwe biaxivin. Gotinên ku neyên famkîrin ji hev re şîrove bikin. Yan na em ê çawa bikaribin lehçeyên kurdî -qet nebenêzî hev bikin! Ez nabêjim kurmanc bila bi kirmanckî an jî kurmanc (zaza) bila bi kurmancî biaxivin. Lê tecrubeya soran û kurmancên li Ewrûpayê nîşan daye, gava ku her kes bi lehçeya xwe diaxive mirov bêtir dikare ji hev fam bike û bêtir nêzî hev bibe.

Wezîra Karanê Teberî ya Swêdî Anna Lindh û pîyê Mahmûd Lewendî (2001)

Eşîrê bînî yê Qerejdaxê zî nê yê:

nameyê eşîrelehçeya eşîre

Îzolân (Îzoli) kurmanckî (kirdaskî)

Berguhanan (Berguhanî) .. kurmanckî

Areşî/Alreşî kurmanckî

Hacikan (Hacikî) kurmanckî

Cebikan (Cebikî) kurmanckî

Çemikan (Çemikî) kurmanckî

Mendan kurmanckî

Dodikan kurmanckî

Sefan kurmanckî

Çûvan (Çwîvî) kurmanckî

Milan kurmanckî

Qeregêçî kurmanckî

Tirikan/Têrikan kurmanckî

Kalaîban (Kalaîbî) kirmanckî (zazakî)-kurmanckî

Husukan (Husukî) kirmanckî (zazakî)-kurmanckî

Şehînan (Şehînî) kirmanckî (zazakî)-kurmanckî. Eslê na eşîre Nêribey (mîntiqaya Hênî de) ra ameyo.

Gore bi vatişê pîyê min, Kalikê Emmo veyveyan û şayîyan de deyîranê kirmancîyan vano. Nê deyîran ra di teneyê ke vîrê pîyê min de mendê, nê yê:

I

Keyn keynê keyna verî

Derpîyê to şeş verî

Bê ma şîrê ban' serî

Wa gunehê ma vinderî

Heta roja mehşerî

Keyn keynê t' keyna mîran

Engura rezê hîran

Werdê kalan û pîran

II

Herê wa bo, wa bo, wa bo

Wa 'Eyşo hemîla bo

Pîzeyo verî keyna bo

Namey ci Cemîla bo.

ADIRÊ ZEREYÊ MI

Efoyo AVDÊLIC

No adir to eşt zereyê mi emser nê par
zereyê min ê xorî ra vecîno dûyode barî, ax lê barî
maya xo kî pişta têra zê çîçega wisarî
Heqî rindekênî da be to zê welatê ma, wele be çimê şarî
ax lê kênê, ti be Heqî kena reyê bê na rî,
dinya min a roştîye nêbêro tarî.

Koyê Ziyare ra asenê hetê Toplîya Coşanî
derdê şima ez kerdû, wax lemin, nêweş û perîşan
wey lemin, hesreta şima oncon zê kolîyê kêşan
reyê vecîyê Ax Bavayî ser, Tercan bibo uruşan
ti be zîyar û dîyaranê welatê ma kena reyê bê na rî,
dinya min a roştîyê nêbêro tarî.

Kênê, dîlber, tu kêna kamî ya, ez kamî ra bivacî?
Ez to rê veşeno zê kermê aslîyê, kamî ra se vacî?
Na dinya de bêmirad memano Efoyê Avdêlicî,
ti be rindekênîya xo kena reyê bê na rî,
dinya min a roştîyê nêbêro tarî.

Awustralya, 2005

HETA KEY?

ELİ XALDÎ

Çi şexs beno çi şar beno, tede tay xususîyetê başî zî nebaşî zî estî. Nê xususîyetê başî xora baş î. Labelê kes (kê) gere nebaşîya xo bizano û ci (te) ra dûrî bikewo. No peymeyê şaristanî û averşîyayîşî yo. Çîyê ke ma mîyanê şaranê na dinya de apey verdayê, bi goreyê mi bêsebrîya ma û bêdîsîplînîya ma ya. Organîzasyon û dezgeyî goreyê ma nîye. Ma zor û tengane ra hes nêkenî. Zor diya ma, ma hêrs benî, ca verdanî remenî yan zî destê ma ra bêro ma ê sazgehî ser û bin kenî. Çünke mentiqê ma “yan pêro yan zî hîç”î gore şuxuliyeno. Ma mîyanê pêvajoyêk dijwarî ra vêrenî; mezgê ma goreyê yan dost yan zî dişmenî şekil girewto. Naye ra ma embazan û muttefîqanê xo zî wina vînenî. Hela biewnîn nê çend serrî yê çiqas hêrsbîyaye û remayeyê ma bîyê zaf. Nînan ra çend kesî wayîrê vînayîş û fikranê herayan î. Hele biewnîn organîzasyonanê hemdeman ra, zaf reng û zaf vengî tede estî. Labelê yew qerar goreyê zerrîya înan nêbo zî hêrs nêbenî û ca de nêverdanî nêşonî. Cayê xo de vîndenî û mucadeleyê xo kenî. Çünke wayîrê fikran î, xo ra bawer î û pak î. Û hesabanê şexsîyan dima nîyî.

Dezgeyê ma çina ra bêber (kısır) î?

Semedî (sebebî) zaf î. Semedî hem zere ra hem zî teber ra estî. Mijarê ma ê zereyî yê. Semedo tewr verên pisporê ma çin î. Na kêmasî kesî rê bar nîya. Berpirsîyar û raverberê ma zî xo de kêmasî nêvînenê û nê kemaneyanê xo berteref nêkenî. Çünke seba berpirsîyarî peyme (ölçü) çin o. Kamo ke jêhatî, çimakerde û wayîrê şinasîyan bo, vernîya ey akêrda ya. Huner û zanayene hewce nêkena. Hedef; xo bide vernî, behsê xo bike û xo bide behskerdene. Vanî ke “Tarîx tekerrur ra îbaret o”. Hele biewnîn tarîxê mucadeleyê kurdan û şaranê bînan ra. Kamî ke vato “ez”, peynîya ê kesî yan îxanet o yan zî zerardayene ya. Demanê weçînitîşan (seçiman) de merdimê inasarênî eyan-beyan xo eşkera kenî. Û ma zî yan seba xatirê hemşehrîyîye –hemşerîyîye ra hîna teng navçeyî,

mîsalî sey Pasûr, Farqîn û Pîranî- yan zî seba şinasîyîye nînan weçînenî. Mêrikî mezgê xo hemşerîtî ra pak nêkerdo, warzeno bi fekê xo yê boyinî eşîretîye rexne keno. Yew vateyê ma esto vanê: “Kor şono korî vera, vano ‘cêq’.” Lîya heyran, ti eşîrtîye ra çend pirênî xirabêr î. Ti se vanî? Şo fekê xo bişû û bêri.

Yew kemaneyê ma yo bîn, heq nêkero zî ma merdimî zaf leze pîl kenî. Ê ê merdimî belayê sereyê miletî kenî. Çunke mêrik bi zanayîş û keda xo nêameyo uca, bi sayeya dost û ehaban uca de yo. Rojekî ti ey ra vajî “Embaz, ti no kar de serkewte nîyî, hele ti vindere wa yewêko bîn bêro nê karî ser”, sey cinîka bêare qêrr û wîrr keno, qîyamete cirênenno. Ez nêwazena bi nameyan mîsalan bida. No merdim xo ra nêperseno nêvano ez çi yo? No şar, no mucadele nêbo ez çend pereyî keno? Mîyanê na merdimayîye û şaristanîya hemdeme de ez wayîrê çi huner û eseran a? Heto bîn ra, oyo ke yeno herinda nê sernêkewteyî, o bi çi peymeyan yeno? No zî persêko bîn o. Camêrd berpirsîyarê pêroyî yo, wext de mudaxeleyê kemaneyan nêkeno, dima zî nê kemaneyan de bara xo nêvînenno! Na rewşe zî bena semedê bêbawerî û bêhêvîyîye. Kes no derheq de rexneyêko qijkek zî biko, cewab hazir o, vano “Ti zanî ti bê”. Lîya camêrd, wexto ke to xo meteknaynî û xo daynî aver, to wina nêvatînî! Kesî çuwe milê to ser nênabi nêvatibi “Ti nîmetêko zaf pîl î” û “Ti nêbî no kar nêşono sere”!

Bêdisiplînîye û goreyê metodanê laziman dezgehan û organîzasyonan de karnêkerdiş, bîyê sebebê apeymendiş û bêhêzîya ma. Ma bîyê parçe-parçe û Kanada ra heta Awustralya vila bîyî. Na trajedîyêka xedar a. Erdê xo ra dûrî, merdîmanê xo ra dûrî, zîwan û kulturê xo ra dûrî, şarê xo ra dûrî!

Tarîx de şarê kurdî wexto ke kewto tengane, verê xo dayo koyanê ma yê wayîrê qedr û qîymetî. Naye ra ma heta ewro ameyî, nêvilêşîyayî û nêqedîyayî. No zî şansê ma yo. Nê koyê ma ewro roje zî nê rolê xo ca anî. Labelê heta key!

DERD VANO

Ercan SARIÇİÇEK

Derdo, derdo, derd vano
Cêr ro êno, berxvan o
Hona qij o, doman o
Selxî ver de, derd vano

Derdo, derdo, derd vano
Doman o, golikvan o
Zemanê moz û mêşan o
Golikan ver de derd vano

Derdo, derdo, derd vano
Pîl o, xort o, gawan o
Zemanê merg û kaxan o
Dewarî ver de derd vano

Derdo, derdo, derd vano
Bi şew, bi roje şivan o
Zemanê malî û waran o
Bêriyê ver de, derd vano.

ASTARÊ WARÊ MA

Seyîdxan KURIJ

“Biko, ma çi dî, çi nidî!”

Şargeyijî verî qehwê Mehî Kuarî de ruenişte bî. Dewanî Şîrnan û Senceqî ra çend kesan itya de otobosê Xarpêt-Çewlîgî pawitîyen. Şargeyijan rîyûnan (raywanan) a galgal kerdîyen.

Hîşar amebi ver a birayê xo. Birayê ey Xarpêt de lîse de wendîyen.

Otobosê Xarpêt-Çewlîgî vindert. Birayê Hîşarî Laser û lacî xalê ey Yadin otobos ra amê

war. Hîşar şî verî otobos, verard şî Laser û Yadinî ra, çantê nînan bagajî otobos ra girot û amê verî qehwî. Înan selam da dewijan û niştî rue. Şargeyijan merhaba da Laser û Yadinî, kêf-halî înan persay. Mehî Kuarî ci rî çay ard. Laserî fir na çay ri û Hîşarî ra va:

-Ox!... Çayê welatî çi weş a!

Yadin:

-Owkê welatî ra yo. Owkê Xarpêtî sade kêrec a.

Hîşar:

-De çayê xwi bişimîyen, ma werzi, şima keye de mirdê xwi çay şimenî.

Ê weriştî, barî xo herî bar kerd û kotî rayîr ri. Şarge ra hetanî Kurr yew seat rayîr rûmitîyen.

Laser, sibat ra nat nêamebi Kurr. Aşmê gulan bî. Tebîet bîbî kesk, her ca zergûnay bî, ke (kesî) vatîyen qey yew perdeya kesk eşta bînatê Şarge û Kurri. Deranî qijan ra wiş-wişê owkê wisarî amên. Perro bîn a zî miyanî birrî ra qide-qide vengî heywanan amên. Nê vengî owkê deran, vengî heywanan û vizîyê hewayî merdim kêrdîyen toş. No wext de tebîet

zaf rind o. Laser miheqeq her serr no wext de amêni dew. Ey waştîyen na rindê ra mirdê xo tûm bigerû. Ey lîse de wexti go gueşdarîyê mamostayan kerdîyen, sarê ey de timûtîm na rindê bî. Rindêya nê welatî, rindêya nê koyan û deştan, timûtîm ey a pîya bî. No welato rind û delal qet ey sare ra nêvêcîyên.

Bînatê Kurr û Şargeyî ca-ca dehl a, ca-ca rut o, ca-ca zî qeraj o. La gamey daran ehend berz nîya. Darî ityayî pîyer daro mazêr o û hendê yew-di metreyan berz î.

Ê Şarge ra vêcîyay, des-pancês deqê şî, Derê Sîvasî vîyertî, kotî Duzî Raştûn, hêdî-hêdî daristanî dest cikerd. Daranî mazêran pind vetibi, hinî hêdî-hêdî pel kêrdîyen a. Mîyanî birran de baklek, kuezvilik, kenger, marşîng û qide-qide vaşan qam eştîbi. Buyê elbik û qide-qide çiçegan hewa ra bîbî vila.

Laser:

-Ox, na buyê wisarî merdimî kena toş. Çi buya weş a!

Hîşar:

-Ma binêna şîmi, ma resayî Yenî Keynûn ma yeni ra owk şîmenî, yenî ser o binê nefes genî û ma kînger arîye dînî.

Laser:

-Baklek hama werîyena?

Hîşar:

-Baklek binê bîya qert.

Yadîn:

Ma binê sungan arîye nêdûnî?

Hîşar:

-Sungî mîyanî daristanî hinî bîyî karmicin la sungî hetî koyî hama teze yî. Ma şîmi keye, ma yew roj şînî sungan.

Laser:

-Heyfî in welatî weş û delalî ke bêwahar o.

Yadîn:

-Ma nêşkenî bêters, bêxem ina rindê welatî xo ra, rindê nê koyan ra yew tûm bigeri. Zereyê ma de timûtîm ters esto.

Laser:

-Merdîm azad nêbû se ûna wo. Ma erdî xwi ser o êsîr î. Eke ma

biwazi bêters, bêxem na rindê ra tûm bigeri, eke ma biwazi na rindê timûtîm ûna bimûnû, gereka ma wahaî in welatî, wahaî ina rindê vêcî, gereka ma na rindê queri kiri, yewna çare çîn o.

Yadînî, Hîşarî ra va:

Şima par amnan dew de “Komelê Kulturî ê Kurri” kerdibî a. Xebatê şima sinî şina?

Hîşar:

-Xebatê ma hol şina. Xuertî dewi pîyer yêni komele û şinî. Çewlîgî ra umbazî yêni komele de semîneran danî. Ma qursî folklorî kerdî a, ma yew komê muzîkî na rue. Ma hêna zaf dêranî ma vanî. Komê ma ge-ge şina veyvan zî. Çewlîgî ra umbazî ma rî kovar û rojnameyan zî şawenî.

Yadîn:

-Remzûnî Kezûn huma weş o?

Hîşar:

-Ê, Remzûnî Kezûn huma ho xwi ser o. Maşallah, huma hîşê yi ha sare de.

Yadîn:

-Şima zûnî! Remzûnî Kezûn meselê Şêx Seîdî de eskerî kurdan bi û cuwa pey zî peyeyê Yadî Mehmudî Ebasî bi.

Laser:

-Remzûn wextî xwi de yew peyeyo tek bi. Şar vûnû “Ey tifing êştîyen hak, hak daritîyen we”.

Yadînî, Hîşarî ra va:

-Şima gereka rey-rey yi bîyarî komele û bidî qisêkerdiş.

Hîşar:

-Ma çend rey wi ard komele. Yi ma rî qalê meselê Şêx Seîdî kerd. Yi sinî itya ra şî Xarpêt, Xarpêt de se kerd, sinî Xarpêt ra vêcîyay û cuwa pey Yadî û umbazanî xwi se kerd, yi ma rî qal kerd.

Laser:

-Ûna merdimî zaf kê mêmendî, kê gereka nînan bidû qisêkerdiş û vengî nînan bigîrû band. Çend serrî cuwa pey ma inî merdimanî ûnayinan nêvînenî. Heta inkê meselê Şêx Seîdî ser o kurdan zaf çî nênuştî. Çend nuştîxanê xerîban na mesela ser o kitabî nuştî la ay

kesan ki ini sarewedartiş de ca girotû, înan ra çoyî (kesî) tiway nênuştû.

Hîşar:

-Yew umbazî va “Weterîner Dr. Nurî Dêrsimî yew kitabî xwi de meselê Şêx Seîdî ser o vindertû, hetta behsî Yadî zî kenû”.

Laser:

-Çi heyf kitabî ûnayinî ma dest nêkuwenî, bêlka Ewropa de nûn zî Rohelato Mîyanên de estî. Itya de zaf kêma kesî eşkenî kitabani ûnayinan biwûnî.

Hîşar:

-Dapîra Gulçîn zî zaf çî zûna. Ya û xêliyek dewijî ma pîya dew ra vêciyay hetî Piyex a şî la yew mude cuwa pey hûnê peyser amê Kurr.

Yadîn:

-Înşallah ma na rey dapîr de qisê kenî û vengî yay genî band.

Pê sohbetî ya rîyar lez qediyenû. Ê henda vênênî ke hê Dîyarî Verrojî, verî mezelanî dewî d' ê. Dîyarî Verrojî ra dew êsena. Dîyarî Verrojî semedê qurbetçîyanî kurrijan a yew cawo pîroz o. Çimkî itya ra dew êsena, itya ra ke eşkenî pîyerê dew tamaşe bikirî. Ti resay itya, ti zûnî ke ti hûnê sax û selamet amê dew. Her keso ke pê erêbî yenû, miheqeq Dîyarî Verrojî de derg-derg qurnay erebî cinenû. Her şûnd wexti go mînubusê dew Çewlîgî ra yena, miheqeq itya ra heta Beraqanê Sîvîrî qurna cinena. Beraqê Sîvîrî bunlêrzî Çewlîgî ya pey virazîyay û hê teberî dewî d' ê. Dîyarî Verrojî qurbetçîyan rî heto bîn a zî benû sebebî xem û xîyalan. Çimkî itya de mezeli Kurri estî. Itya binî erdî de, miheqeq her kes heskerdê xo estî. Her keso ke teber ra yenû dew nûn zî dew ra şinû teber itya de semedê merdan a yew dua wûnenû.

Yadîn, Hîşar û Laser itya de binê niştî rue, yew nefes girot û dew sîyer kerd.

Laser:

-Heta ez yena itya zereyê mi de yew çî vûnû “xirç”. Ez tewirekî bena. Ez çend sêrrî yo şina-yena, la hûncî zî her rey eynî heyecan mi genû. Terîfkerdişî na hîs mumkun nîyo. Ez wexti go pay nûna inî erdî ser, ez her derdî xwi xwi vîr a kena. Ez sey yew mîrçik bena şenik. Ti vûnî qey serî sarê mi ra hetanî binî lingani mi leşê mi ra yew çî vêciyenû, şinû erd ri. Ez inkê hêna zaf bawer kena ke kes nêşkenû eleqey ma inî

erdan ra bibirnû. Belka eleqey ma ya maddî bibirnî la yew hêz zî nêşkenû eleqey ma ya manewî inî erdan ra bibirnû.

Yadîn:

-Çiko ti terîf kenî heskerdiş o, eşq o. Qeydo ki ti yew cinî ra hes kênî, ti o qeyde zî eşkênî welatî xwi ra hes bikirî. O rahetbîyayîş zî psîkolojik o, îzahkerdişî ciyo îlmî est o. Bînatê leşê merdimî û erdî de dayîş û girotişî elektrîkî benû.

* * *

Şemşul, dadîyê Laser û Hîşarî, ha serî hoşî ya mastuwa tîyo dûna. Babî yin Filît zî kuçanê adirî ver de niştû rue û çarran erzenû kuçane.

Filît:

-Qicî ça mendî? Gereka heta inkê biamên.

Şemşul:

-Inkê ça ra nîyebû yêni. Inkê bî vêşan, kezêbî mi çiqas zî mastuwa ra hes kenû! Na mêrati zî nigîray, ti bîye tîyo di, ez rûn bîyarî.

Yew gazî kot mîyanî qican, pîyer pîya hêtî Laserî ya şî. Laser û Yadînî tek-tek qicî girot xo verard, lew na pa û şeker da ci. Kamî ke şekerî xo girot hêtî keyî ya vazda. Xalit hêvêr xo resna keye, va:

-Dayê, mîjdûnê mi bide, kekê mi ame.

Şemşul û Filît wiriştî we, nerdewanan ra şî war, verî berî de raştey Laserî amê. Yi verard şî yewbînan ra, yewbînan buy kerd û pîya amê keye.

Peynîyê aşmê gulan û vênîyê aşmê hezîran wextî waran o. Kurrijî her serr no wext şinî ware û hîrê-çar aşmî ware de mûnenî. Şar şinû Erzîrom, şinû koyanî Çewlîgî, şinû Şerevdîn; Kurrijî şinî koyanî xo ware. Warê înan dew ra bi lingî yew seat rûmenû. Warê Qeregual na mintîqa de pê rindê xo û pê owkê xo ya serdin a meşhur o. Wextî warî bi nîzdî, erdîşsipyê dewi yêni pîyeser û semedê rojê şîyayîşî warî ya qerar gêni. Cemeatî erdîşsipyeyan de her baxir ra yew ten ca genû. Qerarî erdîşsipyeyan rojê yene nimaçî yêrî ra pey eşkira benû.

Serî sibayî Şemşul sifre kerd hedre. Aye ewro serşit qican ci nêdabi. Keye de serşit barê bizîyewanan o la wexti go misafirî bibî, serşitî misafirî wênî. Ê pîyer pîya derûdomarî xunçî de niştî rue.

Laser:

-Dayê tu serşit bidayni qican!

Şemşul:

-Biko, yi tim hê serşit wênî, şima xûmî serşitî yê.

Yadîn:

-Ma çi wext şinî ware?

Filît:

-Ma hama nêamê pîyeser û qisê nêkerdî. Nizdî ra ma yênî pîyeser û qerar dûnî ci. Wext amo, ma gereka nizdî ra şimi ware.

Hîşar:

-Ma şimi kuemanî xwi virazi?

Filît:

-Şima wazênî, şuêrîyen. La ti zûnî dewijî pîyer pîya şinî kuemanî xwi wirazênî.

Laser:

-Ma wazênî şimi ko de bigêri, ma yew çim zî erzênî kuemê ma ya.

Filît:

-Hol benû!

* * *

Yew hefte cuwa pey şûnd şarî keyî ame pîyeser, înan nat ra wet ra qisê kerdî, qal amê wareşiyayîşî ser. Semedê warî ya cuwa ver qerar gêrîyabi û dewijan kuemî xo viraştibî.

Filît:

-Ma gereka siba şefeqi de werzi û çî keyî heran û astuaran bar kiri.

Laser:

-Ma heran û astuaran rîyaro cêrin ra bênî, wa cinî û qicî rîyaro cuarin ra şuêrî.

Serî sibayî dew de bibî hala-malay (hel-meley) dewijan, mîyanî dew ra şeqi-reqîyê nalanî astuaran amêni. Yew qeflê astuaran û heran kotibi tîyedima, ke vatîyen dê bazirgan ho vîyerenû ra. Dewijan semedê çend aşman a firaqî xo, cilî xo û zaxîrê xo heywanan bar kerdibi. Her keye ra çend tênî zî heywananî barî dima şîn.

Cinî, kênê, qic û xuertî zî rîyaro cuarin ra hêtî Warê Qeregual a şîn.

Cinîyan kincî xo yê newê girotibî pira, mûndî xo girê daybî, kilawî xo nayibî xo ser a, têmezî neqışnayê ûntibî xo sare û surme ûntibi çimanî xo. Kênan fistanî xo yê vilikinî girotibî pira, qentî xo yê newê ûntibî xo sare. Kurr de rojê warî sê veyvî ya.

Dewijî pê eşq û kêf a şîn ware. Karwan kotibi rîyar. Kênan û xuertan pîya dêrî vatîyen û şîn. Yew çeku kênan vatîyen, yew çeku yin dima xuertan vatîyen.

Rojê warî semedê waştîyan a yew firsend a. Ê itya de yêni pîye het, qisê kêni, qet nîyebû çend seatî pîya rîyar şînî. Qet nêeşkî tiway bikirî zî, yewbînan ra çim şiknênî. Qefle resa Pey Keran, serî Yêni Valîyeri, itya de yew nefes girot. Kami ke nişt rue cixare pişt, kami ke owk şimit, dêst û rî xo şit, kami ke nan werd. Yew qeflê kênan û xuertan zî wirişt govend girot. Kêne û xuertî kotî tîyedest, dêrî kerdî û reqisîyayî. Cinî pîlî daymiş nibî, ê zî kotî govend. Govendê kurrijan, na mintîqa de meşhur a. Şarî mintîqa vûnû “Kurrijî birr tepişenî û pa xo reqisnenî.”

Şûndî Warê Qeregual nîye pê nuştîşî û nîye zî pê qisêkerdişî kê eşkenî îfade bikî. Na rindê, ke gereka biciwîyî. Mîyanî warî de yew yeni estû, owkê yi bin ra dûna we û sê cemêdî ya. Risipyeyî welatî vûnî “Kam owka ke bin ra dûna we, a owk zaf serdin a.” Owkê Warê Qeregual zî eynî ina wa. Hendê yew verard owk binî erdî ra vécîyena û mîyanî warî ra şina, bena yew dere, hêtî Çewlîgî ya şina. Itya de timûtîm tîjaşm (tîcê aşm) esta, aşm çîn bû zî şew astarê her cay kêni roşn. Qicî kurrijan şew hetanî erê tîjaşm ver a teber a kay kêni. Qicî her kesî ra hêna zaf wazênî şuerî ware. Çimki ware de pîyerê dewijan hê yew ca d’ ê û qicî itya de hêna serbest î û hêna rahet kay kêni. Hela ge-ge çerçî zî bîyerû, kêfî înan rî vatiş çîn o.

* * *

Hîşar, Yadin, Laser, Şemşul, Dapîra Gulçîn û çend cîranî nînan verî kuem de rueniştî û çay şimênî. Aşm pancês rojê ya, azmîn akerde yo, astarê cingizîyenî. Teber sê nîmrojî roşn o. Qicî bînatê kueman de nimitkay kay kêni. Şûneyan derûdomarî kueman de pes mexel kerdo û ver de pawênî. Her buelê pêsi ver de şûnê pawênî. Pey waran ra yew vêngî zeli yenû. Yew şûne ho pê derd û kul a zel cinenû.

Hîşar:

-Ini kam o, zelê yi zere û cîgêrî ma helnena.

Laser:

-Ini Mihekî Kêkî Mistefayî yo. Na zel mûnena zelê yi.

Hîşar:

-Dapîr, ma wazênî ti ma rî qalê meselê Şêx Seîdî bikirî. Şima çi dî, çi nêdî? Esker sinî ame dew, şima qey dew terk kerd şî, şima ça de mendî?

Gulçîn:

-Biko, ez qalê çinay bikirî, vîrî mi mi sare de nîyû, her çî mi vîr nînû.

Yadîn:

-Çi go tu vîri de mendo, ayi ma rî vaci. Ma vêngî tu gêni band û ma cuwa pey nusênî, wa çî ûnayin vîn mebî.

Gulçîn:

-De mi rî yew çay dekiri, ez delalîyanî xwi rî vacî.

Laserî, dapîrê xo rî yew çay kerd de û aye dest cikerd:

-De biko ez sinî dest cikirî? Ma Kurri de bî. Wexti go kirdan da hukmatî ri, cûmêrdî Kurri pîyer şî. Yew tertele kot mîyanî milet, vatên “Şêx Seîdî dawo hukmatî ri, wa ço mevinderû, wa her kes tîfingî xwi bigîrû û bîyerû”. Şarî Çewlîgî itya ra şî. Serdarî şarî ma Şêx Şerîf û Yadî Mehmudî Ebasî bî. Çi sarê şima bidêcnî, yew mudet cuwa pey şikte kot mîyanî kirdan. Ê cûmêrdî go Kurr ra şîbî, yew qismî yin hûnê têpîya amê.

Yew roj wextî nimacî yêrî yo, ma hê sêrî çardax de rueniştê, gazî kot mîyanî dew. Va “Eskerî tirkan kotî Dîyarî Verrojî hê hêtî dew a yêrî”.

Kurr ra yew merdim bî, namê yi Hesên Efendî bi. Hesên Efendî, başçawiş bi. Esker hama niamebi zereyê dewi. Înan hêvêr Hesên Efendî şawit dew. Hesên Efendî ame dewijî ardî pîyeser û dewijan de qisê kerd. Yi dewijan ra va:

-Mi qumandanî tirkan ra suez girotû, şima xwi ver o medîyen û merêmîyen. Tifinganî xwi bîyarên teslîmî eskeran bikirên, yi qarişî şima nibênî.

Kurrijan va:

-Ma hêvêr bînatê xwi de qisê kênî û ma yew cewab dînî tu. Pîlî baxiran key ma de amê pîyeser û bînatê xwi de mişewire viraşt.

Baxirê Erfûn ra Şemdînî Sêdxûnûn va:

-Bextî tirkan çin o, bêbext î, ma sinî bawerê xwi tirkan bîyarimi? Ma teslîm mebi, ma tifinganî xwi bigeri û dew ra vêcî. Ma hêtî Sîvîrî de vêrnîyê eskeran bigîrî, wa nîyêrî mîyanî dewi. Eger eskerî mîyanî dewi kuwirî, yi dest erzênî namusî ma, namusî ma paymal benû.

Bekûn ra Sêfî Mehmûdûn va:

-Kerwa Şemdîn raşta vûnû. Ma nêşkênî paştê xwi pa tirkan a gire di. Her kes ki destî yi tifing genû, wa tifingî xwi bigîrû, ma vêrnîyê eskerî bigeri.

Binatûn ra Reşîtî Kezûn va:

-Hesen Efendî merdimî ma yo. Wi ho beno kêfil. Ma vêrnîyê eskeran bigeri zî ma nêşkênî yin vindarnî. Ma inî vindarnay pey ra hûncî esker yenû. Ma na rey zî kerd vîn. O perri go meydûnî herbî de kerd vîn, heqî yi yê bazarkerdişî nimûnenû. Ma inkê teslîm bi, Hesen Efendî suez da, yi qarişî ma nibenî la ma xwi ver o bidî, na rey yi kotî mîyanî dewi pîyerê dewi vêşnenî.

Nebûn ra Hemê Tapûn va:

-Çawiş raşta vûnû. Ma darî tifingî de kerd vîn. Ma ver de zaf rîyê çin î. Ma eşkênî xwi bûnci koyan, ma eşkênî xwi biresnî Yadî Mehmudî Ebasî û umbazanî yi la na rey cinî û qicî ma binî linganî eskeran de şinî. Ma Sîvîrî de vêrnîyê eskeran bigiri, na rey pey ra esker yenû îmdad, yi hûncî zuar dûnî ma, peynî de kuwenî zereyê dewi.

Şima çi derdanî mi tîyera kênî. Axir peynî de kurrijan pîye nikerd. Binatan va:

-Hesen Efendî merdimî ma yo, wi ma nixapînenû. Nebûn zî bawerê xwi Hesen Efendî ard. Cûmêrdî Erfûn û Bekûn dew ra vêcîyay. Binatûn û Nebûn zî dew de mêndî. Hesen Efendî gêra a şî. Çend seatî cuwa pey eskerî kotî mîyanî dew. Yin pîyerê dewijan mehlê Erfûn de ardî pîyeser. Cûmêrdî verî berî key Ehmedî Husênî de bî rîyez û ma cinî zî şî zereyê key Ehmedî Husênî. Binatûn ra di biray bî. Namê yew birayî Melek bi û namê ey bînî Sultan bi. Mi dî yew yuzbaşî destî xwi kerd in wir dî xuertan ri û tirkî va:

-Şima xuertî delalî yî la heyfî şima, şima gereka bimirî.

Dew de têna mi tirkî zûnayni. Mi yuzbaşî ra va:

-Ti qey o qide vûnî?

Yi mi ra va:

-Bir şey sorma, söyleyemem. (Mi ra tiway mepers, ez nieşkena vacî.)

Cuwa pey eskeran pîyerê cûmêrdan şa xwi ver û hêti dewê Qeldarî ya bêrdî. Yi sinî kotî binî dewî, vêngî tifingan ame. Cafer Axa û lacî yi, pey merganî Kurr de pê tifing a kîştî. Ê bîn zî rîyar a kîştî û şî. Yi hetanî resay Pirdî Muêndî, pîyerê êsîran kîştî. Kami go pê tifing a, kami go pê sungî ya; eskeranî tirkan a roj têna Kurr ra 33 tênî kîştî.

Eskeran ki cûmêrdî girotî û dew ra şî, ma cinî û qicî kiştê dewî de amê pîyaser. Ma eya şew teber a kotî (rakewtî). Roja bîn cûmêrdî Erfûn û Bekûn ko ra amê war, amê dew. Xalî mi Mehikî Mehmudî mi ra va:

-Gulçîn, ti him rind a û him zî tirkî zûna. Na rey esker bîyerû dew, yi tu miheqeq gêni û tê bênî. Ma itya ra hêti Pîyex a şîmi.

Mi bigêrên!... Ez niwazena ay rojan bîyarî xwi vîr. Zaf ruêci keratî bî, zaf yew wexti go zuar bi. Ma çi dî, çi nidî!

Yadîni çayê Gulçîn kerd de û va:

-Dapîr, gure nîmcet nibenû. Ti gereka na mesela hetanî peynî ma rî vacî. Şîma cuwa pey se kerd? Şîma çi wext hûnê amê dew?

Gulçîn yew fir na çayê xo ri û hûnê dest bi qisêkerdişî kerd:

-Xal Mehikî ma girotî û ma piya şî dewê Şabûn. Cinî dewî ê bînî zî pa qicanî xwi ya, her yew hêt a şî. Kurr de têna dapîrê mi Berf û çend cinî bînî mêndî; yi zî zaf kuekim bî, nieşkay yew hêt a şuerî. Ma şî, a şew Şabûn de mêndî. Roja bîn serî sibayî yew dewij vêcîya serî banî, veng da, va: "Gelê şabûnijan! Eskeranî romî Kurr ra 33 tênî kîştî! Têna Îbrahîmî Tuapûn remawo la cuwa pey binî dewê Qeldari de, eskeranî Necîb Axê Wêxî wi zî kîştû!

Laser:

-Dapîr, Necîb Axa kam o?

Gulçîn xweri ra yew nefes girot û qalkerdişî xo rûmit, va:

-Biko, ti çi pêrsênî? Yew qalê ma kirdan esta, vûnî "Karmî dari dar ra nîyebû, dar puç nibena". Necîb Axa bi xwi kurd bi, la heşa kutikî hukmatî bi. Wi Axê Wêxî bi. Wexi yew dewê Depî ya. Necîb Axê torî eşîrê xwi ya hukmatî het de ca girotbi û verba kurdan qoxe kêrdîyen. Yadîni Mehmudî Ebasî pa umbazanî xwi ya Boxazî Mendo de zaf zuar

dabi eskeranî tirkan la Necîb Axa pa eskeranî xwi ya ame îmdadî eskeranî tirkan û yi kirdan dest ra xelisnay.

Biko, şîma hûncî derdî mi tîyera kêrd. Mi inî dêrdî xwi vîr a kêrdibî. Ma ça mêndibî?

Yadîn:

-Şîma şî Şabûn.

Gulçîn:

-Haaa, ma Şabûn de ca da xwi. Qicî mi zî mi het de bî. Ti nivûnî ma ya pey hêna zaf eskerî şî Kurr. Eskerî kotî mîyanî dew, tek bi tek kîye gêrayî. Dapîrê mi vatîyen yew eskerî mûnîk a mi ra va “Wilay xalê ma dewê şîma vêşnênî. Ti eşkena xwi rî çî werî bixelisni”. Dapîrê mi binê ardî, belxur, pîyaz, pênîr, turaq û çîyo bîn gena bena teberî dewî de, Sîvîrî de nimnena. Yew lacek des-duyes serre bi, namê yi Îbram Xelîl bi. Wi zaf niweş ib, in rid ra wi dew de mendibi. Dadiyê yi wi binî axurî de nimitibi. Eskerî tirkan yi vînênî û pê sungîyan a yi kişênî. Dapîrê mi vatîyen eskeran şîyês sungî dayibî pirye. Dadiyê lacekî xwi erzena seri go yi bixelisnû la eskerî zereyê dewî de tecawuz kêni yay. Eskerî tirkan vûnî:

-Wa ini kirdan rî ders bû ki hûnê verba hukmatî sare wemedarî.

-Eskeran bacê adir na pîyerê banan a. Yew kil kot dew ser, pîyerê dew vêşay. O darî dewî û derûdomarî dewî zî pîyer pîya vêşa. Yew kil û yew dumûn bi berz ki, kê pê çîman azmîn nidîn. Pa bananî dew a eskeran pes û dewarî dew zî vêşna. Ma sed û pancas-sed û şeşt kêliceyî girotbî semedê wîyekerdîşî ya, yin pîyerê kêlicanî ma zî vêşnê.

Dinya binê bî sakîn ma têpîya amê Kurr. Ma amê binî Qeldarî de meytî cûmêrdanî Kurri dî. Kam pê sungî ya, kam pê tîfing a kîştibî. Di birayan sarê xwi nabi pîyeser û o qide merdibî. Yin het de yew lastik bi. Ti nivûnî yew birayî pê lastikî xwi ya owk arda daya birayî xwi ye birîndarî.

Ma amê dew la na rey xela dest pêkerd. Dew de qet tiway nimendibi, eskeran her çî vêşnabi. Heywanî zî çînîye bî ki ma qatix bidi qican. Yew vaş esto namê yi “galûr” o. Ma binî galûrî têrdîyen (teritînî) û werdîyen ki ma vêşanê ra memiri.

Laser:

-Dapîr, şîma sinî galûr werdîyen?

Gulçîn dèstî xo şay (şanay) erd, hêz da xo, cay xo bedelna û hûnê dest bi qisêkerdişî xo kerd.

-Galûr yew vaş bi. Ma galûr pa kuekî ya vêtîyen, ma nayini tîc ver a, wi tîc ver a bîni wişk. Ma cuwa pey pê gêl tehnayn, kêrdîyen wîrdî û owk de gîrnayn, owkê yi bîn hest. Kam cîrani go key yin de binê ardî bî, ma ti ra binê ardî girotîyen û şûnayn owkê galûrî ser a. Ina bîn sey malîyez, ma o qîde dayn qîcan ki qîcî nimirî. Kami go ardî nîdîn, o qîde owkê galûrî kêrdîyen qîcanî xwi qirrik ri ki nimirî heta xebe biresû.

Biko, ez kam derdî xwi vacî, kamî mevacî! Ma zaf pêrîşanê ûnt. Vêşanê ra û lêminê ra aspicî kotî qîcan, qîcan gerr vetibi. Zafê qîcan bî keçel. Sabun çîn bi. Cay yew mîyeşna bimerdîyen, ma dimê yay ardîyen kêrdîyen sabun. Ge-ge zî bueçê heşî ardîyen kêrdîyen sabun.

Yadîn:

-Çi wext dew hûnê bî şên, dewijan çi wext hûnê banî xwi viraştî?

Gulçîn:

-Dewijî ki hûnê amê pîyeser, dest cikerd hêdî-hêdî banî xwi viraştî. O wext dew de dar û kerre zaf bi. Kami go dêsilmay yin estbî lez banî xwi viraştî, kami go key yin de cûmêrdî çîniye bî, dewijan ci rî ardim kerd, yin banî xwi viraştî. O wext însanî hol bî, yewbînan rî ardim kerdîyen. Hûncî zî tûnî kîyê heta wisar pîya yew ban de mêndî. Di kîyê hîrye kîyê pîya yew çimê banî de mêndîyen. Ma di-hîrye kîyê yew çimê banî Mehikî Mala Derwêşî de idare kerd heta bi wisar. Biko, ez se vacî! Ez bawer nikena ki ma sinî ê rojî vîyernayî amê in rojan.

Yadîn:

-Dapîr Hesên Efendî se bi?

Gulçîn:

-Biko, ma ti ra qetî yew xeber nigiro. Tûnî merdiman va ki eskeranî tirkan hêvêr pîyerê kurrijan kîştî û bacê zî nîzdî Çewlîgî de Hesên Efendî kîştû. Tûnî insanan zî va ki Hesên Efendî hukmatî cuwa pey eskerîyê ra eştû. Yi qehiranî kurrijan ver aqîl dawû tîyemîyan ri, bîyû gec û kotû kuçan. Welhasil ma aqîbetê yi ser qetî yew xeber nigiro.

Qîcî derûdomarî dapîra Gulçîn pîyer şîbî hûn a. Têna Laser, Yadîn û Hîşar aya mendibî.

Gulçîn:

-Biko, şew şîya ma rakuwiri, serî sibayî ma ro wirzênî.

Laser:

-Dapîr, ti rakuwiri, ma verî berî de yew cixare şimênî.

Gulçîn va “De Homa rahetê bidû” û kot mîyanî cilan, lehêf ûnt xo sare. Laser û Yadîn şî verî berî kuem, her yew yew kerra ser nişt rue û cixarê xo vist ta. Azmîn akerde bi, amnananê Kurdîstanî de azmîn timûtîm akerde yo. A şew zî çing-çingê astaran bî. Yew perr a derûdomarî Hênî Qeregal de vîç-vîçê qirincîyelan bî, yew perr a zî vêngî zelê şûnan amên. Xeyalî Laser û Yadînî û nê vengî kotî tîyemîyan, yew sentezo newe viraştîyen.

KUWENA MI VÎR

Abdulmuttalîp KOÇ

Dayê, dewê mi kuwena mi vîr, dayê
Dayê, warê ma kuweno mi vîr, dayê
Dayê, welatê ma kuweno mi vîr, dayê
Dayê, ti zaf kuwena mi vîr, dayê
 Dayê, Herqulîyûn (*) û Herware kuwên mi vîr
 Dayê, Pey Pihûnî û Têfkar kuwên mi vîr
 Dayê, Baxçe û Qîntira kuwên mi vîr
 Dayê, ti zaf kuwena mi vîr, dayê
Dayê, boyê vilûn û reyhûnûn kuwena mi vîr
Dayê, boyê sincûn û sirgulûn kuwena mi vîr
Dayê, boyê elbik û sosin kuwena mi vîr
Dayê, ti zaf kuwena mi vîr, dayê
 Dayê, Ewropa di ma ra vûnî yabancî
 Dayê, Turkîya di ma ra vûnî almancî
 Dayê, Kurdîstan di ma ra vûnî rafizicî
 Dayê, ti zaf kuwena mi vîr, dayê
Dayê, ti raşt qisê bikîr ti binî komunîst
Dayê, ti vajî “ez kird û” ti binî terorîst
Dayê, ti qalî nêkirî ti binî melankolîst
Dayê, ti zaf kuwena mi vîr, dayê
 Dayê, de hey mi ra vaje, ez şîrî kûmca, dayê
 Dayê, de hey mi ra vaje, ez vajî se, dayê
 Dayê, na senî dinya ya, dayê
 Dayê, ti zaf kuwena mi vîr, dayê.

08.03.2005

(*) Herqulîyûn, Herware, Pey Pihûnî, Têfkar, Baxçe, Qîntira: Ardurêk de namê çend cayan o.

VATEYÊ VERÊNAN

Arêkerdox: **Akman GEDÎK**

Arsiza arê xo persayî, pirsiza va “Ma ra tersayî”.

Axwe (awe) ke kupe de mende, boye kuna ci.

Dara huşke çewt nêbena.

Dewe de dikî ke zaf bîy, şodir rew êno.

Di sereyî ju lên (lê) de nêgirînê.

Faydeyê kila çila (çira) korî rê çin o.

Fek weno, ru (ri) şermayîno.

Hegmênî (hingimênî) bine ra, ronî ser ra bilêse.

Heq kesî dinya tariye de meverdo.

Heq mordemî şaş nêkeru.

Her kes gorê eslê xo şono.

Hona ke ti nêzewejîya çimanê xo çar rake (ake), eke ti zewejîya nêmecet qapat ke.

Mird hay rê vêşanî nîyo.

Mordem ke ju defe (dolime) xapîya tawa (teba) nêbeno, di defey xapîya xeta (şaşîtî) wa.

Qeso raşt (rast) giran o.

Qusurê kesî, kesî rê (ra) nêaseno.

Serê koyê berzî bê vare (vewre) nêbeno.

Şaşîtîya mordemî, ge-gane şarî rê bena firsend.

Tayê şîyê tayê mendê, êyê ke mendê meymanê merden ê.

Vergo (cinawiro) ke zêde cêra (gêra), vêşan nêmaneno.

Wa Heq memiradîyo, wa qul çîqa miradîno bimiradîyo.

Wela (herra) merdî û cenîye yew (ju) ca ra wa.

Zaf, zerar o; şenik, qerar o.

Zerê weşî rê, her roj usar (wisar) o.

HERÊ KEYNÊ

Arêkerdax: Oktay ERSOY

Herê keynê, herê keynê, keyna şarî
Herê keynê, willay to ez xapênayo, serray parî
Herê keynê, willay serra parî nêbî la qay pêrarî.

Herê keynê, willay -mi va- amnan home, wextê palîyan o
Herê keynê, willay -mi va- amnan home, wextê xelan o
Herê keynê, willay -mi va- ez çînenno, ti sebale ki
Herê keynê, willay -mi va- ez çînenno, ti sebale ki
Herê keynê, willay -mi va- payîz yeno, wextê velgan o
Herê keynê, willay -mi va- payîz yeno, wextê velgan o
Herê keynê, willay -mi va- ez birrneno la ti girze ki
Herê keynê, willay -mi va- ez birrneno la ti girze ki.

Va: “Willay lajek, to ra yena, mi mare ki.”

Va: “Hero willay lajek, to ra nîna, mi qal û xeberî meki.”

Herê keynê, willay -mi va- yêre wo, rojawan o
Herê keynê, willay -mi va- yêre wo la rojawan o
Herê keynê, willay -mi va- roj vilikî lo koy ser nono
Herê keynê, willay -mi va- roj vilikî lo koy ser nono
Herê keynê, willay -mi va- ti vejîyaya serdê bonan o
Herê keynê, willay -mi va- ti vejîyaya serdê bonan o
Ti kena taqîbatê wî xortan o
Camêrdo ki ti vona, honîk o şono.

Herê keynê, herê keynê, keyna şarî
Herê keynê, willay to ez xapênayo, serray parî
Herê keynê, willay serra parî nêbî la qay pêrarî.

Herê willay keynê, ti nêba ez nêvano
Herê willay keynê, ti rind a, ez coka vono
Herê keynê, herê keynê, herê keynê, keyna şarî
Herê keynê, herê keynê, herê keynê, keyna şarî
Herê keynê, willay serê bonê bawkê to hezaz o
Herê keynê, willay binê bonê bawkê to hezaz o
Herê keynê, willay -mi va- namey to Gulnaz o
Herê keynê, willay -mi va- qeder bibo ez to biwazo.

Herê keynê, herê keynê, keyna şarî
Herê keynê, willay to ez xapênayo, serray parî
Herê keynê, willay serra parî nêbî la qay pêrarî.

Herê keynê, willay -mi va- wesar home, wextê waron o
Herê keynê, willay wesar yeno, wextê waron o
Herê keynê, willay şarî bar kerd şî lewey koyano
Herê keynê, willay ez û ti ma mendî dew mîyano
Herê keynê, willay bê ez destê to bigîro timûtîm şoro.

Herê keynê, herê keynê, keyna şarî
Herê keynê, willay to ez xapênayo, serray parî
Herê keynê, willay serra parî nêbî la qay pêrarî.

Herê keynê, willay -mi va- şew homey nêmey şewan o
Herê keynê, willay -mi va- şew homey nêmey şewan o
Herê keynê, willay -mi va- hown nêkewt mi zerey çîman o
Herê keynê, willay -mi va- hown nêkewt lo mi çîman o
Herê keynê, willay -mi va- ez roşeno fekdê beron o
Herê keynê, willay -mi va- ez pey cixara îşaret dono
Herê keynê, willay -mi va- ti yena, nîna ez raywon o.

Herê keynê, herê keynê, keyna şarî
Herê keynê, willay to ez xapênayo, serray parî
Herê keynê, willay serra parî nêbî la qay pêrarî.

Herê keynê, willay -mi va- bê ma şorê ino het a
 Herê keynê, willay şarî min û to ser o deyîri veta
 Herê keynê, willay min û to rê, vonê qay yew dewlet a
 Herê keynê, herê keynê, herê keynê, keyna şarî.

Herê, willay -mi va- ez şoneyê wî bizan o
 Herê qolê, rindê, willay -mi va- ez şoneyê wî bizan o
 Herê keynê, willay -mi va- ez bizan beno wî lewan o
 Herê keynê, mi to ra va “bê ez bizan beno wî lewan o”.

Herê keynê, herê keynê, keyna şarî
 Herê keynê, willay to ez xapênayo, serray parî
 Herê keynê, willay serra parî nêbî la qay pêrarî.

Herê keynê, herê keynê, herê keynê, keyna şarî
 Herê keynê, willay ti nêba ez nêvono
 Herê keynê, willay ti zaf rind a, ez coka vono
 Herê keynê, herê keynê, keyna şarî.

Herê keynê, serê dewday ma di şiq î
 Herê keynê, binê dewday ma di şiq î
 Herê keynê, willay ez û ti ma têra bî aşiqî
 Herê keynê, herê keynê, keyna şarî.

Herê keynê, willay şefeqê sibay piro daynê
 Herê keynê, willay mi çek û sîleha xwi girê daynê
 Herê keynê, willay di vengî pêsero veynday to zî daynê
 Herê keynê, ti yena, nîna ez ha şono
 Herê keynê, herê keynê, keyna şarî.

Herê keynê, willay mi hokay bondê şima tadaynê
 Herê keynê, mi di vengî pêsero veynday to daynê
 Herê keynê, hadê ma şorê wî lewan o
 Herê keynê, herê keynê, keyna şarî.

Herê keynê, willay -mi va- yew veng yeno, yew veyn dono
Herê keynê, willay -mi va- bî piç-piça wî cenîyono
Herê keynê, willay ez nêzono se bîyo.

Herê keynê, herê keynê, keyna şarî
Herê keynê, willay to ez xapênayo, serray parî
Herê keynê, willay serra parî nêbî la qay pêrarî.

Herê keynê, herê keynê, herê keynê, keyna şarî
Herê keynê, willay ti nêba ez nêvano
Herê keynê, willay ti zaf rind a, ez coka vono
Herê keynê, herê keynê, herê keynê, keyna şarî (*).

(*) Mi na deyîre fekê Remoy Husikî ra, dewa Hope ya Pîranî ra, hamnanê 2005î de arê kerde. Veng, kaset de qeydkerde û mi het de yo.

TIRANKÎ

Huseyîn KARAKAŞ

Trane çî waxt vêrdêne ra, dormeyê ê koyî de merde û cûndeyî bîyêne têra. Trane dûr ra amêne. Amêne sey şûrê mertalî Koyê Maran kerdêne di leteyî û mabên ra vêrdêne, bîyêne derg, dûr ra dûr şîyêne. Ge-gane duduke cinitêne. Dû û vengê xo xo dima ca verdêne. Dû niştêne gewrîna koyî, bîyêne vila şîyêne. Ema gurrayîşê xo hen nêbîyêne! Bîyêne berz, ginêne çengelanê çareyê koyî, tede şîkîyêne, pişkîyêne. Pişkîyêne feqet diramê nêbîyêne vînd... Vayî fiştêne xo ver, xorîna dere-derxulan ra, tarîyê askeftan, tum û gerisan ra vay dêne û teyr-tur, verg-cinawur hesnêne pê; axirê ardêne resnêne dewanê ke dormeyê Koyê Maran der ê, dosnêne gosê ê dewijan.

Dewê ke dormeyê koyî der ê, trane tayîne ra dûr tayîne ra kî nejdî mendêne. Tayê dewan ra trane amêne dîtene, tayêne ra kî nêamêne. Dewê ke raya trane ci ra nêasena, domananê ê dewan rê san-sodir ferq nêkerdêne, çî waxt gurrayîş hesna, ju kay ardêne xo vîr.

Gurrayîşê çîkî beno va bibo, dewe de çitur amêne hesnayene keyîfê domanan rê vatene nêmendêne... Gosî kerdêne vît û verê xo çarnêne raya trane, bîyêne çarçim mendêne. Xora ke veng vengê tran o, reyîk kî weş yêno, şîrîniye ginêne zere û rîyê xo sey gula şîlane bîyêne ya. Aye de hay û hayleme ginêne mîyanê dewe. Domanî ju be ju keyan ra vejîyêne û onciyêne amêne çengeyê de qelebîyêne jubîn. Xêlêke hayleme ra tepîya, kewtêne têdim û pêrîne ebi ju veng kilama kayê “trankî” vatêne:

“Tran a, lawo tran a
Vanê derg a, tede gurrena
Dudike cinena, dugel-dugel fetelîna
Kes nêzano ke çî cêrena...”

Honde ke vengê trane nêbirîya, kilama domanan kî nêbirîyêne.

Dewanê dormeyê koyî de qal-qirrê trane zêde amêne ra. Juyo ke şêro qurbetîye ya kî şêro şaristan kes-pes bicêro, muhaqqaq sodir rew ra keye ra vejîno û saneno raya îstasyonî. Seata trane belî ya. Xora xeletî çinê bo, trane tim waxt de amêne. Keso ke îstasyon de amade yo suwar beno, şono karê xo keno û san de onca yêno cayo ke suwar bîyo, uca de beno peya, saneno raya keyeyê xo ser. Coka kî dewan de qal û merteleyê trane timûtîm vajîyêne.

Meseleyanê trane en zêde mezgê domanan de ca girewtêne. Tayîne waştêne ke trane ebi çimanê xo bivênê. Suwar bibê şêrê. Ema raya xo kotî der a, kotî ra vêrena domani çî zanenê ke... Dîtene, ci niştene, raye girewtene... Domanan rê her çî sey hewnanê sewan tarî û sey astaran dûr û rindek amêne.

Dormeyê Koyê Maran de dewê ke raya trane ra zêder dûr ê, înan ra ju kî dewa Derî bîye. A dewe de qalê kayê trunkî ke bî, domanan pêrîne Kemê Silêmanî ardêne xo vîr.

Serrê Kemî des û dide bîyay. Dewe de keyo ke zêder bêmilk o, keyeyê înan bî. Pî û maya ey onca kî waşt ke Kemî wendene derê. Feqet Kem bî kemero şîya, cad kerd, game nêşte semuga mektebî. Pî û maye nîyada ke zerra Kemî wendene rê çinê ya, xo mabên de fikirîyayî û pî va:

-Nê rê (erê) no layik hawo bîyo qoce qernase. Mekteb nêşono, karê nêkeno. Ma ney se bikîme?

Maye qe veng nêkerd. Pî reyêna vajîya:

-Domanê şarî pêro naca-oca kar û gure der ê. Ez vana ma ney birusnîme Estembol. Oca şaristano girs o, mordem nanê xo kemere ra vejeno. Va şêro xo rê karê kuyo. Belka destê xo museno gureyê, zenatê museno. Nîyadana ke Heq ci rê keyberêde xêrî kerd ya, ma rê kî qurisë faydeyê xo bî.

Cenîke onca vengê xo nêkerd. Pî kî vengê xo birna. Ema fikirîyêne. Waxtê ra dima Estembol rusnayîne ci rê xelet amê, aye ra cayena va:

-Eke ma ney rusneyîme şaristan, no na fa kî meşêro oca berdoş mebo?

Cenîke ra onca veng nêvejîya. Mordemekî nîyada ke cewab nêyêno, xo xo de fikirîya. Nata ont nêbî, bota mord nêbî.

Nîyada ke Estembol rusnayîş fayde nêdano, o waxt pî û maye niştî ro, mabênê xo de na mesela qesey kerde û qerar da ke Kemî merusnê şaristan, ey şuyaneyê dewe kerê.

Feqet mesela Estembolî reştî gosê Kemî. Keyfê xo hen bî ke nêamêne

vatene. Xo xo de hîrqêne û sa bîyêne. Trane amêne vîr. Nanê suke amêne vîr. Keyfan ver zereyê xo tede gîrîyêne. Waştêne ke xo hard de geviz bido. Waştêne ke têdima tîrfistikan berzo. Ema waxtode kilmek ra tepîya heşîya pê ke pî û maye caymiş bîyê, nêrusnenê şaristan. Çokê xo şîkîyay. Vileyê xo bî çewt, gina ver ro. Vengûvaz bi ci birîya û bet û benzê xo rema. Murixanê tîrsan ver arnexîya xo zere.

Wusar bî. Dewe de çitur qalê şuyaneyîne bi, pîyê Kemî vejîya meydan û vajîya:

-Dewijî munasib bivînî va emser layîkê ma malî biçirayno. Ha wo bîyo qoce camêrd. Va kes meterso, o malî rê rind wayîr vejîno.

Dewijan vatena pî ca de dîye û Kem bî şuyane. O çitur heşîya pê ke kerdo şuyane, vileçewtî û pozxinîya xo her ke şîye bîye zêde. Ema mabên ra rozê-di rozî nêvêrdî ke Kem cor ra heta cêr vurîya. Tomê xo kî amaybî ca. Fîkrêde newe ard bi xo vîr. Hîrqêne û xo bi xo vatêne: “Nêrusnenê va merusnê. Ez kî malî sanena xo ver, bena gilê koyî. Ko berz o, ser ra hemû ca aseno. Kam çi zano, belka trane û şaristan kî...”

Kem rozê nejdîyê dewe de, bineyê ju merxe de nîştî ro, xeyal û xecelê trane de bî. Bîrde gurrayîş ama gos. Gosê xo kerdî berz û hen mend. Waxtê ra tepîya rest ferq ke veng vengê tran o. Aye ra çîkîye ginê ci. Ebi talaşê wuşt ra û voşt zereyê dewe. Domanê ke çîkîya ey heşna, bîyay têra û ju bi ju vejîyay teber. Solixê de jubîn dî û amay qelebîyay jubîn.

Keylê hayleme ra dim Kem ver de, êyê bînî kî dima ra, kilama trankî fek de, kewtî çenganê dewe. Di-hîrê doran ra tepîya dewe ra vejîyay...

Kem ver de bî, kilame fek de bîye. Vengê trane girewtbî xo ver, sey mayînanê rewanan voştêne. Domanî şaş mendî. Tersayî. Ju bi ju ci ra vişîyay. Şîya koyî dewe temite. Muxirbe cêra de, astaran asmên neqesna. Asme vejîyaybî, sey şîniya sêmine bereqîyêne. Kem hayî rê asme û astaran nêbî. Binê pesê sewe de rut û rupal mendbî. Xo ra vêrdî. Gurrayîş yêno gos, nêyêno, hayî rê ci nêbî. Voştêne. Voşt... voşt... voşt...

A roze ra tepîya qulê Heqî rîyê Kemî nêdî. Dewe de her fekî ra vengê vejîyêne. Tayê dewijan vatêne:

“Nê lawo, o nika Estembol der o. Zobîna kata şono ke?

Tayîne kî “Domano xerîb çi zano Estembol kotî yo? Kam çi zano çi ama ser”, vatêne.

Tayîne kî vatêne:

“La-lawo o xora çîyêdo budela bî! Eskifle ke dormeyê raya trane der o.”

Dewe de qeseya cip peyene ju cenîkade kokime vate. Cenîke nîya vajîye:

“Mi bînsewe hewn dî. Hewn de ju milakete kewtîbî tonê trane. Kem kî fiştîbî xo dima. Mabênê Heyderpaşa û Qurtalanî (Kurtalanî) de yênê-şonê, yênê-şonê. Honde ke dîna bibo, ê têdima yênê-şonê.”

Na vatene ra dima kesî qeseyê nêva. Namê Kemî dewijan pêrîne vîr de bî ema kesî behs nêkerdêne (*).

* Ma mudaxeyê zîwanê na hikaye nêkerd, tena ma no ferhengeko cêrên îlawe kerd. (Notê Vateyî)

askefte: eşkefte, şikefte

asme: aşme

bînsewe: abîşo, şewa ke şî

birde: nişka (bi tirkî “birden”)

bota: weta

cêrena: gêrena

cûnde: ganî

dirame: dirheme

ebi: bi

fa: rey, defa

gos: goş

hard: erd

hen: wina

heşîya pê: pêhesîya

honde: hetanî

ju: yew

jubîn: yewbînî

karê kuyo: dekewo karê, bikewo karê

kerd ya: akerd

kî: zî

layik: lajek

mordemek: mêrdêk, mêrik

mordene: hûmaritene, amordene

nejdî: nêzdî

neqesnayene: neqîşnayene

nîyadayene: ewnîyayene

pêrîne: pêruna

qurbetîye: xurbetîye

quris: qurîş

reştîbî: resaybî

rusnayene: şawitene

sa biyene: şa biyêne

san: şan

sanayene: şanayene

semuge: şêmûge

sodîr: şewdir, nimaj, siba

şînî: sênî

şîya: sîya

şîye: sîye, sersî, versî

şuyane: şiwane

ton: şekl

trane: trêne

va (va bibo): wa (wa bibo)

vajîyayene: vajirîyayene

vengûvaz: vengûvaj

vîle: mil

vişîyayene: visîyayene, qerifîyayene

voşt: vazda

voştêne: vazdaynê

wuşt ra: werîşt

xo xo de: xo bi xo

GULÊ MINA SÛR

Newzat VALÊRÎ

Ti yew gula sûr a, serî lewanî mi d' a
Ti bîya şa dîyarî eşqî cûnî mi d' a.

Wîyeyîşî to hend rind o, hend baş o
Hemi cemedî derdanî mi helnawo.

Ax gulê mina sûr û bejnbarî ya
Bê to yar kêma ez, ax ez bêkes a.

Ti eger bîyer' baxçey gul û çiçegan
Semedê to şermiyên hemiyê vilan.

Kam go rindiyê to dî, vûn "way çi baş a,
Maşallah kumî r bî yar, wi xwi r' bi şa!"

Manîsa, Tebaxe 2003

ÇEND VATEYÊ VERÊNAN

Arêkerdox: **Serdar BEDIRXAN**

Çila çilay ver di roşn nêdana.

Dari bê darbi, merdim bê derd nêbeno.

Durî bikwo (bikewo) zurî kweno (keweno).

Durî ra temaşe weş o.

Her bi resne bestêno, însan bi qalan bestêno. (Her reseneyî reyde, merdim qalan reyde bestiyêno.) (*)

Heya lêl nêbo zeng nêbena. (Yew gureyî yan zî yew meseleyî ser o hey a munaqêşe, teşqele nêronîyo, zelal nêbeno.)

Karê şarî, jehrê marî. (Kes karê şarî reyde wayîrê çiyî nêbeno. Kes serbest nîyo, tim qehr û qotikê înan anceno.)

Kê kura ra ageyray, xeyri weyra (uca) ya.

Kê yewbînan eciz zî kenê, muçî (maç) zî kenê. (Beyntarê cenî û merdî mekewe. Ge kesî yewbînan dejnenê ge zî yewbînan ra hes kenê. Halê dinya tim winî yo.)

Laj qaşik o, torn dendik o.

Malfet (marîfet) şitî weşêr o, hingimênî şîrinêr o.

Merdimê kê (kesî) zerno nimate wo.

Pere nano pewte wo. (Hazir leze qedîno. Kes çi game vajo eşkeno xerc biko.)

Vanî “Kamî çimê to enhewa xorîn veto?” Vanî “Merdimê mi”.

ÎDYOMÎ

Ma xele çîna, dori hamey cewî: Karo esil qedîya, teferruatî mendî.

Silo hema silî ridîyawo, sil siloy nêridîyêno: Hema ma o qebul kerdo o ma ra razî nîyo.

Zurî bi merdî bena bi ganî nêbena./Zurî ê merdî bena, ê ganî bena?: Cay nêmerdo, ha weş o/a, ma şîrî ey/aye ra bipersî.

(*) Mi mîyanê parantezan de manaya vateyan nuşte.

KURDÎSTAN ŞÎRIN O

Xalê SEBRÎ

Aşmşat o rayerî ma
Şew-roj ez geyrenû tira
Tede wo warey bawk û kalê ma
Dişmenî ma ra girotû ema.

La ez ha Kurdîstan ra yenû, ey bira
Welat şîrin bi şit û şekerî ra
Awe ku hesreta welat ha yî zere d' a
Inê welatî ver a kûm gûnî xo nikenû feda!

Ti cenet geyrîn se, herra welatî ya, ey bira
Ti Zemzem geyrîn se, awka koyî serî ya
Ti hûrî geyrîn se, keyneka Kurdîstanî ya
Duşmîş bi, ti iney ra îmûn bîya.

Sebrî va “ax”, “ax” cîger ra, timûtim nala
Ax û fixaney mi vecîya heta erşê ala
Roj bi şûn, geyra û mi nidî yew dost û bira
Homa, ti kesikî welat ra nikirî cuda.

ÇAKÊTO SIPI

Mehmûd NÊŞITE

Şan ra nat çimê Elê Ehmedê Ehmî neşîbî pêser. Hetanî serê sibayî mîyanê cila xo de xo nata-bota qelibnabi. A saete ra nata bacîyabi, tewelerzike o girewtbi. Kerdbi nêkerdbi tutanê ey goşdarîya ey nêkerdibî. Ey zî waştêne sey dewijan tîkê pot û pertalê xo û tîkê zî nivîn-mivîna xo bierzo teber. La nêşkabi tutanê xo. Seba ke tutanê ey goşdarîya ey nêkerdibî, o zî înan ra qehirîyabi, dest nêdabi çîke.

A roje eskeran Çemê Hema de erebeyê Nayîfî lêrî kerdibî, badê zî adir eştibî ci û eraba sotebî. Sotişî (veşnayîşî) ra pey raywanan ra zî vatibî “Ma siba yenê dewe, ma şima zî kenê zereyê banan, şima û banan pîya veşnenê”. Dewijî senî resê dewe, nê vengûvajî resnê heme mehlanê Pêçarî. Dawijan ra tayêne nê vengûvajî ra bawer kerd û o mexreb eşyayê xo yê erjayeşî eştê teber. Tayê dewijan zî bawer nêkerdê, vatê “No zî fortêk sey fortê verînan o”. Çünke verê zî çend rey wina vatbî la dest nêdabî dewe.

Elî zî sey ê dewijanê ke bawer kerdbi û eşyayê xo eştêne teber, waştêne tîkê eşyayê xo bierzo teber. Labelê tutanê ey bawer nêkerdene ke dewe bisocê. Coka ey û tutanê xo pênerkerdbi. Êdî ey zî seba înan ra dest nêdabî yew muye zî. La şan ra nat o vate-vata şarî goşê ey ra nêşînê. Peynî de biney kela ey nişte ro, lanet çimê şeytanî rê ard û werişt.

Gama ke werişt we êdî şefeş tay mendbi. Bêvengîyêk û hewayêko giran kewtibi dewe ser. Her roje nê wextan şarê dewe weriştêne karê xo kerdêne la ewro seke tecelîya kore pabeyê înan bo, wina ruhêko giran û bêvengîyêka sey merdî şewe ser o bî. Elî zî na bêvengîye de pîzeyê xo de tifê çimê şeytanî kerd û şî çimeyê bînî. Uca ra ê hîrê hebî zerdê xo, çend qurişî pereyê ey estbîyê, qirme û dabançeyê xo vetî. Teyba ey eywane de bî, a zî girewte, ame war. Binê mehla de genim ramitebi. Qirme, dabançe û teybe berdî mîyanê genimî. Mîyanê genimî

de yew qileyê herre qelibna, zerdî û pereyî eştî a çale, qile cor de na ser û da piro ame keyeyê xo.

Hetanî nê gureyê xo kerdî êdî şefeqî zî dabi piro. Zerqê tîje, serê Koyê Pey Xiraban ra, hêdî-hêdî vejîyêne. O beyntar de Elî destmaj girewtbi la hema nimaj nêkerdbi. Waşt şêro zere û nimaj bikero. Fekê berî ra dî ke o dîyar de, Mihê Ap Derwêşî sey adirî yeno war. Senî çimê xo gina ameyîşê ey, qerifiya. Hema El vajor nêbibi Mihê Ap Derwêşî destêkê xo na hewa û hêrsin-hêrsin va:

-Elo leze ke! Temamê cinîyan ê Mehla Corîne antê pêser, ê û camêrdî yewbînan ra cîya kerdê. Dukeleka dewe veşnenê. Tutî û cinî wa şêrê, wa xo bidê kîşte.

Elî û Mihê Ap Derwêşî tut û cinîyê mehla dê arê, şirawitê Derê Çirre. Mih reyna agêra şî, Elî zî xo şana dêsî û hetê mehla Şemezîne ra ewnîya. Mîyanê daran ra duyêko sîya dî, ro asmên bîne berz şîne. Êdî bawer kerd ke dewe socîyena.

Hetanî o wext ne Elî ne zî pêçarijanê bînan bawer kerdêne ke dewe bisocê. Rey-rey xeberanê televîzyonî de goşdarîya sotişê dewan bikerê zî hetanî o wext dewanê Licê ra yew dewe zî nêsocîyabî. Coka kamî qala sotişê dewe bikerdêne zafine bawer nêkerdêne. Dewijî rey-rey ke daldeyê kerran de, versîya banan de ronîştêne û qala sotişê dewan kerdêne, înan ra tayêne vatêne: “La heyran qey dewa ma biveşnê? Ma se kerdo dewlete? Ma talanê dewlete berdo? Ney. Ma eşto vernîya dewlete? Ney. Ma vera dewlete dest darito we? Ney. Qey ma biveşnê?” Tayêne zî vatêne: “Hero, hero, xo rê aqil bêne, aqil! Ne însan heqlerî estê, Ewropa esta; ko senî bêrê dewe bisocê?” To dî ke yewnayî cewab da va: “Heeey! Keyeyê to ranêşîyo, qey ti nêzanî na dewlete çî xinzîr a! La fergunê Şêx Seîdî de dewe se kerdibî ke sotê, kerdê qirrike? Bav û kalê ma heme kûçelanî nêkerdê nêştê dêsan ver?”

Hem ê qalê dewijan ke yew bi yewe ameyê ey vîrî û hem zî dîyayîşê nê duyî ra yewreyî (yorê) qerifiya. Hema leza-leze şî zere, kincê xo yê kanî vetî, ê pakî dê xo ra. Çakêto ke hema qet nêdabi xo ra o zî da xo ra, şî ewnîya eynikî ra. Şewqaya xo kês kerde, eynik de newe ra ewnîya çakêtê xo ra. Tena hetê kiftî û girane-miraneyê ey eysêne. Ê zeran de cayê ke çiqirîyabî, raşt kerdî.

Çakêt, verê di aşman Çarşîya Sotî ya Dîyarbekirî de erînabi. Sey

vewre sim-sipî bi. Semedê roşanan, veyveyan yan zî gama ke şêro bajarana-majaran, yanî semedê rojanê taybetîyan erînabi la hetanî a roje cayekî nêşîbi, o semed ra qet nêdabi xo ra. Ewro zî rojêka teybetî zanêne, semedê xatirê mêmananê ewroyêne xo ra dabi.

Hema bi destê xo yê rastî toz-mozê çakêti rişnêne ke şîrqî camê Hecî Arif ê cîranê ey ra amê. Bi na şîrqî ra eynikî ver de ceniqîya. Waşt ke o het a bifetilîyo û şêro, hema pêrtava vernî de ewnîya, va gur, gur, gur, verê berî bî pîrr.

Sey heşan gala zereyî kerd. Ê ke verê kewtê zere, vazdê verê dolaba cemedî. Dolabe akerde. Senî ke çim gina doydê dolabî, va “Vaay! Ayran var!”. (Waay! Do esto!)

Înan ra yew mîyanberan (mîyanê berî) de bi. Yewêko sîya û sey kudikê (kundikê) xozî. Hem derg hem zî qalind bi la milê ey kilmek bi. Çimanê ey ra adir perrêne. To vatê qey ho mîyanê “gawur”î de. Wina hêrsbîyaye bi. Mîyanberan de, her di destê xo qîna xo ser o nabîy pêser û pîs-pîs ewnîyêne Elî ra. Gama ke çimê Elî gina ey, çîrpî zere ra şî. Reyêka bîne zî qereqolê Licê de no dîbi. La ewro kilawêka bîne ser o bî û terfîyê ey kiftanê ey ra nêbî. Merdimî o û eskerê bînî yewbînî ra cîya nêkerdêne. Elî nêzana se biko, bi heme hêzê xo yew pil de erzîya Quranê dêsî, bi her di destan darit we û ewnîya ê kudikî ra. Hetê ra zî waşt ke Quran biwano. Kudikî nişka va:

-Ero xoz lajê xozî! Ti tîya se kenî? Ma nêwesêna şima ser, ma nêva wa dewijî heme bêrê pêser?

Elî bi her di destan Quran na hewa, milê xo çewt kerd. Ewnîya ey ra û bi lakavî va:

-Qusurê mi mewnêne, wile ez nêweş a.

Hema xebere fek de bî, çend eskerî ey ro pêser bîy, o na hewa û da erd ro. Gama ke kewt erd zî cor de paşkilî dê piro. Kudikî va:

-Bu adam hasta. Bakın, hastaya bakın! (No merdim nêweş o! Biewnîne, nêweşî/nêweşî ra biewnîne!)

Senî ke ey wina va, yewî pey ra paşkile kuway Elî, El fekûrû kewt, bi palas.

Elî erd de hema sey tiremeşke kewtebi, ê vejîyê ey ser. Seke ti mîr bialawê, wina o alawit, hindirika (hintika) ey vete. Badê zî zorkanî werizna û şana xo ver.

El û eskerê ke ey dima senî goşê banî ra texirîyê, kimî (gimî) gina banî ro. Banê mehla heme, ca de kewtê kile ver. Duy û kila da-des heb bananê na mehla qelibîya têmîyan. Kilemoşe bîye berze, şîye tuyêra verê berê keyeyê Elî ra vêrte ra. Vaje he-hey keyeraşiyababêne! Şima bi kamcîn haceta kirewere adir eşt hende banan ke nê vanê kim (gim), kim, kim, kimenê (gimenê) û vanê seq, seq, seq, seqenê? Eke yew carrî, barrî, qîrrî, orrî, teqî-reqî kewta mehla ser, neûzûbillah! Merdim nêeşkeno xo ver bido. Mîyanê yew deqîqa de şima senî eşka nê adirî bierzî ci? Cêr ra duyêko sîyayo tarî sey pêlanê behrî qelibîyeno yewbînan ser û beno berz. Gama ke mîyanê banî ra ê gizgarikî (gizgirêkî) vanê çeeeq-çeeeq, seke estareyî qaqî bikerê wina çirêsênê û şinê dîyar. Cor ra hewn a şinê û sey pelê vewre, ro pey yenê war. El binê ê pêlanê dumanî û pelanê vewre de resa verê banê Hecî Arifi.

Gama ke tayê eskerî ameybî keyeyê ey, tayêna eskeran zî camêrdê Mehlaya Evdan heme tepîştîbî û ardîbî ê rasteyê verê banê Hecî Arifi de pêser kerdîbî. Ê uca de mirdî kuwabî û heme fekûrû têkîşte de vistîbî ra.

Elî ke camêrdê taxa xo wina fekûrû raviste dî, o ruho ke tede mendîbi o zî şî. Va qey ê camêrdî heme kiştê, ey zî sey înan kişenê. Çunke ê merdîman ra yewî zî qasî muyêke xo tînedêne.

Derûdorê înan de belkî se heb esker pay ra yo, lulîya tîfîngan zî înan ser de hanî (honû) ya hewa ra û rey-rey linga tîfîngî ancenê; teqî gîne-na pîro, ê koyî heme zîmenê.

Mîyanê nê heşr û neşrî de reyna çimê Kudîkî gina bi çakêtê sipî. Beşerîya, va:

-Arkadaşlar! (Gelî hevalan!)

Eskeran hemîne va:

-Buyrun komutanım! (Fermo qumandanê mi!)

O wext Elî hîna weş fam kerd ke no merdim qumandan o. Mexsus sey ê bînan xo têbesto ke kes ey nêşinasno.

Qumandanî çakêto sipî bi engîştê xo mot eskeran û va:

-Biliyorsunuz, bu adam hasta. Bakın, hastaya bakın! (Şima zanê, no merdim nêweş o! Biewnîne, nêweşî/nêweşî ra biewnîne!)

Ey ke wina va, çend eskerî ca de erzîyê ey ser. Reyna na hewa... Day pîro... Înan ra yewî yew paşkile dê tengayê ey ro, orrîyêke gina pîro û

sey dalpî ame war.

Kudik ame ey het, verê tifingê xo tada hewa û linge ante; req, req, req!

El xo ra yewo hurdîkek bi. Wina zî zeif bi. No kuwayîş ra pey yewreyî bibi qasî lepêke. Çakêto sipî yo belayê sereyê ey, gevzika herre ra, sil ra, paşkılan ra bibi belek.

Bi kuwayîş fek û pirnikê camêrdanê a mehla; Ehmedê Pîre, Îsê Musê, Hecî Arifê Ap Derwêşî, Mihê Ap Derwêşî, Mihê Amîna şikitîbî. Kutîş ra pey, şanay xo ver berdê Mehla Şemezîne. Heme camêrdê mehla bîne zî uca de antibî pêser. Ê zî fekûrû rêz kerdîbî. Sereyê rêze de muxtarê dewe Ewdwasif bi. Uca reyna çimê qumandanî gina bi çakêtê sipî. Seke dişmenê babiyê xo bivîno, seke kile fekê tenûre ra vejîyo, vate wina fek ra vejîya. Na rey hîna kilmek va:

-Hastaya bakın! (Nêweşî/nêweşî ra biewnîne!)

Bi nê vateyî El reyêka bîne alawîya.

Çakêto sipî ra nêxelisîyêne. Se ra berdêne, semedê ê çakêtî ra sey aşme asêne. Senî ke çakêt asêne zî o kewtêne ê zalimî vîr. Rey-rey ke tîkê hişê ey ameyne sere, xo bi xo vatêne: “Nê çakêtî ez kişta, peritnawa. Seba ke ez qedr û qîymet bidî înan, mi xo ra da. Mi va qey ez çakêt xo ra dî ez do înan het hîna bibî biqîymet. Mi çi zanêne nê zalimî qedr û qîymet ra fam nêkenê!”

Uca de camêrdê heme mehlanê Pêçarî bi saetan raviste verdê. Bi pa û paşkılan înan ser ra gêrê. Bi sereyê potînanê xo da kalekanê înan ro, hîna zaf zî yê Çakêtê Sipî ro!

Demeyêk ra pey bêvengîyêk bî. La reyêke emr girewtbî, çi kesî nêaftênê xo têbido yan zî qasî yew wîçîya mîlçike vajor bibo. Coka kesî cesaret nêkerd biewnîyo hela na bêvengî çi ya. Hetanî ke vengê Ewdwasifî şinawîya, sey merdeyan wina uskut bî. Ewdwasifî va:

-Şima kam ganî (gone) yê, wurzêne xo ser! Esker bi emar (vila) şî!

Gama ke vengê Ewdwasifî şî înan, kumî-nalî (gumî-nalî) kewte înan mîyan. Kamî ke eşka hêdî-hêdî werişt.

Elî zî verê kapçika linga xo sehna, dima lingê xo leqênê, berdê-ardê, ewnîya ke lingê ey sax ê. Na rey mîyane ra cor xo sehna, dest û polê xo sehnê, eşka înan zî têbido. Destê xo şanê xo ver û bi zor qine ser o ronîşt.

Ronişte, bi çimanê xo yê nêmakerdeyan dorûverê xo ra ewnîya. Dinya lêl eysêne. Çend çilkê gonî perrabîy giraneyê çakêtê sipî. Çakêt bibi sûr û sipî! Sereyê xo darit we, duyo sîya û gizgarikî çin bî. Herinda înan de ê mehlan ser de duyêko kewe giran-giran ro qîyame ancîyêne. Vengê kimî, şeqî, çeçî şîbî. Herinda nê vengan de, gurrayîşê helikopteran, bermeyê tutan, qarrî, carrî û hewar-hewara cinîyan amêne. Ey zî qehiran ra waşt ke biqîrro la halê qîrrayîşî tede nêmendibi. Hetanî ke yew qantir ard, o espar kerd û ver bi Çemê Sarune berd, o cay xo de sey qilêka helawî ronişte mend.

Yewendes serrî sotişê Pêçarî ra pey, yanî 2004 de Elî yew cemat de va: O çakêto gemarin, seba ke ceza xo bianco hema zî ho alaqnaye!

**Ferhengê Grûba Xebate ya Vateyî
(çapa dîyine ya hîrakerdîye)**

**Ferhengê Tirkî-Kirmanckî (Zazakî) û
Kirmanckî (Zazakî)-Tirkî, İstanbul, 2004, 400 r.**

Vate
Katip Mustafa Çelebi Mah.
Tel Sok. No: 18, Kat: 3
Beyoğlu/İSTANBUL
Tel: (0212) 244 94 14
e-mail: butkan@mynet.com

NARÎNA MIN

M. Arif AYÇÎÇEK

Narîna min, narîna min
Delal û rind û zêrrîna min
Ti qet vîrî min ra nişina
Ez se kirî, şîrina min?

Narîn, ti gulê baxçûn a
Ti çiçegê alinçûn a
Ti hem derd û hem dermûn a
Narîna min, narîna min!

Çim xezal û rindik, porsîya
Ez kota derdûn û kulûn şîya
Cara talihi min taliho sîya
Narîna min, narîna min!

Narîn, ez derdî xo wekirî
Bivêj koyûn ra biqîrî
Bê to na dinya se kirî?
Narîna min, narîna min!

12.02.2003

SANIKÊ AXÎ

Semed BEHRENGÎ

Wextî verî de, yew bajar de tucarêko zengîn û hîrê hebî zî kêneyê ey benî. Rojêk mêrik semedî ticaretî qerar dano ke şêro bajareko dûrî. Kênayanî xo ra perseno:

-De vajîn, ez şima rê çi bîyarî?

Kênayan ra yew pirên (perên), yew puncan, kêneya bîn zî yew vile wazena. Tucar şino yew bajaro dûrî, ticaretî xo hola-hol keno û wextî agêrayîşî de kênayanê xo rê pirên û puncan erînenê. Xo vîr a keno kêneyê xoyê bîn rê vile bierîno.

Wexto ke şino keye, serê textî de qelibîyeno, yeno vîr ke kêneyê xo rê vile nêarda; zerrî ra yew axe anceno. A vîstike de ber kuwîyeno. Wirzeno berî keno a, vînenê ke yew merdimo xerîb ho bertengî berî de pay vindeno û destî ey de zî yew qutî esta. Tucar perseno:

-Ti gêrenî kamî?

Mêrikî verê berî vano:

-Nameyê mi Ax o...Vila ke to xo vîr a kerdibî kêneyê xo ya qice rê bigîrî, mi arda.

Tucar zaf beno şa û senî ke vile geno vazdeno verê kêneya qice. Kêna zaf bena şa û vile kena mîyanî gijikî xo ra.

Beyntar ra di rojî vêrenî. Rojê hirêyine, reyna ber kuwîyeno. Tucar şino berî keno a ke Ax o.

Tucar vano:

-Xêr a! Ti çi amê?

Ax vano:

-Ez ameya wayîrê vile berî.

Tucar no gure ra şaş beno, hîn beno vajor (vajêr).

-Ez nika se kena? Senî kêneyê xo dana nê merdimî!

Dima zî keweno (kuno) mêrikî lakî:

-Se beno, no gure ra vîyere! Ti çi wazenî ez dana to.

Ax ca de cewab dano ey:

-Nêbeno. Ganî ez kêneyê to berî?

Tucar havilê xo ey ra birneno, mecbur razî beno.

Ax kêna geno, çimanî aye besteno, erzeno pê astorê xo û dano ra. Yew zemanî derg şinî, astore qefilîyena, vîndenî. Kêna çimanî xo akena ke çi bivîno; ha zereyê yew baxçeyî de ya, xişîyê vilikan û pelan ra vengêko weş vejîyeno, însan qayîl o goşdarî biko.

Veng keweno Axî, vano:

-Tîya keyeyê to yo.

Kêneke, baxçe de gêrênî, zerrîyê aye çi ke bişinî werdînî û şimitînî. Dil dilê kêna bî. Bê Axî kes dor û dormire de nêesenî. Çend rojî wina vîyertî. Keye kewt (kot) vîr, ganî aye bi tengzar. Yew axe ante...

Ax ca de vazd ra ame.

-To veng mi da?

Kêneke va:

-E, mi veng to da. Keyeyê mi kewt mi vîr.

-Temam. Sere û çimanî mi ser. To rê soz. Siba ez to bena.

Roja bîne, Ax hunê (reyna) çimanî kêna besteno, nişneno astorê, danî ra şinî keyeyê tucarî. Fekî berî de çimanî kêneke akeno. Vano:

-De şo zere. Siba ez yena reyna to gena.

Kêna kewena zere, bi hesrete varardî kenî yewbînan ro, lewan nanî yewbînan a, kêna meseleyê xo şarî keyeyî ra vana:

-Yew baxçeyo gird o, mîyanî vilikan de ez tik û tena ya. Tek yew xizmikarê mi esto. Ez çi vajî ano ca, her tewir werdî mi rê keno hazir.

Wexto ke kêna nînan vana, emê aye zî uca de bena. Eme, goşdarê kêna kena û dim a vana:

-Willayî nê gureyî de yew gure esto. Nê gureyî tena ti eşkena safî kirî. Wexto ke ti rakewena çi danî to?

-Yew fincanê çay.

-De hewêk meşime, se beno? Engiştê xo zî bibirne û binêk sole ser kir ke wa pê hewnê to nêro. Ti vînena se beno.

Kêneke vateyê emê xo hol goşdarî kerd.

Roja bîne Ax yeno kêneke geno û beno baxçeyî vilikinî. Bena şewe,

kêneke rê yew fincanê çay ano. Kêneke nimitikî ra çay rişnena binî cile. Dima engiştê xo birnena û binêk sole şanena ser. Qestikî ra rakewena.

Nêzdîye nêmeyê şewe, vengî lingan yeno. Binî çiman ra ewnîyena ke Ax û yew xorto rind hê yenî. Xort ho vernî de, Ax ho dim a, çila zî ha dest de ya. Heta verî kêna yenî. Xorto rind Axî ra perseno:

-Xanime senîn a?

Ax vano:

-Mîro, ewro zaf keyfweş bî.

-Çayê xo şimite?

-E, şimite.

Va û kewt teber. Wexto ke her di tena mendî, kêneke çimî xo akerdî û persa:

-Ti kam î?

-Meterse! Ez Mîr a.

-La qey heya ewro to xo kerdî mîyan?

-Mi bawerî bi kesî nêarde. La to sirrê mi ca kerd.

Serê sibayî Mîrî xizmikarî ra va:

-Ewro ma rê baxçeyê sûrî hazir kir.

Kêneke û Mîr şinî baxçeyê vilikanê sûran. Her ca pê vilikanê sûran xemilîyeyo, seyr û temaşe ra mird nêbênî. Sey vila ke Axî ardibî û aye zî kerdibî mîyanê gijikî xo ra. Kêna kerd ke yew vilike ci ra biko, nêşkîya. Mîrî xo kerd derg ke ci ra kiro; kêna dî ke yew pirç dusayo paştê ey a. Bî derg, pirç girewt. A hele de hewa bi tarî, hewa têra bi, varan vara, asmên gurra û virsikî virseyî. Kêna firrîya, gina erd ro. Wexto ke çimî xo akerdî, dorme de kes çin bi. Tena Mîr derg û pan erd de raviste bi. Merde bi.

Kêneke qehir ra yew axe ante. Ax ca de ver de bi hazir.

-Ax, ez hinî nêşkena tîya de biciwîyî, mi nê zeran ra bere. Mi bide yew keye ke ez bieşkî nan biwerî.

Axî kêneke berde keyeyêke de ca da aye. Kêna ewnîya ke keye de her kesî sîya girê dayo. Xizmikarê keyeyî ra persa:

-Tîya de şîne esta? Qey her kesî sîya girê dayo?

-Yew lajî nê keyeyî bîyo vîndî, o semed ra ma sîya girê dayo.

Mîro merde ame kêna vîr û aye yew axe ante. Ax ca de ver de peyda bi. Kêna Axî ra va:

-Mi hunê tîya ra bere, tîya de şîne esta. Mi bide yewna keye.

Axî kêna berde yewna keye. Wayîrî keyeyî merdimêko pîr bi. Pîr wayîrî derdî bi, hesirî çiman ra kêmi nêbinî. Kêna Pîrî ra derdî ey persa.

Mêrikî zî aye rê derdî xo va:

-Kênê mi, goş apî xo ser ne! Par cinîyê mi kîler de yew dîyeb (dêv) dî. Dîyeb her roje bineyna bînî gird. Ê ma zî sey to yew kênayê ma bî. Rojêk va “ez şina kîler, wa dîyeb mi boro”. Cinîye mi va “kênayê ti bîya gêj?” Ez çi sereyê to bidejnî, ma kerd nêkerd, ma nêşikê ver bigîrî. De vaj, ez nêbêrmî wa kam bibermo?

Nê qalan ser o kêneka misafira sîyabestîye va:

-Ez zî şina kîler.

Mêrikî hêverî waşt ver ci bigiro, nêşka kêneke apêşo (vernîya aye bigîro). Kêneke xo kerd hazir ke şero kîler, mêrikî ra va:

-Ez kewena zereyê yew tewreyî, ti feki tewreyî zî pîta-pît bestenî û mi erzenî verî dîyebî.

Mêrikî sey kêna kerd û kêna eşte verî dîyebî. Wexto ke dîyebî tewre dî, hêverî xirra, dima zî va:

-De vejî teber, ez to mirda-mirdî borî!

Kêna va:

-Hêverî ti qilifi xo ra vejî, dima ez zî tewrî ra vejîyena.

Dîyebî û kêna yew zeman na têver. Peynî de dîyeb qilif ra, kêneke zî tewre ra vejîya. Kêneke çi vîno! Eke dîyeb xortêko rind o, rîyê erdî de çiman nedîyo. Pîya ronîştî û demêk galgal (gargar) kerd. Pîr û xanimê xo pêhesîyêyî û zaf bî şa. Geyrê ke bizevijnî. Kêna va:

-Nê rojan de ez ha şîne de ya.

Kêna fam kena ke nêşkena derdî xo daru bikero. Yew axa xorîne ancena û Ax ca de ver de beno hazir.

Kêna vana:

-Mîr hema zî ho hewn (hûn) de?

Ax vano:

-Belê, senî ke to ca verdo, sey xo yo.

-Mi hunê ber yewna ca.

Ax kêna beno yewna keye. Mêrikî keyeyî merdo la hema heq nêkerdo,

ho mîyanî cilan de raviste.

Kêneke ra vanî:

-Kam ke ame no keye, ganî şewê ewilî pa xanim a verê linganê meyîti de rakewo.

Kêneke qebl kena. Bena şewe, kewenî ra. Kêneke nêmeyê şewe pê yew veng bena aya. Vînena ke xanime zereyê yew qutî ra yew pel û tayî rûn veto, pel rênena rûn ro û sawena merdî ra. Merde şinen û beno ganî. Yew zeman qal û qiseyî keno, yarî keno. Xanime reyna pel sawena tera, mêrik hunê mirenû û qelibîyeno serê cay ra.

Roja bîne kêna vana:

-Emşo zî ez qayîl a pa xanim a rakewerî.

Bena şewe, kewenî ra. Kêneke pel û rûn gena vejîyena teber û yew axe ancena. Ax ca de yeno verê kêneke, kêneke persena:

-Hema ho hewn de?

-E!

-O wext ma şim verî ey.

Şinî verî Mîrî. Kêneke cêbê xo ra pel û rûnî vejena, pel rênena rûn ro, sawena Mîr ra. Mîr şinen û beno aya.

Dorûver de vilikî renga-reng akenî, mîlçikî wîçnenî û kêneke û Mîr qesrê xo de benî miradşa.

Tadayox: N. CELALÎ

QÎM NÊKERD

Sînan SUTPAK

Ay rojî çimê mi çimandê to de, vînayî pirûzdê to de
Gan adirdê to de dekewt govendî/ Ay rojî,
Têl bi têla porrî/ Kilda eşqdê to de reng wekerdi.
Ay rojî, bi awda afsûnên a/ jandê ravêrden ra,
Şoyay axînî.
A roje linge ra sere/ Tîke bi tîke ganî
Kozdê adirdê to de, beng ro gireyay,
Şane bi şaneya zerrî û cîgerî
Vîyarîyandê to ro peysay/ Û mezgî pirêno adirên da xo ra
Û dekewt govendda kilda adirî, qîm nêkerd.
To ro têşanîya mi, hewnê şewan mi ro degirewtî.
Qultê awda şimitene, ginay kozdê adirî ro
Û vîyarîyandê to ro peysay/ Qîm nêkerd.
Xeberrojki, bi tamdê estanekan a alawîyay
Û hêmayê şabîyene piro welidîyay
Hêmayî, bi sînayenda ya bî verheray
Xasekî bi şox û şemaldê to ya,
Çimandê mi ro degêryay/ Qîm nêkerd.
Rojda ameyenda to rê,
Mi qesrê meymandarî zerrîda xo ro kerdî awan.
Nêmend, bi zerqdê sînayenda to ya,
Mi bendî antî heybetandê Feratî ver/ Çol û beyabanî
Mi kerdî mêşe/ Qîm nêkerd.
Teyşanî vîyarîyan ro nêşikî.
Nêmend, mi wechê to yo hiwate, bi adirdê çimandê to ya
Xo mezg ro karit.
Birrikî bîy tê ra, qîm nêkerd.
Letey zerrî, roşnaya çiman, feyzê vateyandê erjayeyan/ Qîm nêkerd.

Mendî îniyê çiman û hêvîyan.
Nêmend, mi xo kerd babetdê estaregeyroxan
Û zerrî xo ro kerde diyargeh/ Hewran ra pers kerd,
Aşme û estareyan ra destur waşt./ Qîm nêkerd.
Verpersî, nêbî tasê awa vevre zerrîda mi rê
Ke teyšaniya şabîyene, zerrîda mi ro bişikînê.
Bi lingandê warpayan û dirbetinan a
Kozdê adirdê to mîyan de/ Çarpay vazdana mirazdo gird.
Îfadekerden rê kêmi manenê vatenê xebitnayeyî
Û heme rêbazê ceribnayeyî.

Elbîstan, 18 Sibate 2005

Sînan Sutpak

E. T. K. Cezaevi, D: 5 Elbîstan/Maraş

KEMERA ARZA XELÎ

Mehmet Alî IŞIK

Hesenê Ezîzî û Naze yewbînî ra zaf hes kerdêne. Wexto ke Hesên kewtêne cila xo, ere germinîya cinîya xo gêrêne (cêrêne). Destê xo cile de çarnêne, bi germinîya Naze gêrêne. Destê xo şopê balişna ra çarna, nîyada ke Naze cile de nîya. Vaşt ra (werişt) xo ser, şopê çimê xo mist (mîşt) day, wezikî day ra xo. Tayê ame ra xo. Nîyada ke Naze uca nîya, vaşt ra kincê xo day xo ra, puçê xo kerdî payî, şî verê keyberî (çêverî). Şodir newe biyêne zelal. Teber hîna (hona) rind roştî nêbîbî. Şî vava verê keyberî de destê xo û rîyê xo şutî, ame zere. Paç girewt pê destê xo û rîyê xo kerdî ziwa. Şî sekû ser a nişt ro. Qutîye (neynik) cêba xo ra vete, xo ra nîyada. Erdîşa xo tayê bîbî derg. Wextê paletîye de pa nêresnêne ke rîyê xo bitero û xo nîyado.

Hesên zaf xo ser a bî. Porê xo û erdîşa xo teba zimêlanê xo kejkî bî. Bejna xo jî (zî) derge bîye, to vatêne qey vîyala zerd a.

Cinîya Hesî Naze jî derge bîye. Zaf rindeke bîye. Rindekîya aye tim serê ziwanan (zonan) ra bîye. Hesî, Naze payîzî remnabî. Ê nêzdiyê des rojan dewêda bîne de mendbî. Pîyê Naze Hesî ra zaf miradîyabî. Vatêne: “Kêna (çêna) min qey remne? Bîyamêne min ra biwaştêne, min dêne ey. Hesî serê ma kerd orteyê (wertê) qorranê ma. Ez kêna xo senî bi zerrîya weşe bidî Hesî?” Badê milet kewt mabên, ardî werê, veyveyê înan kerd.

Heskerdena înan kewtbî ziwanan ser. Der û cîranan ra, camêrdan û cinîyan ra fekê kamî biyêne ya, qalê heskerdena Hesî û Naze kerdêne. Hes jî Naze jî zaf peşkarî bî. O teber a, a zere de zaf xebitîyêne.

A roje Naze tarîyê şodirî de cile ra vaştbî ra, şîbî tawla, orteyê dewarî; alef dabî dewarî, binê dewarî kerdbî pak, zibil kerdbi binê dewarî ra. Amê zere ke Hes bîyo heşar, kincê xo day xo ra, sekû ser a nişt ro.

Hesî va ke:

-Naza min, ti şîya kotî nê tarîyê şodirî de?

Naze huyê, didanê fekê aye sey mircanan beriqîyayî; rîyê aye bî sûr, çimê aye yê sîyayî sey kemeranê Oltî beriqîyayî. Va:

-Heskilê min, ez şîya orteyê dewarî, ez qêmişê to nêbiya to ravaznî. Min alef da dewarî, binê înan kerd pak; nika jî to rê aratîye (arayî) nana ro bure. Labelê ti goş bide min ser, bê vatena min bike, ewro meşo cite. Şilîye zaf varena, hewrî giran ê, bilusk erzeno, va yeno û damara çimê min ewro zaf erzena; xof kewto zereyê min. Ez zaf tersena.

Naze hetê ra qîsey kerdêne hetê ra jî Hesî rê aratîye nêne ro. Wexto ke şîye nêzdîyê Hesî, Hesî destê aye pêgirewt, verba xo kaş kerde arde zanîye xo ser a dê ronîştene. Destê aye ard na sênê xo ser. Va ke:

-Naza min, no can hetanî weş bone to ra zaf hes keno, Heq ma bido xatirê sewda û heskerdena min û to. Şilîye ewro tena nêvarena, timûtîm varena; seba şilîye ra ma kar û gureyê xo ca verdîme?

Ey Naze kerde virana xo, çareyê aye paçî kerd, mabênê harmeyanê xo de şidênê, va:

-Meterse, Heqî çi vato o beno, a yena vernîya ma. Ez nêşona pêrodayîş ke ti biterserê; ez şona ko, hêgayê ma ramena. Şilîye ke varê, ez xo cayê dana we, xo seveknena. Ti meterse.

Hesî defêna Naze paçî kerde. Va ke:

-Ti şo min rê aratîne bîya ez burî, şorî cite biramî; ez herê kewtane.

Naze şîye aratîye arde verê ey de ney ro û sedirî ser o nişte ro. Hesî nîyada ke çimanê Naze ra hesirî amey war. Parîyê Hesî gilba Hesî de mend. Cayê xo ra vaşt ra, şî destê Naze girewt, arde çokê xo ser a dê ronîştene, va ke:

-Ti qey bermena? Qey zerrîya xo kena xirab? Ez şona çol û çolistanan de to meraq kena. Bê leweyê min de ronîşe, ma pîya aratîne burîme. Wa zereyê min tenê rehet bo, ez henî şorî cite bikerî.

Naze, hesirê çimanê xo kerdî pak, koçike girewte amê Hesî de aratîne werde.

Ara xo werde, vaştî ra pîya şî tawla ra gayî verday ra. Hesî gayî şanay vernîya xo, kewt bi raye. Naze, Hesî dime sitilê awe rişna û kemera verê keyberî ser a nişte ro bermê. Hetanî ke Hes şî çiman ra bî

vîndî, a cayê xo ra nêvaşte ra. Hes ke şî bî vîndî, hîna vaşte ra, gêrê keyeyî (çêyî) ser a şîye. Tayê dar û ber eşt lojine, xo ver de kerd germ. Teber senî serd bî, zere jî hende (honde) serd bî. Naze, verê adirî de nişte ro, xeyalî kerdî. Hebê bîye germin, sedirî ser a şîye hewn ra. Hewn dî. Hewnê aye de Hesî cite kerdêne; xaftela gawo borr nîre ra xelisîya ra, rema, ver bi derî şî. Hes perra, na ra gayî dime, ga fetilna ke pê bigêro. Ga rema şî serê zinarêde berzî de vinet. Hes ereq û pox de mendbî. Şî serê zinarî ra reşt (resa) gayî. Bî qoçê ey ra ke yaçarno. Gayî serê xo hecna, qoçê gayî gina Hesî ra; Hes perra gina verê zinarî ra. Qiltê dara huşke mîyaneyê ey ro şî war, zereyê ey ro vejîya. Hes qêrra, veng Naze da, va:

-Naza min, rew bê min raxelisne!

Qêrrîna Hesî de, Naze bîye heşar ke hewn o. Zaf tersê. Nîyada ke teber a şîliye varena, rîyê azmênî ra hewrî bîyê sing û sîya. To vatêne qey teber a laser vašto ra. Vengê biluskan amêne. Şîliye henî kerdîbî piro ke teyr û turê Heqî jî nêşîkîyêne teber a bigêrerê. Naze va:

-Hesê min jî nika vejîno êno; eke nêrone jî keweno (kuno) binê çîyê, nêbeno hît.

* * *

Hes ke cêr o vejîya şana raya hêgayî ser, şîliye hîna nêkerdîbî piro. Cita xo girê dê, şurê-di şurî ramîtî, o taw şîliye kerd piro. Gayê xo cite ra verday ra, şanitî vernîya xo, ver bi Kemera Arza Xelî ramîtî.

Binê Kemera Arza Xelî tal (veng) bî. Kemere sey xeyme bîye. Hesî gayî ramîtî binê kemere, bi xo jî kewt bin. Şîliye teber a henî kerd piro ke, laserî vaştî ra. Çol û çolistanî bî teng û tarî; girmî û naliya biluskî bîye. Kemera Arza Xelî kerrêde zaf girse bîye. Binê xo şîbî ra çadire. Merdimî (mordemî) vatêne qey kesî tîya xeyme fišta ya (avista).

Sanika na kemere wextê verî ra heyanî nika ziwanan ser a ameya vatene: Rojê, pîyê Xelî şono pîyê Arze ra Arze Xelî rê wazeno. Pîyê Arze vano: “Ez kêna xo nedana Xelî. Xel zaf feqîr o, ne mal o ne milk o; ez senî kêna xo bidî lajê to?”

Xel urzeno ra Arze remneno. Arze û Xel nêzdîyê des rojan corê Warê Çorî de, binê kemere de xo danê we. Xort û azebê dewe jî dizdênî ya

înan rê nan û werd benê. Pîyê Arze gerre keno. Cendirmey ênê piro gêrenê, teba (tawa) nêvînenê. Teseliya Pîyê Arze kewena. Badêna cîranî kewenê mabên, pîyê Arze pîyê Xelî ra gelek (gelê) qelind gêno (cêno). Dewijî anê veyveyê înan kenê. Hîrê rojî û hîrê şewî dawul û zurna ver de, xort û azebî, cinî û camêrdî govende kay kenê.

Heskerdena Arze û Xelî amey Hesî vîrî. Berkenî bî, va: “Arze û Xelî ti vanê qasê min û Naze yewbînî ra hes kerdêne?” Defêna xo bi xo de qisey kerd, va: “Serê erdan ra qet kesî qasê min û Naze yewbînî ra hes nêkerdo. Heqî miradê Arze û Xelî kerd. Hetanî na dinya bibo, nameyê înan êno vatêne. Na kemere timûtîm bi nameyê înan êna vîrê merdiman.”

Hesî nîyada ke şîlye nêvîndena, cêba xo ra adirge vet, adir fişt ta (tavist), xo ver de kerd germ. Qutîya cixarî vete, cixaredê xo jî pîşt. Defêna dest berd ke adirgeyê xo tafiyone, gimênîda zaf girane kemere ra amê. Erd lerza, kemere cor de bîye qule. Biluskî dabî kemere ra. Kemer û dar veşa, kile girewte. Hes teba gayanê xo ra zere de bî xijalik (xizal).

Deşt û koyî gimay, amey ra ziwan. Teyr û turî amey ra ziwan va: “Bes o to dest de! To xortê sey Hesî kerd xijalik.”

Mar û mîlçikî, kemer û dar seba Hesî rê amey ziwan, bermay a roje. Bilbilî çend lorikî day piro. Zerencan seba Hesî ra qaqa, şî taldê zinarê de xo da we.

Hewrî şî, roj binê hewran ra vejîya. Tîje eşt rîyê erdî. Deşt û koyî tîje de xerq bî. Şîlye vinetibî. Awa deran ancîyayî, teyr û turî qulanê xo ra vejîyayî. Şiwaneyî (şuyaneyî) şî malî ver, gawanî şî dewarî ver.

* * *

Xaftela zereyê Naze zaf veşa. Vaşte ra şîye cayo ke Hes cite rameno. Şîye corê Warê Çorî. Xo resna hêga, nîyada ke cite zerê hêgayî de teba nîreyî ra vinete ya. Ne Hes aseno ne jî gayê ey. Şopê hetê derî ser a şîye, nîyada ke Hes û gayî uca jî çin ê. Defêna şîye, vejîye tumê serê raya waran ra nîyada, uca jî çin ê. Vayê koyî ame, cor de boya gul û gulîstanan arde. Dime boya veşayîne amê. Naze xo ver bi boya veşayîne girewt û şîye. Boye hetê Kemera Arza Xelî ra amêne. Naze lingê xo

dayî we, xo resna kemere. Serê xo keyberê kemere ra kerd derg, nîyada ke gayê înan o borr erd de meredîyo ra. Şîye leweyê gayî, nîyada ke gayo sûr jî erd der o. Gayê borrî ser a bîye çewt, nîyada ke ga veşo bîyo xijalik. Hetêdê gayê bîni jî bîyo xijalik. Naze kewte cêrê kemere, nîyada, Hes dî. Erd hîtin bî. Xo bi xo va “No erdo hîtin de Hes qey ramerdîyo?” Leze (lerze) kerd şîye leweyê Hesî, nîyada ke Hes par ne pêrar merdo. Naze da bi zanîyanê xo ra, va: “Pepug min rê veng do! Hesê min teba gayanê xo veşo şîyo. Biluskê wisarî do Hesê min ra, teba gayanê Hesê min ro!” Bermayîş (berbîş) û qêrrayîşê Naze koyî û deştî kerdî xirabe. Naze hetê ra bermêne hetê ra dêne serê xo ra, dêne sênê xo ra. Aye suyarîke (şuware) dê piro:

“Hes min dest ra şî bar-barî
Hesê min bi xortîne şî dinya tarî
Eza bêkese çî wele bi serê xo ra kerî?”

Vengê Naze bî vila, şî goşê palanê bînan. Corê hêgayê înan de Ap Mamudî cite ramitêne. Ey cita xo ca verdê, rema ame hêgayê Hesî. Şî leweyê Naze, nîyada ke Hes û gayê xo veşê, bîyê xijalik. Ap Mamudî, Naze meyîtê Hesî ser ra vaznê ra, girewte berde dewe. Der û cîranî têde bî top. Ard meyîtê Hesî şut, da we.

Çend rojî orte ro vêrdî ra, Naze zeyna (hêşê) xo kerde vîndî, nêweş kewte. Aşmê nêşî a jî ginê piro merde. Kîştâ mezela Hesî de mezela aye jî kinite, uca dê we.

Hesî û Naze ra domanî nêbî. Kesê înan jî çin bî na dewe de. Tenê wexto bîn orte ra vêrd ra, dewijan ard mezêlê înan viraştî. Dormeyê mezelanê înan de darî nay ro. Ê darî bî girs, serê mezelan kerd sîye. Kemera mezela Hesî ser a resimê hewran esto. Orteyê hewran ra bilusk erzeno.

Na bîyayîne dime hetanî roja ewroyî kam ke zewtan dano domananê xo ra, vano “Biluskê Hesê Ezizî bi to ra done!”

Îstanbul, 29.04.2004

XATIR BI ŞİMA

Wusênê GESTEMERDE

Xatir bi şima hevalêne
Xatir bi şima wayêne, birayêne
Xatir bi şima der û cîranêne
Xatir bi şima, xatir bi şima, pêrone pîya

Mi nêzanit xerîbîye de merdene kî esta
Xerîbîye de tenabîyene kî esta
Ez na wa şona, mi dime kes meberbo
Dakila mi çin a mi ser ro biberbo
Xatir bi şima bawo, xatir bi şima

Ez na wa şona berxa mi
Şilîya wisarî, şilîya gulane kewta mi vîrî
Dakila mi kewta mi vîrî
Welat, ko û deştî kewtî mi vîrî
Xatir bi şima berxa mi, xatir bi şima

Bes a na hêsîrîye, bes a na feqîrîye
Bes a na bindestîye, bes a na xerîbîye
Çila ma şayna, ra ma birna,
Kêber ma ser ra ranêbeno
Mi nêzanit xerîbîye de merdene kî esta
Xatir bi şima, xatir bi şima pêrone pîya.

Berlîn, 29.03.2003

BOYA LEWANTEYÎ Û ...

Roşan LEZGÎN

BOYA LEWANTEYÎ

A qamyona ke ez dewe ra weniştâ, zerzewatê dewijan kirîştinê Hala Dîyarbekirî. Xîyarî, îsotî, firingî û fasulyayê tezeyî barkerda bî. Dewijanê wayîrê zerzewatî nameyê xo yan zî herfê verênî yê name û peynameyê (soyadiyê) xo serê tewre yan zî qasayanê texteyênan de wina çewtovir nuştbi. Dewijan ra kes nêameynê şaristan, hemîne barê xo teslîmê şofêrî kerdinê. Bi no qayde hîna kar de mendinê.

Ez zî sey mêmanî şîbîya uca. Hela şanî bî. Mi ewnîya ke qamyone şina bi Dîyarbekir, ez zî şîya kaleka şofêrî de ronîştâ û ma kewtî rayîr. Wexto ke ez weniştâ şofêrmehelî, hende boyêka weşe ya lewanteyî şofêrî ra ameynî ke qet mevajê. Mi zerrîya xo de vatinî qey tim boya areqî û mazotî û rûnê makina şofêran ra yena.

Şofêr, yewêko dewij bi, emrê xo da-çewres estbi. Por û zimbêlê ey ê boyaxkerdeyî winî sîya-sîya beriqîyaynî. Qamyona ey bî. Ma xo rê rayîr ra sohbet kerd hetanî ke ma koyî xo dima verday û kewtî deştâ Dîyarbekirî ya keje. Deşte de, camêrdêk fekê rayîrî de, dûrî ra destê xo bi heyecan têşana ke ma vindê û ey zî xo reyde biberê. Şofêrî qamyone sist kerde û badê ke da-pancas metreyî ey ra vîyart, vindert. Eynikî de mi ra aseynî ke camêrd bi vazdayîş yeno. Mi berê qamyone akerd, camêrd selamdayîşê xo reyde wenişt. O zî teqrîben emrê şofêrî de bi û xoradayîş û hal-hereketanê ey ra weş aseynî ke dewij o. Por û zimbêlê ey zî sey şofêrî boyaxkerde bîy. Hende boya lewanteyî ey ra zî ameynî ke, a boya verêna ke şofêrî ra ameynî mijdîyana aye de şîynî. Çend kubar ê!... Ez, sey camêrdêkê bajarî û ciwanî, mîyanê nê her di dewijanê serrevîyarteyan de xo rê fedîkar menda ke mi çirey ne lewante ne zî parfumêko bîn xo sawito.

Vîyartişê fêslê merheba û nata-weta qîseykerdişî ra dima, şofêrî ê

camêrdî ra va:

-Dayza, ya ti newe ra zewijîyayî yan zî ti ro cinîyan gêrenî!

Şofêrî hende xo ra bawerbîyaye wina vat ke ez zanayîş û hêzê xo yê fikrî ra kewta guman. Ê mi çimê xo ziq kutî camêrdî ser, ez bi meraq pabeyê fekê ey menda. Camêrd binê zimbêlan ra huya û va:

-Ti raşt vanî! Ê çendan mi xo rê qotêk kêna remna.

Hende rehet û sakîn bi, seke vajo mi xo rê citeyê kundurey erînay. Labelê ez mat menda ke şofêrî senî zana?! Gelo şofêrî o şinasnaynî? Ney. Xeberdayîşê înan ra bellî bi ke înan ne yewbînî dîyo û ne zî yewbînî şinasnenê.

Camêrdî verê xo tada hetê şofêrî ser, bi çimê bazarî wina bi dîqet şofêrî ra ewnîya. Dima ra va:

-Dûrê huzûrê şima, to dî vanê “Kutik kutikî hol şinasneno”. Wina aseno ke zêde ferq mîyanê ma de çin o!

Şofêrî va:

-Ti zî raşt vanî! De ti zanî, eke cinî çewres ra vîyarte êdî bena xirbelose, xeyr tede nêmaneno. Cinîyê tezeyî weş ê. Koleyê to bê, qicî êdî bîy tamam. Halê mi hetê debare ra baş bîyo. Mi zî xo rê yew kêna arda.

Hetanî ke ma amey Dîyarbekir êdî mi qet fekê xo anêkerd. Şofêrî û o camêrd seke embazê yewbînan ê çewres serran bê, xo mîyan de qisey kerd. Sohbetê înan heme cinîyan û zewajê înan ser o bi.

Dima ra, ke o camêrd peya bi, mi şofêrî ra pers kerd:

-Qandê Homayî, to senî zana ke o camêrd newe zewijîyayo?

Şofêrî wina rehet û sakîn va:

-Boya lewanteyî ra!

MURÎYÊRE

Beşna Wuşênî eynî manena koyanê berzan ê Dêrsimî; wina berz û heybetine. Esteyê bedenê ey xişn ê. Yew qeraseyê camêrdan o.

Wuşên malim o. Wexto ke Erzingan de malimîye keno, eynî wext de endamê Sendikaya Maliman o zî. Sendikaya înan rey-rey tayê aktîvîteyanê kulturî amadekena.

Rojêk wazenê ke sendîka de yew kayê tîyatroyî kay bikê. Kayê ke do kay bikê de yew kêna û di lajî estê. La înan rê yew zî murîyêre lazim a.

Kayê înan wina yo: Lajekê û kênekê yewbînî ra hes kenê. La birayê kêneke qayîl nîyo ke waya ey camêrdan reyde bigêro. Mesela namusî ya! Nara rojêk kêneke firsendê xo vînena, bi dizdênîye şina heskerdîyê xo het. Kêneke û lajek pîya şinê binê murîyêrek de nişenê ro û xo rê sohbet kenê. Labelê kêneke zî lajek zî tersenê ke birayê kêneke cayêk ra înan de vejîyo. Û çîyo ke ey ra tersenê, yeno înan sere de; birayê kêneke înan de vejîno! Bira hende hêrs beno ke lajek û kêneke pîya tersan ra qerifiyênê û hetta murîyêre zî tersanê ey ra hejêna, heme murîyî ci ra rijênê war.

* * *

Salona Sendîkaya Maliman a Erzinganî biya pîrr. Heme pabeyê destpêkerdişê tîyatroyî yê. Labelê zere de, kulîs de yew muşkile esto; heme hîrê kaykerdoxî amade yê la murîyêre çin a! Vanê wa yew camêrd bêro bibo murîyêre. Kenê û nêkenê yew xo nêşaneno nê gureyî ver. Semed zî no yo:

Murîyêre ra bi tirkî vanê “armut ağacı”. Argoyê tirkî de zî merdimê biney xêvikî bi “armut ağacı” name kenê. Coka nat kenê, wet kenê la tewş o, kes nêbeno “armut ağacı”.

Peynî de belayê xo sawenê Wuşênî ra û sey vînceyî dusênê pira ke o bibo “armut ağacı”. Wuşên seba ke mesûlanê sendîka ra yo û serkewtena xebata sendîka eynî wext de serkewtena ey a zî, mecbûr maneno nê rolî qebl keno.

Wuşênê ma destanê xo sey gilane yew dare keno berz la seba ke zimistan o, murîyî peyda nêbenê, werzenê herinda murîyan de sayan dusnenê pa wa, nat û wetê ey heme bi pel-melan û sayan xemilnenê. Yew kaxidî ser o zî “Armut Ağacı” nusenê, dusnenê sîneyê ey a. Û Wuşênê ma yeno mîyanê sehneyî de sey murîyêre, yanî “armut ağacı”, payanî ra vindeno.

Axir kay dest pêkeno. Lajek û kêneke hêdî-hêdî yenê binê dare de vîndenê. Piştîya xo şanênê qirmê dare, yanî çaqanê dergan ê Wuşênî û dest bi henekan û heskerdişê kenê...

Her di waştî, tam wexto heyecanin de, hêke de vînenê ke birayê kêneke înan de vejîya! Bira senî ke çim gineno ro waya xo ke ha verara yew camêrdî de, hema kardîya xo anceno û sey gayî borreno. Hêrsî reyra hende qîrreno ke, kêneke û waştîyê xo tersan ra lerzenê. Muriyêre zî tersan ver lerzena. Heme muriyê -yanî sayê- aye cor de tep û rep ci ra rijênê...

Eke kay qedêno, seba ke bejna Wuşênî û bi o qayde vindertiş û rolê ey ro weşa temaşekerdoxan şino, hemeyê înan keyfweşîye ra çepikan cenenê û qîrrenê vanê:

-Armut Ağacı!... Armut Ağacı!... Armut Ağacı!...

* * *

Tiyatro uca de qedêno la nameyê “Armut Ağacı” sey qîrî dusêno Wuşênî wa û keweno herinda nameyê eyê rastikênî. Rebenê mi êdî se ra şino, yew bi nameyê ey veng a ey nêdano, her kes ey ra vano “Armut Ağacı”.

Tabî malimî hertim yew ca de malimîye nêkenê. Tayîna înan vejîna, şaristanan ra benê vila. Da-des serrî badê kaykerdişê nê kayî, yew tahtîlê hamnanî de Wuşên şino Îzmîr ke xo rê biney tahtîl biko. Beno ke uca keso ke ey bişinasno û tira vajo “Armut Ağacı” zî êdî çin bo.

Rojêk Wuşên ha çarşîya Îzmîrî de gêreno. Çarşî qelebalix a; şêlik nat ra şino, wet ra yeno... Mîyanê hende qelebalixî de nişka ve ra yew camêrd polê Wuşênî tepîşeno. Wina xerîb-xerîb ewnîyênê yewbînî ra, camêrd vano:

-Bira, ti mi rê xerîb nênenê. Mi ti cayê de dîyî la nêno vîrê mi!

Wuşên, êdî musayo nê çîyan la hêna zî zereyê xo de dua keno vano “Heq biko ke mi nêyaro xo vîrî!” La ney, hafizaya camêrdî hol xebitîyêna û nişka ve ra qîrreno, vano:

-Mi ti şinasnayî, willayî ti a Armut Ağacı ya!

HOMA Û PÊXAMBER

Yew dereyî sey sînore di dewletan her di mehleyê dewe yewbînî ra abirnaynî. Her mehle sîneyê yew mile de têvera cebhe girewtibi. Şarê her di mehlan zî mehla xo ra vatinê “Mehla Noverî” û mehla wetêne ra zî vatinê “Mehla Weverî”. Û her mehle yew sermîyanê xo estibi ke a mintiqa de xo ra pîlêr kes nêşinasnaynî.

Şarê nê her di mehlan her çî de reqabet kerdinê. Ne pes ne zî dewarê înan bînê têmîyan û ne zî domananê înan têreyde kay kerdinê. Hetanî ke mumkun o, merdimê yew mehle mîyanê hêgayanê mehla bîne ra zî nêvîyartinê. Eke çim ginaynê yewbînî, seke ga, manga, her yan zî biza xo reyde qisey bikê, winî xeberî û miqlatikî eştinê yewbînî ser. Eke yewêkê xerîbî goşê xo binaynî naye ser, çîyê ci ra fam nêkerdî la înan zîwan û xuyê yewbînî ra hol fam kerdinê.

Merdimanê xerîban rê zaf hurmetkar bîy la serre diwês aşmî şer û pêrodayîş mîyanê înan ra kêmi nêbînî. Çuwayê înan ê kaşoyî ke topizê înan sey sereyê marî pankerde bîy, destê înan de bîy û kamca keysa xo ro yewbînî biardinê kelpisnaynê yewbînî. Sebeb çî yo, ancax Homa pê bizano! Verê cû ra hende yewbînî kuwayo/kuto ke, pîrê dewe gama ke kilawa xo vejenê, sereyê înan maneno xerîtaya Afrîka.

Çîyî ser o bi, kes pê nêzane la hêna yew pêrodayîş mîyanê her di mehlan de vejîya. Yewbînan gonî û gonîşêr de xemilna. Sey her wextî, axir hetanî ke hal ra kewtî, xo bi xo abirîyay.

Vengdanê pêrodayîşê înan mintiqa de bi vila. Çiqas pîlî, giregirî û sermîyanê ê dorûveran estê amey kewtî mîyan ke înan werê bîyarê. Ge şîy keyeyê sermîyanê a mehla û ge zî amey keyeyê sermîyanê na mehla. Peynî de hetanî ke ê ardî rayîrî ser êdî muyî zîwanê înan wa amey. Welhasil bi çî kul û hal seba werêameyîşî îqna bîy. Mesele ame naye ser ke şorê keyeyê yewbînî, yew çay bişimê û mesele mîyan ra wedarîyo.

Maqulan û began, ro sermîyanêk teklîf kerd ke werzo înan reyde şo/şoro keyeyê sermîyanê mehla bîne, pîya yew çaya ey bişimê, dima ra zî heme têreyde werzê bîyê/bêrê keyeyê ey de yew çay bişimê û bi no qayde werêameyîşê tamam bibo, ê zî bi zerrîyêka weşe werzê şorê gureyê xo ser. Labelê camêrdî linge şana erd, “la” va “illellah” nêva! Werêameyîşê qebul kerd. La senî oyo ke welat de sey pêxamberêk hesibîyîno, verê bi xo werzo şo/şoro keyeyê sermîyanê Mehla Weverî. Çî rey winî beno!

Maqulan û began, heyran-qurban kerd la tu rayîr tede nêdî. Werîştî verê xo da bi keyeyê sermîyanê bînî. Bineyke nat û wet ra qisey kerd û ey ra va:

-Heyran, ma kerd û nêkerd camêrd nêame. Vano “Ez pêxamber a!” Ti werze ma şorê keyeyê ey, yew çaya ey bişimê, wa camêrdîya to bo; qet nêbo ma zî bizanê ke hende ezîyetê ma tewş de nêşîyo.

Camêrdî wina nermek û sakîn kelawa xo biney da kîşte, seke çîyê bîyaro vîrê xo winî sereyê xo hekna, qirrika xo kerde pake û fetilîya mîyançîyan ser, va:

-Bi hende serrî ez nê welatî de Homayîye kena la nêno vîrê mi ke mi ê merdimî rê pêxamberîye şawita! Ez nêzana no kamcîn Homa yo, bê xebera mi werzeno ey rê pêxamberîye şaweno?!

FITWAYA NENGAN

Zaf qisey nêkerdîni. Merdimêko halê xo de, bêveng û mutewazî bi. Labelê çî wexto ke bêedebîye û bêterbîyetîya merdiman, çepeliye û xirabîya însanan dîynî yan zî şînavitîni, wina kezêba veşaya ra, xorîniya zerrîya xo ra nengî çînaynî. Zaf nengî çînaynî. Eke nengî nêçînaynî tetirxan bîynî, hema ke nêfetisîyaynî. Wazena wa meclîsê mîre û hakimîman de bîynî yan zî mîyanê şarî de, ey rê qet ferq nêkerdîni. Merdimanê ey, nas û dostan, xerîb û xomalan tim ey ra vatinê “Biney miqateyê fekê xo be, nengan meçînel...” la qet xemê ey nêbi. Yê xo ra nêmendnî.

Rojêk hêna yew meclîs de şana mîyan, nengî tayêne çînay. Melayê dewe verê xo şana bi ey û va “Heyran, ti pê şîretan û vatişanê ma fek nê xuyê xo ra veranêdanî. Siba werze şo verê muftî. Belkî o yew şîreto baş bi to biko ke ti fek nê xuyî ra vera dî.”

Camêrd bi xo zî nê nengçînayîşê xo ra tam bawer nêbi ke gelo baş keno, xirab keno. Rey-rey ke zaf merdiman bala ey antinê, o wext xo ra kewtîni mîyanê gumanan. Labelê reyna zî kerdîni nêkerdîni nêşenaynî nengan nêçîno.

Welhasil camêrdê min û şîma roja bîne nimajê werîşt, verê xo şana sûke. Rast şî meqamê muftî. Bi nezaket da ber ro, kewt zere. Muftî ca nawit bi ey. Bi edeb ronîşt. Muftî derdê ey pers kerd. Ey zî hal û hewalê xo va.

Muftî bineyke fikirîya. Xo weş kerd ke dest bi qiseykerdene biko la hema ke fekê xo anêkerdibi, nişka ve ra yew camêrdo darqewan bê ke bido berî ro û destûrê ameyîşî biwazo kewt zere. Sey ameyîşê xo yê zereyî, hêna bê ke destûrê qiseykerdene biwazo, wina payanî ra çimê xo ziq kutî zereyê çimanê muftî û dest pêkerd, va:

-Muftî efendî! Yew birayê mi estibi. Ê çendanê verî ma veyveyê ey kerdibi. La wexto ke ma velgecen de velg birnaynê, dare ra kewt war û merd. Cinîya ey mende vîya. Nika ma aye ser o pêkewtê. Wexto ke ma a ardibî, ma qelenê aye dabi. Ez vana ez aye ro xo mare bika; yew lajê mi esto ke o zî êdî ameyo wextê xo yê zewajî, vano ez ro xo mare kena; babê veyve zî vano ez kêneya xo bena keye. Ti se vanî? Fitwaya to çi ya?

Muftîyî çareyê xo qirmîçna û bi vengêkê nizmekî goşê camêrdê ke seba terkkerdîşê nengan amebi uca de va:

-De bêre û me... di lana dadîya nê kutikzayê kutikî!

ŞORIŞGÊRO KURD

Çar kurdî qewexane de dorê yew masa de ronîştebîy, çay şimitinê. Înan ra hîrê tenî nuştoxî bî. Nê nuştoxan rojê zaf zehmetinî vîyarnabîy û her yewî goreyê xo ra eserî nuştibîy.

Camêrdo bîn, yew malimê edebîyatî yo teqawitbîyaye bi. Da-vîst serrî ra ver, peyê xo şanabi welatê xo û şarê xo yê derbederî. Şibi şaristanêkê dûrî de, teşqele û pêrodayîşî ra dûrî malimîye kerdibî. Labelê zemanêk, wexto ke wendekar bîyo sempatîzanê yew partîya kurdan bîyo. Nika ke hîrê nuştoxê kurdî yew ca de dibîy, qet mecal nêdaynî kesî, misêwa vatinî ha vatinî; şorişgêrîya xo ya da-hîris serrî verê cû ra qisey kerdinî!

Peynî de biney zî qalê dadîya xo kerd ke a senî zaf sanikanê kurdkî zana û ey dinyayêk sanikî fekê dadîya xo ra goşdaritê, coka zî ey kurdkîya xo nêkerda xo vîr ra la seba ke domanê ey şaristanê tirkan de bîyê pîl, qet kurdkî nêzanê.

Dima ra zî teorîya sanikanê şarî ser o epey qisey kerd ke çi yê çi nîyê, ganî senî bîyê/bêrê arêdayîş...

Wexto ke pêsero-pêsero qisey kerdinî, nişka ve ra yew fikro newe

ame vîrê nê şorişgêrê kurdî, coka roşnayî çimanê ey de çirûsîya. Va:

-Mamostayêno, qey şima yew komîsyon nêvirazenê ke wa bîyo/bêro fekê dadîya mi ra sanikanê kurdkî arê do? Eke dadîya mi bimiro, heme sanikê aye aye reyde şinê binê herre!

ABC

Yew dewa Gêlî de newe mekteb abibi. Dewijan dest pêkerdibi domanê xo şawitinê mekteb.

Nara dewijan ra yew, domanê ey o lajîn yewek bi. Lajek hema newe biney tamam bibi û êdî şenaynî şoro verê pesî. Dewe de kar û gure zaf bi, camêrd zî sewbîna pişkurîyê xo çin bîy labelê seba ke hemeyê dewijan domanê xo şawitibîy mekteb, ey zî lajê xo berd mekteb de qeyd kerd.

Roja verêne, şan de ke lajek mekteb ra agêra keye, babê ey ey ra persa, va:

-Lîya oxil, hela bê weyta. Ti eyro şî mekteb, malimî to ra wa (*) çî? Lajekî vengê xo kerd sey vengê zirrayîşê herî û va:

-Bawo, malimî ma ra wa “aaa!...”

Roja dîyine, şan de gama ke lajek mekteb ra agêra, babê ey reyna veng lajê xo da û persa, va:

-Lîya oxil, hela bê weyta. Malimî eyro to ra wa çî?

Lajekî vengê xo kerd sey vengê mêşna û va:

-Bawo, malimî eyro ma ra wa “beee!...”

Welhasil, roja hîrêyine babê lajekî va:

-Malimî eyro to ra wa çî?

Na rey zî lajekî vengê xo kerd sey vengê dahşike û va:

-Eyro zî ma ra wa “ceee!...”

Babê lajekî hêrsî reyra qîrra û va:

-Mi n... “aaa”da cê û “beee”da cê û “ceee”da cê! Lîya fek tira veradi!

Meştî çuwa xo bigîri û şo pesî ver. Çi mekteb o, çî hal o!

(*) Gêlijî herinda “vatiş”î de vanê “watiş”.

ERDÎŞE

Badê ke kelceyê ey merd, êdî çî sebeb ra bi nêame zanayîş la o zî nêweş kewtbi û roje bi roje nêweşîya ey xirabêr bîynî. Ciniya ey her şewdirêk doşek berdinê versîya tuyêra verkîyê înan de ravistinî, kewtinî binê çengê ey û berdinî serê doşekî de ronaynî.

Êdî hal ra kewtibi. Nata-weta merdimê ey û cîranî ameynê dorê ey de ronîştinê. Labelê destê kesî ra bê dua û nîyazan çîyê nêameynê. Xulasa, merdimanê ey rojêk yew mela peyda kerd ke bêro ey ser o biney biwano, dua biko û belkî zî tenê/tîkê temîyan seba axretî ro ey biko.

Axir mela ame. Yew şaşika zerde sereyê ey ro piştâ û erdîşa ey zî derge bî. Melayî dest bi wendişî kerd. Dua ra pey tay şîret û temîyî ro camêrdê nêweşî kerdî, va:

-Hema ke destê Ezraîlî ro qirrika to nêpêşîyayê, qet nêbo xo rê tobe bike. Estexfara xo bîyare. Çunke ezabê qebrî zor o. Çanqilo asinên destê Nekîr û Munkîrî de yo, Homa nêko eke merdim xo şaş biko!...

Zerrîya nêweşî bîye tenge û hesirî çimanê ey ra amey war. Paştîya xo şana qirmê tuyêre û bi vengêko sistek va:

-Xoce efendî, yew kelceyê mi estibi, nêweş kewt. Par nê wextan, binê na tuyêre de, cayo ke nika ti ronîştayî de wexto ke nîşor kerdinî, erdîşa ey zî sey erdîşa to leqaynî. Mi ke ewnîya erdîşa to ra, kelceyê mi ame vîrê mi û zerrîya mi xeripîya!

Melayî badê ke nê vateyî eşnawitî, hêrsî reyra werişt payanî û va:

-Gelî cematî! Eke şîma barêk herre dekê yew lên, heşt rojî serê adirî de bigirênê, bigirênê û dima ra heşt rojî zî verê tîje de rafînê, bena helawe?

Cematî ra çend merdimanê ke hêşê înan biney şîno çîyan ser, sereyê xo têşana û va:

-Ney!

Melayî hêrsê xo reyra çimê xo yê sûrî sereyê xo de reqisnay û va:

-A game, ney ra zî merdim nêvejîno!

Û kitabê xo kerd binê çengê xo, da piro şî.

KOMUNÎSTÎYE

Cinîya ey merdibî. Keye de çinbîyayîşê cinî ra êdî perîşan bibi. Pa çar domananê hurdîyan, wina vîya û mîyanê hezar zehmetîyan de cuyê xo vîyarnaynî. Nat û wet çimê xo çarnaynî ke goreyê xo ra yew cinî peyda biko la hetanî nika çiyê hasil nêkerdibi. Her roje badê ke kar ra agêraynî keye, gureyê keyeyî kerdinî, dima ra şîynî qewexane de ronîştinî û nas û dostan rê derdê xo vatinî ke belkî ey rê ardim bikê, cayê ra salixê yew cinîya goreyê ey bidê.

Yew cinîya hemberyana ey zî vîya bî. Çend rey teklîf kerdibi ke a cinîke ey reyde bizewijîya. Zerrîya aye zî estibî la tersê lajê xo yê komunîstî ra vatinî “ney!”

Welat de zafê telebeyan bibî komunîst û wendiş ra vêşêr şiyaset kerdinî. Wina komike bi komike pêresaynê, yew name naynê xo wa û seba ke xo rê terefdaran peyda bikê mîyanê şarî de, vêşêr zî qewexaneyan de propaganda kerdinê. Nê komunîstan wexto ke veng daynê yewbînî, vatinê “yoldaş!”

Şan de hêna grûbêk komunîstî amey qewexane. Çi kesê ke qewexane de bî dorê xo de kom kerdî û lajê a cinîya vîya sey serekê înan bi vengêkê ciddî dest bi qiseykerdişî kerd, va:

-Ma komunîst ê. Ma wazenê komunîzmî bîyarê nê welatî. Çunke komunîzm seyyewbînanbîyayîş o, edalet o... Rejîmê komunîstîye de her çî seyyewbînan pare beno. Yew hemberyan mird yew vêşan nêbeno. Seke yoldaş Lenîn vano, ma komunîstan nika ra dest pêkerdo, kamî het çî vêşî bibo, ma ey ra gênê danê çinbîyayeyî!

Lajekî bi heraret qisey kerdinî. Çi vatinî, heme ro weşa camêrdê vîyayî şîynî. Tu çiyêdo nemunasib tede nêdî. Camêrd bi heyecan qîrra, va:

-Yoldaş! Tîya ra pey ez zî komunîst a. Ez zî partîya şima ra ya!

Zaf keyfê komunîstê ciwanî û embazanê ey ame ke sayeyê ajîstasyonê ey de komika înan yew komunîsto newe qezenc kerdo.

Axir peynî de şarê qewexaneyî bi vila. Camêrdî zî sey komunîstêkê neweyî xo da kaleka xortê hemberyanê xo yê komunîstî û pîya ver bi kuçeyê xo kewtî rayîr. Kuçe teng-tarî û xewle bi. Gama ke amey nêzdîyê keyeyanê xo û êdî yewbînî ra xatir waştinê, camêrd fetilîya komunîstê ciwanî ser, seke lavey biko, va:

-Yoldaş! To dî, to qewexane de va “Kamî het çî vêşî bibo, ma ey ra gênê danê çinbîyayeyî!” Ti ha zanî, ez bê cinî ya. Dadîya to zî bi çend serrî ke vîya ya. Eke ti musade bikî, ez û a ma bizewij...

Labelê hema ke camêrdî vatişê xo temam nêkerdbi, komunîstê ciwanî kulma xo şidêna û da fekê ey ro. Gonî û didanê ey ê ke şikîyay fek ra rijîyay!

**Rastnuştişê Kirmanckî (Zazakî)
vejîya !**

Adresa waştişî:
Vate
Katip Mustafa Çelebi Mah.
Tel Sok. No: 18, Kat: 3
Beyoğlu/İSTANBUL
Tel: (0212) 244 94 14
e-mail: butkan@mynet.com

NO YO ŞONO

Mutlu FIRAT

No yo şono bira
Yew cinîke rê emrê xo kerd qurban
No yo şono bira
Wele bigêro emrê minê sîyayî.

No yo şono bira
Xerîbîye ra qefelîyo
Kam kineno mezela mi?
No yo şono bira ver bi axret.
Xerîbîye de poyîyayî destê mi,
Poyîyayî çimê mi,
Poyîya qelbê mi nê welatê hîleyinî de.

No yo şono bira
Şima rê hedîyeyê mi, hesirê mi
Vajîme çi?
Qederê ma yo no.
Canan rê canan ra selam bo.

ZIWANÊ MA Û RASTÎYA MA

Eli XALDÎ

Amed û çend hebî şaristananê bînan de seba ziwane kurdki dibistanî ava bî. Ma va gameka leyirane ba zî no çiyêko baş o. Çi heyf o ke bi vera çimanê hezaran welatperweranê Amed, Wan û Edena nê dibistanî qefeliyayî. Behanê bêwerayan zaf î. Kamî ke va ma nêşkenî heqê awe û elektrîke bidî, kamî ke va ma nêşkenî heqê kîraya dibistanî bidî. Labelê rastiya mesela na ya ke sebebê girewtena nê mekteban newêrekîya verpirsiyar û raverberê nê mekteban a.

Tayê merdimê ke xo vernîakerdoxê na milete hesabnenê vanî ke yew gelî rê ziwane xo bi qursan banderbîyayîş (musayîş) ê gelî rê heqaret o. Beno ke no fikir seba “nîyadayena pêroyî” rast bo zî. Labelê seba kurdan no çiyêko rast nîyo. Seke ti yew daristan ra biewnî û ti dare nêveynî! Çunke şarê kurdî sey şarê dinyayê ke wayîrê dewletan ê nîyo. Naye ra qurs ma rê pêwîst bi. Şarê kurdî ne zano bi ziwane xo biwano ne zî binuso! No derheq de zî serê zerrîya ma nêgulpeno û ma samîmî nîyî. Nêzdîyê pancês serrî yo ke îmkanê banderbîyayîşî esto. Zehmetîya wendişê kurdî çi ya? Pêro pîya çar herfî (Ê, Q, W, X) nîyê? Ez bi xo, tena bi serê xo banderê wendişê kurmançî û kirdkî (zazakî) bîya. Camêrd kurd o, mamoste yo, doza welatperwerî keno feqet nêşermayeno vano “Ez nêzana kurdki biwanî”. Wa nuştîş cayê xo de mano. Rebîyo, na çi diriyî ya!

Ez vana ke gereke her kesî ra ver nuşttoxê kurdan û rojnameyê Azadiya Welatî wayîrê nê qursan biveciyayne. Nînan rê firsetêk bi. Wendoxê nînan bine vêşî. Destkewtena nînan deskewtena ziwane kurdan bi xo bî. Azadiya Welatî karêko erjîyaye kena, no nîno înkarkerdene. Û ez nêwazeno neheqîye biko. Labelê baro ke Azadiya Welatî nayo milê xo ser, bi layiqîye nê barî rayîr ra nêbena. Îspatê nê rexneyî rîpelo ke seba kirdkî aqetîyawo yo. Ê ke kurmançî ra fam kenê ca bi ca nuştewanê kurmançî de zî kemanê vînenê. Labelê seba kirdkî hal xirab o. Qet yew

hessasîyet çinêk o. Yew rîpel! O zî kar o zirar o, hewceyê munaqeşe yo. Ti vanî qey rojnameyê Azadiya Welatî rojnameyê lehçeya kurmanckî tekûtena wo.

Beno ke verba nê lomeyanê mi xebatkarê rojnameyî vajî ke kirdî (zazayî) bi xo seba kirdkî xo nêdejnênê û kirdkî nênusênî, naye ra no ware de kêmasî esta. Beno ke no vate rast bo zî. Labelê ziwanraheskerdiş û welatperwerya xebatkarênê Azadiya Welatî mecal nêdana ke ê bi xo wayîrê na lehçeya kurdkî ya tewr kehene vejîyî. Yan zî ê kirdanê ke dor-mareyê înan de, teşwîqê na pirsgirêke bikî û seba çarevînayîşî gamêk bo zî aver berî. Ma dibistananê serdestanê xo de wendo. Ma pirtûkê roşnvîranê serdestanê xo wendî. Ma çepgirênê tirkan reyde sîyaset kerdo. Nêbo ke ma bêiradeyê xo sey serdestanê xo biewnî meseleyan ra û bifikirî. Na zerrîserdinîya ma seba ziwanê ma, bi taybetî têkîliya beyntarê (mabênê) lehçeyanê ma çi ya? No mijar hessasîyetêk o ke zanayene wazeno.

Ma vanê “Zafçandî û zafrengî dewlemendî ya”. Eke no vate rast o, heme lehçeyê ma zî dewlemendîya ma yê. No vate gereke bi rengê yew sloganî de nêbo. Gereke bikewo pratîk û bibo parçeyê ciwîyayena ma ya rojane. Gereke her kurd eleqeyêko germ binawno lehçeyanê kurdkî. Mêrik kird o, nêzano kirdkî binuso û biwano labelê meraqdarê kurmancî yo. Heto bîn ra kirdkî rê eleqedarbîyayîşê welatperwerê kurmancî zî “Ti senîn î?” ra wet nêşono.

Bi kilmîya qisa, ti doyyê xo ra vajê “Tirş o”, şar zî vajo ke “Xo ra mastê şima tirş bi”!

Netewebîyayene û gel yew (eynî) çî nîyê. Peymeyê (krîterê) netewebîyayîşî yo sereke ziwan o. Seba kurdan zî pêro lehçeyê kurdkî yê. Kam kurdo ke la nano lehçeyanê kurdkî mîyan ra, wa destê xo bero sereyê xo û newe ra bifikirîyo. Wina nêbo welatperwerya ey hewceyê munaqeşe ya! (*)

(*) No nuşte rojnameyê Azadiya Welatî de neşr bîyo. Labelê zaf şaşî tede bîyî. Nuşte yew embazê kurmancî nuştîbi. Aye ra nuştêna çekuyan de zaf şaşî bîbî. Mi waştîne ke kemaneyî rast bibî û newe ra neşr bibo. Labelê nêbi! – Elî Xaldî

ÇI GURE YO?

M. MÎRZANÎ

Bulî to tarî kenî vîn
Tîj vejîyêna, çi gure yo?
Qetilî mi r' emir benû ra
Ferman vejîyenû, çi gure yo?

Mehalo k' ti bikuwî mi vîr
Serî erdî ya wisar dîyenû
Pisperikî nişenî vil a
Bisîm pelûnî yin wîyenû.

Şênî rîy' to ra bena vila
Nazdarî û delalî
Rîy' to ra bena vila rindî
Delal de vaje, no çi gure yo?

Ti pê mi ciwîyena
Pê mi wîyena
La ez bê to mûnena
Xezal de vaje, no çi gure yo?

Adir dilê Zuleyxa d' kuweno ta
Pakî dilê Wisifi d' wirzena
Na ayet ma rê yena
Delal de vaje, no çi gure yo?

Bilbil vil a gêrenû
Pisperik pel a
Tîj asmên a gêrena
Aşm tarî ya
Ti xo wa gêrena
Ez to wa
Ez ha ça?
Mella de vaje, no çi gure yo?

DÊVDAN

Heydo KEÇANIC

Welatê ma Gimgim o
Dewa ma Keçan a
Koyê ma Dêvdan o
Veng vengê lajan o
Way lê lê, way lê lê, way!

Namê koyê ma Dêvdan o
Barê ma giran o
Piro de birayê mi
Kam ma ra se vano?
Way lê lê, way lê lê, way!

EFSANÊ KEKÛYÎ

Mudur GENÇ

Goreyê efsane, wextêk Kurdîstanê Vakurî de, beyntarê koyan de, mîyanê daristanî de, kenarê yew awa zeng û zelal de, yew dewa qij bena. Na dewe de, yew keye de may û pî, yew kêna û yew laj ciwîyaynî. Nê keyeyî de her kes keyfweş û şa, bêderd û bêkeder bi. Pêro mesûd û pîya weş bî. Mîyanê dewe de her kesî werreyê (xwezîya, xojîya) xo bi nê keyeyî ardinî. Heme çî goreyê zerrî ba înan bi, dewijan pêrone înan ra zaf hes kerdinî. Nê her (wir) di qicî, mîyanê vengê mîlçikan, qarrîya verekan, şirrîya şîp û dereyan; orteyê rindîya tewir-tewir vilikan, keweyî û zergûnîya wareyanê berzan, honikê versîya (wenikê veresteya) daran, kendalanê koyan de, pê keyf û şayî, pê zewq û sefa heyatê xo ramitinî.

Rojêk dayîka nê her di qican mirena, nê yetîm manenî. Ê zaf pê dejenî, qehirîyênî, sey verê keyfweş nêbenî.

Yew mudet cuwa pey, bawkê qican zewicîyêno. Damêrrî qican ra hes nêkena, tehda înan kena. Wexto ke bawkê qican keye de nêbi, rehetî nêdûna înan.

Yew roje damêrrî yew tewre (tore) dûna waye û birayî, şirawena (şawena) ko, vûna:

-Şima gereka ma rî kenger arê dî!

Qicî şinî ko. Waye kenger arê dûna, bira zî tewreyî piştîya xo ra girê dûno û tede kenger kîrrêşeno. Waye û bira heta êre kendalan ra kenger arê kenî û hetê êreyî ya wazenî bêrî keye. Waye vûna:

-Bira, hele fekê tewrî biker a, de hey ma çiqas kenger arê kerdo? Tewre bîyo pîrr yan ney?

Bira fekê tewrî keno a, ewnîyenî ci, tewre ha veng o! Waye birayê xo ra vûna:

-Mi hende kenger arê da, pê se bi? To kenger pêro werdo, ma nika senî şinî keye? Damêrrî ma kişena!

Bira vûno:

-Mi qet yew tek zî nêwerd! To senî kenger da mi, mi pêro kerd tewre. Bawer bikere ke ez tahmê ci nêewnîyaya, welakîn ez nêzûna pê se bi?

Bira se keno nêkeno nêeşkeno waya xo îqna bikero. Waye vûna:

-Ma nika se kenî? Damêrrî ma kişena. Qey to kenger pêro werd? Mi hende kenger arê da, to mi ra nimitikî heme werd!

Bira waya xo ra vûno:

-Eger ti mi ra bawer nêkena, pîzeyê mi bişeqne, biewnî ci.

Waye kardîya xo gêna pîzeyê birayê xo şeqnena feqet pîzeyê ey de çî nêvînena. Birayî kenger nêwerdo.

Waye heyna (reyna) şina ewnîyêna tewre ra ke binê tewreyî qul a. Rayîro ke ey (te, ci) ra ameyê, herindanê xo taqîb kena ke kenger pêro ha rayîr ra kewte. Birayî senî cor de dekerdo tewre, bin ra pêro rişîyayo. Waye fehîm kena ke damêrrî yew xape kerda pê, tewreyo dirate dayo înan, welakîn bira uca de mireno. Waye seba ke bawerî bi birayê xo nêarde û bî sebebê mergê ey, zaf dej ûncena, qehirîyêna. Dinya waye rê pê ra yena, zerrîya waye veşena ke bîya qatîlê birayê xo. Birayî bena verê awe, şuwena û kîştaya yew kerra de tirbe virazena, ey finena ci.

Hetê ra a tersê bawê û damêrrî ra nêeftana şira keye heto bîn ra dest nêkena ke birayê xo ca verda şira. Heta mexreb tirba birayê xo ser o vindena, bermena, xo bêwayîr û bêçare vînena. A, seba na bêbawerî yew dej û ezaba wijdanî ûncena û Homayî de lebîyena, dua kena, vûna:

-Homa, ez wazena ti mi bikerî yew teyre; ez şew û roje timûtim koyan re bigeyra, vaja “kekûû, kekûû, kekûû”, mela ez nê derdê birayê xo, xo vîr a bikera.

O wext hetê Homayî ra duaya kêna qebul bena. A bena teyre, timûtim serê kerrayan, daran ra nişena û veng (veyn) dana, vûna:

“Kekûû! Kekûû! Kekûû!

Kamî kişt? Mi kişt.

Kamî şut? Mi şut.

Kamca de? Kîştay kerra de.”

Na teyre serr ra dor ha mîyanê daristanî de, kîştaya dereyan de, şikêfê kerrayan û qintarayan de; şew û roje kekûyê xo wûnena.

BIERZE VAYÎ VER WA BERO

Nevzat GEDİK

Ti bi çi îtiqat ana
Ez kî bîyarî
Ti kamcîn dîn ra ya
Ez kî murîdê to bî.

Mi bide xatirê
eşqê Elî, Muhammedî û Îsayî.

Derdê mi;
ne vêşanî ya ne kî têşanî
ne kî tersê mi esto merdene ra
bêkesîye vajî, a kî nîya
ne kî xerîbî.

Derdêde henên o ke
mêro serê dar û kemerî
ne kî cinawirê serê koyî.

Emrê mi bîyo sey pelgêde huşkî
telîyê kengerî
gîno zereyê kefa destê to ra.
Hes kena
bierze vayê pukeleke ver, wa bero.

Mz-Kostheim, 13.08.2000

WELATÎ MA ÇA WO?

Gawanê WELATÎ

Cêser kotî ma, derd pîl o
Ma veşnê, adir dawo ma zere
Cayê sebrî zerê ma d' nê mênd
Nêzono ma şim ça gereg?

Nezonê pêro barê ma wo
Tayêne va "Lenîn û Mao"
Tayêne va "Şêx û malawo".
Çewî nêva "Welatî ma ça wo?"

Nîy derbonî pîlon ma kiştî
Sêr derdon derba peyên a
De kom bibê qewm-eşîrî ma,
Qewl û qerarî ma çi beno?

Heşt sey serr a ma kişenî
Veng û hesî ma nêvejîyawo
Estonî ma hinî nasir besto
Dejî yin dawo sere û mezgî ma wo.

Roşnayê aşm û rojî pîyawo
Her miletî ra bîya vilawo
Ez vînenû ma kurdon ser
Tim qîyamet û xela wo.

21.03.2000

ÇEWLÎGÎ DE ROJA ÎMZA YA ROŞAN LEZGÎNÎ

N. CELALÎ

27ê Gulana 2006ê de Roşan Lezgîn bi dawetkerdişê Merkezê Kultur û Hunerê Çewlîgî ame Çewlîg. Rewna ma nîyet kerdibi ke yew nuştoxî yan zî şairî bîyarin û semedê şinasnayîşê xebata kirdkî (zazakî) yew program virazin. Semedê nê nîyetê ma, Roşan Lezgîn nameyo tewr munasib bi. Çünke Roşan hem şair hem zî nuştox o, Amed zî ma ra nêzdî bi. Ma çend aşman verê Roşan Lezgînî ra pers kerdibi ke “Gelo eşkenî yan nêşkenî”, Roşanî zî vatibi “Ez bi keyfweşî yena”. Lakîn cayêk munasib ke tede program bîyero pêşkêşkerdiş, ma nêşkey peyda bikerin.

Yew aşme verê, çend embazanê ma, bi nameyê Merkezê Kultur û Hunerê Çewlîgî yew merkez akerd. Ma no nîyetê xo ê embazan ra va, ê zî pê memnûn bîy. Badê yew hewteyî, ma semedê programî qerar girewt. Dima zî çarşiyê Çewlîgî de îlanî dusnay dêsan a, rojnameyanê mehelliyan de bî xeber û radyoyê Çewlîgî de ame vatiş. Rojnameyê Çewlîgî (Bingöl Gazetesi) Roşan Lezgînî wendekaranê xo rê bi no qayde da şinasnayîş: “Zazakî de yew qelema hostaye: Roşan Lezgîn ha yeno Çewlîg.”

27ê Gulane de saat 14.00 de, Merkezê Kultur û Hunerê Çewlîgî de programî dest pêkerd û hîrê saetî ramit. Programê xo de, Roşan Lezgînî verê semedê ameyîşê Çewlîgî keyfweşîye û şabîyena xo îfade kerde. Dima zî zîwan û kulturî ser o qisey kerd. Roşanî va “Her kes rengê xo de rind o, her kes vengê xo de rind o. Ganî ma zî rengan û vengane xo vîndî nêkerin, semedê zîwan û kulturê xo ma xebate bikerin. Zîwanê ma yew zîwanê qedîm o. Eke ma zîwanê xo terk bikerin, a game zîwan beno yew maro birîndar û ma sekerate ver de bin zî heyfê xo ma ra gêno!...”

Roşanî kirdkî qalî kerd û goşdarî kirdkî persan persay. Çend kesan persê xo -bi nuştiş- tirkî dabîy, Roşanî cewabê înan zî kirdkî da.

Qalê Roşanî, terefê hewtay-heştay goşdaran ra bi dîqet û eleqe taqîb bîy. Vateyê yew goşdaritoxî ke va “Çewlîg de ewro ma rê yew bero newe abi” balkêş bi.

Program de Roşanî yew şîra xo (Ruho Vîndîbîyaye) zî wende. Peynî de Roşanî da-hîris tene kitabê xo îmza kerdî û wendoxanê xo reyde

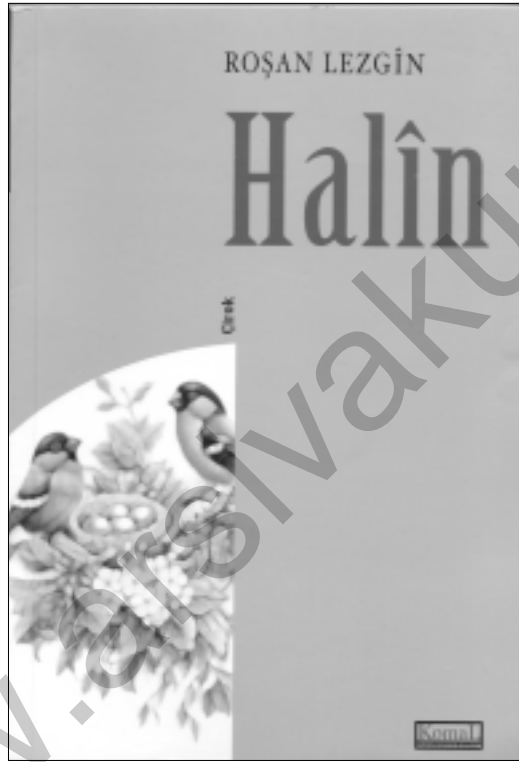

Roşan Lezgîn Çewlîgî de

sohbet kerd. Badê programê xo, Roşan Lezgîn Radyoyê FM-12î de yew program de bi mêman. Roşanî radyo de tirkî qisey kerd la şîra xo ya “Hubr”î bi kirdkî wende.

Rojnameyê Çewlîgî (Bingöl Gazetesi), derheqê programî de, hûmara roja 29.05.2006î de ca da Roşan Lezgînî.

KITABÊ KIRMANCKÎ (ZAZAKÎ)-XV

81-Roşan Lezgîn, Halîn, Komal Çapkirin-
Weşandin-Belavkirin, İstanbul, 2006, 107 r.